

\$4.00

ב"ה

לוח יומי הלכה למעשה

פרטי ההלכות והמנהגים
לחודש תשרי ה'תשפ"ג

שנת הקהל

חלק שלישי:

הושענא רבה – שבת בראשית

יו"ל על ידי

בד"צ דק"ק קראון הייטס
כאן צוה ה' את הברכה

מהדורת קאבאטשניק

לזכות

הרה"ת ר' **מנחם מענדל** וזוגתו מרת **מלכה** שיחיו

ובניהם: **אברהם, ארי' זאב** שיחיו

קאבאטשניק

להצלחה רבה ומופלגה בכל
ולנחת יהודי חסידי מכל יוצאי חלציו שיחיו

לזכות

הרה"ח ר' **יונה מרדכי** שיחי' וזוגתו מרת **דבורה לאה** תחי'

איידעלקאפף

להצלחה רבה ומופלגה בכל ולנחת יהודי חסידי מכל יוצאי חלציו שיחיו

ולזכות

בנם הבחור התמים **יהושע העשיל** שיחי' לרגל היכנסו לעול מצות כ"ד תשרי

שיגדל להיות חי"ל - חסיד ירא-שמים ולמדן

ולזכות אחיו ואחיותיו: **מאטיל רחל, אהרן אליעזר, שטערנא שרה ותמרה** שיחיו

לזכות החיל בצבאות ה' **משה צבי** בן

שרה פעסל לרגל יום הולדתו

לשנת הצלחה

לזכות **לוי יצחק** בן **רייזל**

לרפואה שלימה

לעילוי נשמת

הרה"ח הרה"ת **אברהם מיכאל** בן

ר' **יעקב שמעון הלוי** ע"ה **פלינט**

לזכות

הרה"ת ר' **יהודה ליב** שי'

ולזכות זוגתו מרת **חנה** שתחי'

ובניהם ובנותיהם

רבקה, יצחק אלחנן, נתן, אהרן

מאריאשא ומרים מושקא שיחיו

מרזב

לזכות

החתן הת' הרב **ארי' זאב**

והכלה המהוללה **בת-שבע**

שיחיו **פייגענסאהן**

לרגל נשואיהם ביום י"ז אלול תשפ"ב

יה"ר שיזכו לבנות בנין עד עד, מתוך

הרחבה בגו"ר ושמחה וטוב לבב

לזכות

הרה"ח ר' **משה זאב** וזוגתו מרת **רבקה**

תחי' (ולשנת הצלחה - לרגל יום

הולדתה בי"ד תשרי)

ובתם **שרה גאלדא** תחי' (ולשנת הצלחה

- לרגל יום הולדתה בכ"ה תשרי)

שיחיו **באלינסקי**

לזכות

ר' **צבי מרדכי** בן שרה

וזוגתו מרת **שלומית** בת שושנה

ובניהם ובנותיהם וכו'

שיחיו **גודמאן**

לזכות ר' **יעקב יצחק דוב הלוי** וזוגתו

אסתר מלכה שיחיו **לאנג**

לזכות

הרה"ת **שניאור זלמן**

וזוגתו מרת **שמחה רבקה** שיחיו

וילדיהם:

אסתר ברכה, איטא העניא,

אברהם משה, חי' בתי, חנה,

ריבה דינה וישראל בצלאל שיחיו

ה'לוח יומי' יו"ל ע"י ה'בד"צ דק"ק קראון הייטס תשע פעמים בשנה

הכולל הלכות ומנהגים בקשר להמועדים וכו' במעגל השנה

רוצה שהקהילה שלך תהנה מהלוח היומי בקביעות?

צור קשר בטלפון: 347-465-7703 או באימייל daytodayguide@gmail.com

ההשתתפות בהוצאות הרבות של ה"לוח היומי", אפשר באמצעות האתר

www.daytodayguide.com

משרד ה'בד"צ 718-604-8000

לשעות המשרד המעודכנות

www.chcentral.org/resources/rabbonim

כמו כן אפשר לפנות לאתרא דרב

www.asktherav.com

תחת פיקוחו של המד"א וחבר ה'בד"צ הרב ברין שליט"א

לוח יומי

הלכה למעשה

פרטי ההלכות והמנהגים

לחודש תשרי ה'תשפ"ב

שנת הקהל

חלק שלישי:

הושענא רבה – שבת בראשית

מאת

המר"א דאתרא וחבר הבד"צ

הרב יוסף ישעי' ברוין שליט"א

בשיחת יום ב' דר"ה תשנ"ב נאמר: "יש לעורר ע"ד לימוד ההלכות הצריכות לימים אלו, שבהם ישנם כמה וכמה שינויים בתפילה וכמה מנהגים וכוב – שילמדו הלכות אלו בשו"ע, או כפי שמצינו לאחרונה, שמדפיסים בלוחות השנה כמה וכמה הלכות השייכות לאותו הזמן, הלכות הצריכות, שתועלת מיוחדת בזה בפרט לאלו שאין להם ספרים מאיזו סיבה שתהי', או שיש להם ואינם יודעים היכן לחפש וכיו"ב, שע"י העיון בלוחות אלו – ע"ד לוח כולל חב"ד (ובב' האופנים או כפי שהוא תלוי על הקיר, או בתוך ספר קטן) שמלוקטים בו המנהגים וההלכות הצריכות – מוצאים בנקל את ההלכות האמורות. ולכן דבר נכון ביותר הוא שכאן"א יענין בלוחות הנ"ל, באופן שכל ההלכות דימים אלו יחקקו בזכרוננו, מפני שלפעמים כשמתעוררת שאלה בזה נמצאים במעמד ומצב שאסור להפסיק ולשאול, או שאין את מי לשאול, ויתירה מזו – לפעמים אינו יודע כלל שצריך לשאול".

מפתח

פתח דבר

- מוצאי שבת חול המועד, כ"א תשרי, ה' דחול המועד, ליל הושענא רבה.....ז
- יום ראשון, כ"א תשרי, יום הושענא רבה.....יא
- הכנת ההושענות.....יג
- הכנות לחג.....יז
- ליל שני, כ"ב תשרי, ליל שמיני עצרת.....יז
- יום שני, כ"ב תשרי, יום שמיני עצרת.....כה
- ליל שלישי, כ"ג תשרי, ליל שמחת תורה.....כט
- יום שלישי, כ"ג תשרי, יום שמחת תורה.....לג
- יום רביעי, כ"ד תשרי, אסרו חג.....לח
- יום חמישי, כ"ה תשרי.....מ
- יום ועש"ק פרשת בראשית, כ"ו תשרי.....מ
- שבת קודש, כ"ז תשרי, שבת בראשית, שבת מברכים חשון.....מא
- "זכר להקהל" - מראה מקומות וציונים.....מד
- קיצור דיני שכחה וטעות - טבלא.....מו

ניתן להשיג ה"לוח יומי" ב:

ליקוואוד היכל מנחם 814 E County Line Rd. Lakewood, NJ	מאנסי בית הספרים 59 NY-59, Monsey, NY	פלעטבוש העכט'ס יודאיקה 1265 Coney Island Ave, Brooklyn, NY	בארא פארק היכל מנחם 1581 52nd Street Brooklyn, NY
--	--	---	--

OUT OF TOWN? Check our growing list of distributors in Anash communities throughout the US

Click on the **Copies & Orders** tab on www.daytodayguide.com

פתח דבר

ע"פ בקשת רבים, מגישים לנו לוח הלכות ומנהגים לחודש תשרי תשפ"ג חלק ג', במתכונת של לוח יומי.

בחוברת זו באו ההלכות מהושענא רבה עד אחר שבת בראשית תשפ"ג.

מקורות להמובא בפנים ניתן למצוא בשולחן ערוך אדה"ז. מטה אפרים. קיצור שולחן ערוך. ספר המנהגים חב"ד. לוח כולל חב"ד. שיחות מאמרים ואגרות קודש. ועוד ועוד.

בכל מקום (בהערות) שצויין ל"שו"ת באתרא דרב", הכוונה לאתר www.AskTheRav.com בפיקוח הרב ברוין שליט"א. בכדי למצוא את התשובה המצוינת יש להזין באזור החיפוש שבדף הבית של האתר את מספר השו"ת במספרים (לדוגמא לסי' טו'צב יש לכתוב 15092), ואז בעזרה"י תמצא את מבוקשך.

עזר בעריכה הרה"ח הרב מנחם מענדל שי' ראטנברג.

כל הלכה הוזכרה בהזדמנות הראשונה המתאימה, אם כי כמה פעמים רלוונטית גם לימים הבאים, כפשוטו.

* * *

בכמה מקומות הובאו עניינים השייכים ל"הקהל" ול"מבצע הקהל", בעיקר מקטעי שיחות קודש – מה ש"המלך הי' קורא", על "בימה של עץ בעזרה". והוא ע"פ המבואר בכו"כ שיחות קודש שהענין ד"הקהל" הוא ענין שהזמן גרמא בכל השנה כולה, ושכלל הזדמנות יש לעורר אודות הענין ד"הקהל" בכל האופניים האפשריים, ולקשר כל ענין וענין לצו השעה – "הקהל" (ו"מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות" – בריבוי שיחות קודש). ובמק"א נזכר שיש להקהיל ולקבץ עניני התורה שבהם נתבארו פרטי הענינים ד"הקהל" בנגלה דתורה, ובמיוחד – בפנימיות התורה כפי שנתבארה בתורת החסידות, בענינים המעוררים "ליראה את ה'". וכן נזכר ע"ד לימוד "הלכות הקהל", בדוגמת הלכות חג בחג, ובעניננו – ההלכות הרוחניות של המצוה המפורשים בתורת המוסר החסידות והקהל.

כמובן אין בכך משום תחליף כלל ללימוד הענינים במקורם, ובפרט שהובאו כאן רק קטעים אחדים, והרי בשיחות ואגרות קודש בשנות הקהל כמעט שאפשר להמליץ ש"כל הספרים מלאים בדבר זה". להרחבה בענין הקהל – ראה "קובץ הקהל". "קהל גדול": אוצרות מצות הקהל. וראה גם "אנציקלופדיא תלמודית" ערך הקהל. "הקהל": קובץ למצות הקהל וביורו הלכותי "ספר הקהל": מצות הקהל – אסופת מאמרים.

בנספח לחוברת בא "זכר להקהל" – מראה מקומות וציונים מאת המרא דאתרא וחבר הבד"צ הרב ברוין שליט"א.

* * *

כרגיל בכגון דא, נדפסו כמה תזכורות מענייני "הלכתא למשיחא"¹, מתוך ציפיה ותשוקה

(1) במדור "הלכתא למשיחא" נזכרו לפעמים גם דיני טומאה וטהרה, והוא ע"פ המבואר בתניא (אגה"ק סכ"ו – קמג, א) שלימות המשיח יצטרכו לידע הלכות טומאה וטהרה. (ומצות בטלות לעת"ל – היינו בתחמ"מ דוקא. ואכ"מ.) וכ"מ מזה שהובאו הלכות אלו ברמב"ם ביד החזקה, דאל"ה מאי דהוה הוה (וכפי שהוכיחו עד"ז בכ"מ – ראה לדוגמא שו"ת הרי בשמים ח"ג סע"ה. ולהעיר, שמשנה"ק שם בדין תק"ש בכ"מ שי"ב ב"ד שהביאו הרמב"ם – יש ליישב ע"פ שיחת ליל ג' דחה"ס תשמ"ח). ולהעיר גם מצורת הבית להתנו"ט (יחזקאל מב, כ) בטעם התרחבות גבולי הר הבית לעת"ל. וזכר לדבר, מארו"ל (פסחים ג, א) שדיני נגעים ואהלות יקרין בעוה"ז, וקפויין – היינו קלים להבנה (חדא"ג מחרש"א שם. בניהו שם) – לעוה"ב. (אבל ראה מה שפ"י במאירי שם. וראה גם הגהות יעב"ץ ומלא הרועים שם). ועפ"ז, קיום היעוד "את רוח הטומאה אעביר וגו'" (בשלימות עכ"פ) הוא בתקופה שני' דימוה"מ, בתחמ"מ, וכמוכון מכ"מ. וראה גם לקו"ש ח"א ע' 221. סה"מ מלוקט ח"ב ע' רפ. סה"ש תנש"א ח"ב ע' 576 ובהערות 9-108. ועוד. ולהעיר מאג"ק ח"ז ע' שזו. ואכ"מ בזה. (ומש"כ בלקו"ש חכ"ה ע' 263 שלא יצטרכו ללמוד גם הל' שבת – בפשטות קאי בתקופה שני' דוקא. אבל, לפ"ז צ"ע הכוונה בהע' 51 שם, שכפה"נ ר"ל שהל' שבת ונדה לא נז' בתניא שם. ועצ"ב החילוק). כן להעיר מדין נט"י בזה"ז בכדי שיהיו רגילים לאכול בטהרה לעת"ל (שו"ע אדה"ז סי' קנח ס"א). וראה גם בח"י יו"ד סוס"י קפג – לענין נדה אחרי שיבנה המקדש. (אבל באג"ק ח"ג ע' קנג שגם בתקופה ראשונה דימוה"מ ל"ש טומאת נדה, משא"כ שאר טומאות. וראה גם לקו"ש ח"ד ע' 27 הע' 59. וז"ל). וראה זה פלא, בס' שערי ג"ע (אורח צדיקים דרך ז) שבסוף אלף הששי יתנוצץ אור תוס' שיעביר רוח"ט ויהיו קצת מצות בטלות כגון פרשיות טומאה וטהרה וכו'.

[והנה, בתניא שם (קמב, ב) שהנגלות יהיו גלויים וידועים לכל איש ישראל בידיעה בתחלה בלי שכחה וא"צ לעסוק בהם. ומשמעות

לגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש² [שגם זה שייך ל"הקהל" – "קהל גדול ישוּבו הנה", כש"המלך" – "מלך מבית דוד" – "קורא בתורה", וכפי שנתבאר בריבוי שיחות קודש³], שאז אפשר יהיה לקיימן כפשוטן על הלכה למעשה מיוסד על הוראות כ"ק אד"ש בריבוי שיחות, ומהן: "מדובר כמ"פ לאחרונה, אז לויט אלע סימנים שטייען מיר היינט אויף דעם שוועל פון דער גאולה, ווען "הנה זה (משיח) בא", ותיכף ומיד רגע לאח"ז – כבר בא. דערפון איז אויך מובן בנוגע צו דער עבודה פון אידן וואס פאדערט זיך . . . אז א אידן'ס אויפפירונג אין אלע ענינים אין זיין טאג טעגלעך לעבן אויך בזמן הזה תיכף ומיד פאר דער גאולה – איז מעין ובדוגמת דעם לעבן און הנהגה פון אידן בימות המשיח ממש. [וואס דאס איז אויך די **הדגשה המיוחדת בתקופה האחרונה בהנוגע דעם לימוד פון "הלכתא למשיחא", די הלכות וואס זיינען נוגע צו דעם לעבן פון אידן בזמן הגאולה**]."

"מוסיפים גם בהתשוקה והגעגועים להגאולה . . . שענין זה נעשה גם ע"י ההוספה בלימוד התורה בעניני הגאולה וביהמ"ק, אשר, הלימוד בענינים אלו ממהר ומזרז עוד יותר קיומם בפועל ממש, כך, שמהלימוד יוצאים תיכף ומיד לפגוש את משיח צדקנו, ואומרים לו שזה-עתה סיימו ללמוד כמה הלכות הקשורות עם ביאתו! נוסף לכך שכיון ש"אחכה לו בכל יום שיבוא", נכללים ב"הלכות הצריכות להן" [לנשים] בכל יום כו"כ דינים הלכות קרבנות וכיו"ב⁵.

"דער אויבערשטער בעט זיך ביי אידן אז זיי זאלן זיך עוסק זיין ב"סדר קרבנות" . . . ובכלל זיך עוסק זיין בתורת עולה כו' (וואס דורכדעם איז כאילו הקריב כו') – און דאס וועט ברענגען דעם הקריב עולה וכו' **כפשוטו** – המלך המשיח כו' בונה המקדש כו' וחוזרין כו' מקריבין קרבנות כו' ככל מצותה האמורה בתורה במהרה בימינו ממש, וכנ"ל – ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו כו' כמצות רצונך⁶.

הערה כללית: הזמנים שנכתבו כאן הם לשכונת קראון הייטס. כיון שאי אפשר לצמצם, וישנם כמה גורמים היכולים להשפיע על הדיוק בזה, לפיכך ראוי להקדים [או לאחר, לפי הענין] את

הדברים, שצ"ל הלימוד בהם תחילה, פ"א עכ"פ, אבל א"צ עסק. וכן פ' לקוטי ביאורים (קארף). וכ"מ גם בשה"ש תנש"א (שם). וכן לעיל שם ע' 575, שהדגיש תיבת "לעסוק". וכ"ה להדיא בר"ד משיחת ש"פ צו תשמ"ח. וראה גם ר"ד אחיוק תשמ"ח.

אמנם, בהמשך הענין, ש"גם אפשר וקרוב הדבר שידעו מפנימיות התורה כל גופי התורה הנגלית כמו אברהם אבינו ע"ה ולכן א"צ לעסוק בהם כלל". (ורק ערב רב שלא יזכו למטעם מאילנא דחיי שהוא פנימיות התורה צריכים לעסוק במשנה להתיש כח הס"א הדבוק בהם). ור"ל, שלפי ב'י זה, ת"ח א"צ כלל ללמוד הנגלות לעת"ל, והיינו גם ללא התעסקות. (עיי"ש בשה"ש בהערה 89. לקוטי ביאורים שם. וראה בשער האמונה אדמו"ר בארובה. וצ"ע"ק שבכ"מ מבואר להדיא ע"ד לימוד הנגלה לעת"ל – ראה לקו"ש חט"ז ע' 39 בשובה"ג להק"י 45. ר"ד משיחת יום שמח"ת תשמ"ח. כ"ח חשון תשנ"ב. וכ"ה בכמה מאמרי דא"ח – ד"ה והמשכילים יזהירו תש"כ. הבאים ישרש תשל"ח. השמים כסאי תשמ"ח. ואולי הדיוק בתניא שם רק **גופי** התורה הנגלית" (וכמ"ש לפני"ז בתניא שם, ש"יהי' גם **עיקר** עסק התורה ג"כ בפנימיות המצות וטעמיהם הנסתרים". ועד"ה הוא בכ"מ (ראה גם סה"ש תש"ד ס"ע 107 ואילך. סד"ה וה' ביום ההוא תשכ"ב. ועוד). ולהעיר מהמבואר בכ"מ (ראה דרך חיים ס"ד, חיים אדם לברך תרל"ח פכ"ג. סה"מ מלוקט ח"ה ע' עדר) במעלת לימוד הנפלאות דתורה מתוך גליא דתורה, בבחי' "תלמודו בידו", משא"כ הפרטים המסתעפים, וכן שקו"ש ופולפולא דאורייתא, לאפשר לה בנגלה דתורה (ראה לקו"ש חכ"ז ע' 240. ולהעיר מד"ה הנה ישיכול עבדי תשל"ב בתחילתו. ולהעיר גם מסה"ש תש"נ ע' 357. וצ"ע בשה"ש תשנ"ב ס"ע 27 (ואילך), שקו"ש בתושב"ע פ' יטל לעת"ל. ולפחותו"ל, שהכוונה שם לעמל וגייעה ("במשכשים הושיבני") לברר ההלכה, שזה לש" לעת"ל – ראה גם מאמרו אדמו"ר האמצעי ודובשי לפסח (ע' קד). ואולי קאי בתקופה שני' דוקא. ועד"ה הנה" בשה"ש שם ע' 510 – ראה בכ"ז קובץ העו"ב לך וחי"ש תשע"ה. ועצ"ע, שבשער האמונה שם מפורש שמשיח לא ישפיע נגלה. וצ"ע. וראה גם שיחת אחש"פ תשמ"ו. ולהעיר משיחת ליל ח"י אלול תשמ"ב).

ועוד כתב באו"ר בתניא שם (לפנ"ז), ש"למעשה יהיו צריכים (ערב רב) לפרטי הלכות איסור וטומאה **יותר מישראל** שלא יארע להם פסול וטומאה ואיסור כי לא יאונה כו". ולכא' לפי ב'י זה, עדיין צריכים לפרטי ההלכות, אבל לא כמו בערב רב. וילע"ע].

(2) ובס' שערים מצויינים בהלכה עמ"ס זבחים (מכת"י אאמו"ר, ובתוספת נוסף מאחמו"ר הרה"ג הרמ"ש שליט"א) בפתיחה, האריך מאד בגודל החיוב ללמוד דיני הקרבנות הנהוגים לעת"ל. ובתוך הדברים הביא פרפרת נאה מס' אמרות טהורות (התלים קיט, קסו) על מאדו"ל (שבת לא, ב) שבשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו וכו' צפית לישועה מפלגת בחכמה כו', וצ"ב מה ענין זל"ז. וגם למה לא אמר "פלגלת בתורה". אלא דשניהם ענין אחד, שאם ישיב שציפה לישועה, ישאלו אותו "פלגלת בחכמה", דחכמה זה סדר קדשים (כמבואר בשבת שם), דהיינו אם למד סדר קדשים, שהמצפה לישועה מפלגל בסדר קדשים, כי זולת זה על כרחך לא ציפה לישועה, דהא בהא תליא, והמצפה לישועה מפלגל בחכמה.

(3) חלקם הועתקו בס' "קהל גדול" פ"ט.

(4) שיחת שמח"ת תשנ"ב – סה"ש תשנ"ב ע' 39. – חלק מההדגשות אינן במקור.

(5) משיחה לנשי ובנות חב"ד, ספר השיחות התש"נ כרך ב' ע' 485.

(6) לקוטי שיחות חלק יח ע' 341.

הזמן במידת-מה – ולא לחכות לרגע האחרון.⁷

מגילת קהלת

אין נוהגים בקריאת מגלת קהלת בציבור – ראה לעיל בלוח לשבת חוה"מ. השייכות דקהלת לשנת הקהל – ראה בהערה⁸.

לשלימות הענין, בענין זכר להקהל – ראה בנספח, נדפס בסוף החוברת.

מוצאי שבת חול המועד, כ"א תשרי, ה' דחול המועד

ליל הושענא רבה⁹

בראש האושפיזין: דוד המלך וכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע¹⁰.

זמן צאת השבת בשעה 6:57.

בתפלת ערבית: אתה חוננתנו, יעלה ויבא. קדיש שלם. אין אומרים ויהי נועם ואתה קדוש. עלינו. שכח יעלה ויבוא – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

בהבדלה: המבדיל על הכוס צריך ליכנס לסוכה להבדיל שם שהרי בשאר ימות השנה נכנס לביתו להבדיל שם. נוסח ההבדלה כרגיל (עם נר ובשמים¹¹). "המבדיל בין קדש לחול" ולא "בין קדש לקדש". טעה ואמר "המבדיל בין קדש לקדש" ראה בטבלא שבסוף הלוח.

בהבדלה על יין מברכים לישיב בסוכה. במעין שלש אומרים "זוכרנו לטובה ביום חג הסוכות הזה". ויתן לך – בלחש.

בשיחת ליל הושע"ר תשנ"ב (כקביעות שנה זו): ובנוגע למעשה בפועל, כעת הולכים מיד לחגוג את שמחת בית השואבה. ואלו שלא עשו עדיין הבדלה יבדילו קודם, ומיד לאחר מכן ימשיכו בשמחת בית השואבה ביתר שאת וביתר עוז. ובמילא יצטרכו לשאול רב בנוגע לברכה אחרונה על היין, האם צריכים לברך תיכף מיד, או שמכיון שממשיכים מיד כסעודת שמחת בית השואבה, נפטר גם היין בברכת המזון שלאחרי הסעודה¹². ובכל אופן, לכל הדעות ולכל המאמרים ולכל הפסקי דינים – הרי, עכשיו הוא הזמן, תיכף ומיד בזמן זה (בסיום יום השבת), שיבוא הזמן ד"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים".

מלוה מלכה. [בשיחה הנ"ל: "סעודת שמחת בית השואבה". ובשיחת ליל הושע"ר תנש"א (ועוד): "סעודת יום טוב"].

בברכת המזון: יעלה ויבוא. הרחמן לסוכות. ולא של יו"ט.

7 נתבאר בארוכה בכינוס תורה בבית חיינו 770, "חזה"מ פסח תשע"ח.

8 בקה"ר א' ב: למה נקרא שמו קהלת, שהיו דבריו נאמרים בהקהל. וראה בס' המנהיג (הל' חג סני"ז) ששלמה ע"ה אמרו בחג בהקהל, ועל כן יתכן לאומרו בחג. ושם בנוגע לשמע"צ. ונת' בשיחת ש"פ בראשית תשכ"ז. וראה בגוכית"ק שנדפס בסו"ס "קהל גדול" במילואים לפ"ו ובתורת מנחם תשכ"ז ח"א ע' VI. ועוד כתי"ק שם ע' V.]

9 ולהעיר משפ"א וילך תרמ"ב שיתכן לומר שכשראה שלמה המלך שיתבטל ביהמ"ק ומצות הקהל שנתחדשה אז הארת התורה בכל שמיטה הניח כח זה בספר קהלת שחיבר לימי הסוכות.

9 ע"ד ב' הנוסחאות "הושענא רבה" (בה"א – בלשון הקודש) או "רבא" (באל"ף – בלשון תרגום), ראה שיחת ליל הושע"ר תנש"א. בבאיור מעלת הושענא רבה, להיותו שביעי, "כל השביעין חביבין" – ראה שיחת הושענא רבה תשמ"ז.

10 ולהעיר בנוגע להאושפיזי דהושענא רבה, מאופן נוסף בחשבון שבעת האושפיזין (בשיחת ליל ד' דחג הסוכות תשנ"ב), ששבעת האושפיזין הנ"ל מתחילין מאדמו"ר הזקן. ועד"ז הוא ביומן משנת תשי"ז: היום [כ' תשרי] אחרי שחרית... בזמן זה מסר הרחמ"א שי' חדקוב בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א: "היינט [כ' תשרי] איז דעם רבי'נס אושפיזא".

11 ע"ד חיוב בשמים במוצ"ש חוה"מ בכלל – כ"ה סתימת הפוסקים, ומפורש הוא במאירי פסחים קב, ב. וכן מוכח מהשק"ט בראשונים בהדס של מצוה להבדלה בסוכות במוצ"ש (ראה אבודרהם סדר מוצ"ש. שו"ת הרשב"א סקס"ז – הובא בב"י סורני"ג. או"ז ח"ב הלכות תוכנה שסכ"ח. ועוד. וכ"ה בדרה"ח סצ"ה ס"ב). וכ"כ במנהגי מהרא"ק סוכות סנ"ה. וראה בארוכה בשו"ת עולת שמואל פלורנטיין סי"ב. וברור חיים סתק"ל סק"ב הביאו, וכתב שכך נהגו בכל תפוצות ישראל. וצ"ל שחיוב שמחת יו"ט בחוה"מ אינו משיב הנפש כ"כ כביו"ט. אבל להעיר ש"צ לחזו אחריהם כדרך שמחזרים אחר המצות. וראה גם שו"ת זהב שבא סט"ז למנהגם. ולהעיר גם מלשון שו"ת הרדב"ז ח"ב סתר"כ. וראה פסקי תשובות סתצ"א הע' 11. סרצ"ז הע' 9. שושנת יעקב רפפורט סכ"ה.

ובלוח יומי לימי הפסח הארכנו בענין חובת בשמים במוצ"ש חוה"מ.

12 ראה שו"ע אדה"ז סקע"ד ס"ה. סדר ברכה"נ פ"ד ה"ח"ט, יב.

משיחת ליל הושענא רבא תשמ"ח: בהושע"ר צריך להוסיף בכל הפעולות ד"הקהל" ביתר שאת וביתר עוז. ושם: בקשר ובשייכות להושענא רבה, ענין הגאולה, צ"ל השתדלות יתירה בהענין ד"הקהל" בבחינת "ותלמודו בידו", כהכנה להקהל שיהי' בגאולה העתידה.

אין מקיזים דם בערב יו"ט, גזירה משום הקזת דם בערב חג השבועות שיש בו סכנה. ונתבאר בשו"ע אדה"צ¹³ שאף שבליל ערב יום טוב יש להקל, בהושענא רבה שהוא ליל דין יש להחמיר. [ואף שיש מקום לומר שבדיקות דם אינן בגדר הקזת דם, וכבר האריכו אחרונים בזה – מ"מ, בהושענא רבה, שהוא יום דין, יש מקום להחמיר¹⁴].

לאמר איש לחבירו "גמר חתימה טבא", "פתקא טבא" וכיוצא בזה – לא נהיגין כן. אבל נזכר (הענין) כמה פעמים בשיחות קודש דליל הושענא רבה.

"איתא בזהר (שאומרים בליל הושענא רבה) "ביומא שביעא דחג . . . פתקין נפקין מבי מלכא" . . . מובן שגם הושענא רבה הוא אותו ענין של ראש השנה . . . שיום ערבה (הושענא רבה) הוא אותו ענין כמו יום תקיעה (ראש השנה) ובשניהם "ואותי גו' ידרושון" – ראה בארוכה שיחת ליל שמחת תורה תשט"ז. (ועד"ז בכ"מ).

באור התורה: ¹⁵: "יום הושענא רבה והיינו עשיית הכלי כדי להיות הקליטה בשמע"צ¹⁶. ובמקום אחר¹⁷ מביא ממגלה עמוקות¹⁸ בפ' הפסוק "ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה" שחמשים יום כמנין "לך" זהו מ"ח אלול עד הושענא רבה גמר החתימה הם ימי התשובה זהו "ויהפוך כו' "גם את" ר"ת אלול תשרי "גם את" להפך מבחי' "גם את זה לעו"ז עשה אלקים".

בספר שערי תשובה לאדמו"ר האמצעי¹⁹: "זהו בחי' החותם הניתן לאדם בהושענא רבה לשומר מחיצונים כל השנה והוא המגין על אור וחיות הנשמה וגם על חיות הגוף לבלתי יזוק ממזיקים רעים בגשמיות בגופו ובממונו . . . אך ע"י החותם ניצל מכל מקטרטג ברוחניות למעלה על חיי נשמתו ומקטריגים גשמיים למטה לחיי גופו ואדרבה יעזרו לאדם להכניע ולהפיל שונאיו הרוחניים וגשמיים (כמו ברצות הוי' דרכי איש גם אויביו כו' וקטיגור נעשה סיגור ונהפך השונא לאויב כו')."

בכמה שיחות קודש²⁰ שיש להוסיף בשמחת בית השואבה בריקודים וכלי זמר יותר מכל ליל החג, ועד להוספה שלא בערך, דכיון ש"מעלין בקודש", צריכה להיות שמחת בית השואבה דלילה זו באופן של הוספה לגבי כל הלילות שלפנ"ז. וענין זה מובן בפשטות, כי שמו של יום זה המתחיל כבר בלילה זו, "הושענא רבה", מדגיש את העילוי המיוחד דיום זה לגבי שאר ימי חגה"ס. וגודל העילוי הושר מודגש עוד יותר בתפלות הנוספות דיום זה. ובפרט ע"פ המבואר בזהר (וגם בנגלה דתורה) אודות גודל העילוי הושר, כולל המבואר בזהר שאומרים בתיקון דליל הושר: "בהוא חדותא לא משתכחי במלכא אלא ישראל בלחודייהו". לאידך גיסא הרי בלילה זו, ליל הושענא רבה, ישנם כמה ענינים נוספים מלבד הענין דשמחת בית השואבה, כמו תיקון ליל הושענא רבה, אמירת תהלים ויהי רצון כו', מאמרי זהר וכיו"ב. ומובן שענינים אלו דורשים משך זמן, ולא עוד אלא שיש לעשותם מתוך שימת לב וכוונה כו', ככל עניני העבודה שצריכים להיות "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך". ומכיון שכן, הרי במשך הזמן שצריכים להקדיש לענינים המיוחדים דליל הושר, שהם ענינים עיקריים בזמן זה, ענינים שהזמן גרמא אי אפשר לעסוק בשמחת בית השואבה (כולל אמירת השיחה בנוגע לשמחת בית השואבה) שהרי ע"פ הלכה אי אפשר לחשוב שתי מחשבות בבת אחת. ולכן בהכרח לומר, שבלילה זו יש נתינת כח מיוחדת לפעול את כל הענינים דשמחת בית השואבה, כולל ההוספה דלילה זו לגבי כל הלילות דחג הסוכות, באופן דמועט המחזיק את המרובה, כפי שמצינו בכמה עניני קדושה, היינו שמשך זמן מועט בכמות ביחס למשך הזמן דלילות שלפנ"ז מחזיק את המרובה, כל השטורים דשמחת בית השואבה בלילות שלפנ"ז ובאופן של הוספה, מעלין בקודש.

(13) סת"ח סכ"ב-כ"ג.

(14) ועל דרך מה שהחמיר אדה"צ בשולחנו (או"ח תס"ח סכ"ג) לענין אחר עד"ז לגבי הושענא רבה מטעם זה.

(15) חקת ע' א'תרמו (ע"פ הזהר).

(16) וראה בשיחת ליל הושע"ר תשמ"ו בביאור הענין דהושענא-רבה כהכנה לשמיני עצרת, ושבו מתחיל כבר הקליטה דשמיני עצרת.

(17) אוה"ת פ' תצא ע' תתקפ.

(18) אופן קז

(19) פג, ג.

(20) ראה שיחת ליל הושענא רבה תשמ"ב, תשמ"ג, תשמ"ה ועוד.

נוהגים כל ישראל להיות נעורים בליל ערבה [הושענא רבה] לעסוק בתורה, כמו שנדפס הסדר, לפי שבחג נדונין על המים שכל חיי האדם תלויים במים, והיום הוא יום האחרון של החג, והכל הולך אחר החתום.

קורין²¹ תיקון ליל הושענא רבה: כל ספר משנה תורה [חומש דברים], ספר תהלים ומאמרי הזהר (נדפסו ב"תיקון")²².

הטעם לקריאת משנה תורה נתבאר בכתבי האריז"ל²³, לפי שאז הוא זמן החותם השני²⁴ וחותר זה הוא משנה של הראשון, ומשנה תורה היא במלכות. ונתבאר שם, שהחותם הוא מן ג' מילואים של שם אהי²⁵, ועם ג' כוללים שלהם בגימטריא משנה. וקוראים אותו קודם חצות, לפי ש"עיקר הדין נידון ונגמר בחצות הראשון של ליל הושענא רבה, ואז בעת חצות הלילה נגמר החותם להחתם במלכות שבה נגמר הדין". [ויש שכתבו לפי ששם עיקר אהבת ה' ויראתו]²⁶.

חומש דברים נאמר ביחיד – בסוכה²⁷, וקודם חצות. גם פרשת ברכה אומרים רק מקרא ורק פעם אחת.

"ידוע אשר בלילה – החל מצאת הכוכבים עד אחרי חצות לילה – אין אומרים תהלים לבד מראש השנה, עשרת ימי תשובה, ויום הכיפורים והושענא רבה (והושענא רבה גופא – לאחרי חצות)". אמירת התהלים בציבור מתחילים אחר חצות הלילה (חצות בשעה: 12:42). ב-770 מתחילים בשעה 1.

אומרים תהלים בחגירת אבנט ואין מאריכין באמירתו.

אחר כל ספר מתהלים אומרים יהי רצון של הושענא רבה ויהי רצון שלאחר צאת הלבנה, אבל לא יהי רצון לשבת ויום טוב. בשנים האחרונות נהגו בבית חיינו – וכן נזכר בכמה שיחות – לומר גם יהי רצון לשבת ויו"ט²⁸. והחיובים אומרים קדיש בין ספר לספר ובסוף.

(21) גם הנשים – כ"כ בשו"ת רב פעלים (ח"א סוד ישרים ס"ט). וכמדומה, אין מנהג ברור אצלנו בזה. וכו"כ נוהגות רק באמירת תהלים. ולהעיר ממש"כ שם בסו"ד, שהקפות של הושע"ר וחבטת הערבה עושים רק הזכרים. ואצלנו, גם הנשים עושות חבטת הערבה. ואולי כוונתו רק להקפת הבימה (שבגמר ההקפות חובטין הערבה).

(22) ובשיחת ליל הושע"ר תשמ"ג (חלקו נעתק לעיל) נזכר גם אמירת יהי רצון וכו'.

(23) שעה"כ ענין סוכות דרוש 1. ועוד.

(24) חותם החיצון, במלכות, בסוד "חותם בתוך חותם", בהמשך לחתימה בנעילה דיו"כ, חותם הראשון, הפנימי, ביסוד, לאחרי סיום בנין המלכות בעשי"ת. והבא בכ"מ בדא"ח – ראה תורת חיים בשלח רלג, א. ונתבאר בדרוש מהצ"צ, בפלח הרמון ויקרא ע' רמ. וראה בסה"ש תורת שלום ע' 26.

(25) בלי הפשוטים – ק"מ, קכ"ב, ק"ל.

(26) ובכ"מ הביאו שהדבר קשור עם קריאת כמה חלקים שבספר משנה תורה במעמד "הקהל".

(27) מנהג כ"ק אד"ש – מפי השמועה. וכו"כ בכ"מ (מנהגי חת"ס פ"ח סו"א). משמרת שלום סמ"ה בסופו (ע"פ סוד). שו"ת רב פעלים ח"א סוד ישרים ס"ט. וראה בחי"א מהג"ס פ"ו במעלת לימוד ספר דברים בסוכה דוקא).

ובפשטות, כן צ"ל ע"פ דין, ש"כל שבעת הימים צריך לקרות וללמוד בתוך הסוכה" (אלא אם כן קורא ולומד בבית המדרש, או אם הוא מבין ומדקדק כשלומד, שיכול ללמוד חוץ לסוכה כדי שתהא דעתו מיושבת עליו. וכן בלומד מתוך ספרים הרבה, שאא"פ להכין להם מקום בסוכה בלא טורח רב ויש לו טורח רב לפנותם מסוכתו בעת האכילה ולחזור ולהניסם בעת הלימוד) – ראה שו"ע אדה"ז סתר"ט ס"ד, עיי"ש הפרטים. וראה א"א מבוטשאטש סתר"ט ס"ט, להתיי קריאת משנה תורה בביהכ"נ, שה"ז בגדר מצטער להיות לבד בסוכה.

ולהעיר ממשמעות שיחת ליל הושע"ר תשמ"ט שלימוד משנה תורה הוא בביהכ"נ לפני אמירת תהלים, עיי"ש שבליל הושע"ר מחברים משנה תורה עם ספר תהלים ללא הפסק ביניהם. ובהמשך: אף שבכמה קהילות בישראל נוהגים להפסיק ביניהם באכילת תפוח מתוק דבש. ושם: שבחב"ד שנהגו ומחמירים ביותר שלא לטעום שום דבר מחוץ לסוכה נמנעים מקיום המנהג דאכילת תפוח בין משנה תורה לתהלים, מפני גודל הטיחא דצבורא שביציאה מביהכ"נ עם ספרי התהלים לסוכה כו'.

(28) ולהלן מענה לח"א עד"ז:

א. הביטויים בשיחות הנ"ל היו די מפורשים, וכמה מהם שמעתי בעצמי בשעתו מפיו הקדוש, בלישנא דלא משתמע לתרי אנפי, באופן שלא ה' לנו שום ספק בכונתו הקדושה. ולדוגמא: "ביה"ר שאומרים בליל הושע"ר". ואינו יודע מה כיוון כשכתב שאין בשיחות הנ"ל כדי לקבוע בוודאות.

ב. בו"כ עדי רא"י מסרו שראו במוחש שאומר היה"ר הנ"ל. ולהעיר, שאמר תהלים מתהלים יהל אור, ושם אפשר לראות בבירור.

ג. ולכתבו "מנדומני שהרלו"צ שפירא ז"ל (שה"י החזן לאמירת תהלים) ה' מסיים בקול את היה"ר שלאחר צאת הלבנה (ואולי אינני זוכר היטב) – איני יודע מה עשה הש"ץ הרש"ז ע"ה שמערלינג וכו'. ומתי התפלל הרלו"צ ע"ה שפירא בתוך ש"ץ. אבל שמעתי ממו"ח שליט"א (הרחש"ב ע"ה ליפסקער) שכן נהג מדי שנה בשנה בהיותו ש"ץ ב-770, אלא שלא סיימה בקול. הוא לא קיבל שום הוראה לעשות כן אלא שנהג כך על יסוד השיחות המפורשות וההנהגה שראו בגלוי.

ד. גם בזכרוני שכן נהגו – כל הקהל – בשנות הונגרים. וכו"ה ביומנים דאז.

ביהי רצון לליל הושענא רבה שאומרים בהושענא רבה אחרי ספרי התהלים, אחרי ספר ג' נכתב: "ספר מזונות ופרנסה טובה", אחרי ספר ד': "ספר ישרים ותמימים", ואחרי ספר ה': "ספר צדיקים". וכיון שבסידורנו לא נתקבלו שינויים אלו (באבינו מלכנו), הרי גם ביהי רצון צריך לתקן כן: "ספר פרנסה וכלכלה", "ספר זכויות", "ספר סליחה ומחילה"²⁹. [ולהעיר שבתהילים "יהל אור" נמצאים שינויים קלים בנוסח ה"יהי רצון" שלאחר צאת הלבנה].

הגבאים מחלקים תפוחים מתוקים לכל הקהל האומרים תהלים. אכילת התפוח טבול בדבש – אחרי אמירת תהלים, בחזרתם לבתיהם, או מיד, באם אמירת התהלים נעשית בסוכה, או עכ"פ להחליט מיד ע"ד אכילתו בזמן שמותר לאכול חוץ לסוכה³⁰. בליובאוויטש היו ניעורים בליל הושענא רבה. אחרי גמר התהלים ניעורים כל הלילה ועוסקים בלימוד התורה, איש איש במה שבחור.

"אף על פי שאמרו שטוב להיות ניעור כל הלילה, מכל מקום אם רואה שחבלי שינה נופלים עליו, וחושש פן לא יוכל עמוד בתפילה ועל כן שוכב לנוח מעט סמוך לעלות השחר כדי שיוכל עמוד ותהא דעתו מיושבת עליו בתפילה, למצוה תחשב לו, הכל הולך אחר החיתום להתפלל בזמנה ובכוונה שלימה ולהיות עינא פקחא שלא יתנמנם בקריאת שמע ובעמידה ויצא שכרו בהפסדו".

אכילה: אסרו חכמים לאכול ולשתות לפני תפלת שחרית משהגיע זמן תפלה, היינו עלות השחר. אם אינו יכול לכוון דעתו בתפלתו עד שיאכל או שישתה, מותר לאכול ולשתות, אפילו עכשיו שאין מכוונים כל כך בתפלה. וידוע פתגם רבותינו נשיאינו בזה.

עוד איסור יש ע"פ קבלה משום תוספת כח בסטרא־אחרא, ונחלקו בזה אם זמן האיסור הוא גם כן משהגיע זמן התפילה, היינו עלות השחר, או לפניו מחצות הלילה ואילך. וגם לדברי האוסרים מותר באם עושה לרפואה, לכוון דעתו כיו"ב. לדברי הכל, אין איסור לאכול קודם שעלה עלות השחר אם לא ישן עדיין, או שישן פחות משיעור ששים נשימות³¹.

קריאת שמע שעל המטה: "אין ליובאוויטש איז געווען נעכט, וואס מען האט קיין קריאת שמע שעל המטה ניט געלייענט . . ליל הושענא רבה. בכלל יעדע נאכט פלעגט זיך הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק נוהג זיין אז עס פלעגט קומען חצות לילה, האט ער געלייענט קר"ש, אפילו ווען ער פלעגט אויף זיין שפעטער, נאר מען האט עס ניט באמערקט³². אין די נעכט וואס ער פלעגט ניט לייענען קיין קרשע"ה – כנ"ל – איז אמאל פלעגט ער ריידן אין דעם ענין פון קר"ש און אמאל אין דעם פירוש המלות פון קר"ש"³³.

ה. והעיקר, שאין ברצוני לקבוע מסמרות בזה, כ"א לספר דברים כהווייתו. והבוחר יבחר.

1. כאן המקום להעיר, שכמה הנהגות הושיע"ר בפרט נשתנו במשך השנים (ולדוגמא: אמירת תהלים אחר חצות דוקא, חגירת אבנט בעת אמירתו, אמירת גוטי יו"ט, הזכרת האיחול ד"א גוטי קוויטעל" בהשיחות, אכילת תפוח מתוק בדבש, חלוקת לעקאח וכו'. ואכ"מ).

ולאחרונה – בקובץ הערות בתורת כ"ק אד"ש סוכות תשפ"ב – נתפרסמה שאלת הר"ג בנושא, והמענה שנאמר בע"פ לא הועתקה בשלימות, ואינו ברור לדידי ולדכוותי. וכנראה מהתוכן מוסב על ענין אחר לגמרי.

(29) ממכתב כ"ק אד"ש. אבל להעיר שבסדר הקלטה מהושיע"ר תשמ"ט נשמע די ברור כבנוסח הרגיל.

(30) ע"פ שיחת ליל הושיע"ר תשנ"ב.

ובשיחת ליל ה' דחה"ס תשמ"ט שבכמה קהילות נוהגין להפסיק בין משנה תורה לתהלים באכילת התפוח משא"כ בחב"ד, עיי"ש תעם. וראה גם ר"ד משיחת ש"פ תולדות תשנ"ב.

[שק"ו"ז בזה בגלויי הערות אם צריך לטול ידיים ללא ברכה כבכל דבר שטיבולו במשקה. וכ"מ קצת באגרות קודש ח"ג ע' רט].

(31) וראה בכל זה באג"ק כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"א ג' ע'ה"ו. ועיי"ש שבאשל אברהם (להרה"צ מבוטשאטש) סובר, שאם לא יהי' ניעור מעלות השחר עד זמן התפלה אלא ילך לישון עוד הפעם קודם עלות, מותר לו לאכול. ובאשל אברהם משמע שגם אם ילך לישון לאחריו עלות, מותר לאכול קודם נץ החמה.

(32) וראה גם סה"ש תרצ"ו ע' 1 ע"ד פסק הלכה מאדמו"ר מוהרש"ב נ"ע ע"פ כתבי האריז"ל (ראה נהר שלום (לרש"ש) לג, ג. דברי שלום (לכנדו) מנהגי בית אל ס"י. שם סט, ג ואילך (ובמהר"ח – ע' 233 ואילך)) לומר פ' ראשונה מכון בחצות. ובשיחת ליל שמח"ת תשי"ד, שכן מובא בספרים לומר כל ה' פרשיות ולפחות פ' ראשונה. ולהעיר, שכאן נראה שמחלק שבלילות ה"ל שצ"ל ניעור א"צ לקרוא קשענה"ט כלל. וז"ה בחמ"י חלק שבועות פ"ב (בדיני תפלת ערבית). אבל ראה בא"ח ש"א פ' פקדי ס"ד. שם פ' ברכה ס"ג (וראה שם פ' וארא ס"ב). כה"ח תרס"ד סק"ד.

(33) ספר השיחות תש"ב ע' 100.

המדקדקים נוהגים לטבול עצמן במקוה קודם עלות השחר. הטבילה שייכת להושענא רבה ולא לתפלת שחרית. ולמעשה – לא נתפשט המנהג כן. עלות השחר בשעה 5:47 (לחשבון 16.1 מעלות).

יום ראשון, כ"א תשרי, יום הושענא רבה

הכנה לתפלה: מה ששואל, אם להתפלל בהשכמה כשניעור כל הלילה, או לישון מעט מקודם כדי שיוכל להכון לקראת אלקיו – תלוי בזה עד כמה יכול להתחזק שלא תחטפנו שינה, הוראה לא שמעתי בזה, אבל, לפי דעתי כיון שיש כוונה בתפלה שהעדרה פוסל התפלה, הרי בכלל, טוב לאחוז בדרך השני, ובפרט חסידים ואנ"ש ששמעו או למדו בענין התפלה³⁴.

מה שכותב שיש ב' סברות במי שה' ניעור כל הלילה אם להתפלל ואח"כ לילך לנוח או לישן קודם איזה שעות ואח"כ להתפלל, הנה אי אפשר ליתן כללים בזה כי זהו תלוי בצלילת הדעת של כל אחד ואחד, שיש ותפלתו תהי' מיושבת יותר אם יישן בינתיים, ויש שאדרבה שאם יישן רק איזה שעות ולא כדי צרכו הרי תתבלבל תפלתו אח"כ, וכיון שמלתא אלבושייהו יקירא הנה שמעתי פעם מכ"ק מו"ח אדמו"ר אשר לפעמים כ"ק אביו אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בבקר אחרי ליל א שבועות ישן איזה משך זמן ואח"כ התפלל. אם ה' זה מנהגו תמיד או רק לפעמים, לא שמעתי³⁵.

זמן קריאת שמע: כפשוטו, שיש לזהר בבוקר בקריאת שמע בזמנה. ואם חלילה לא יקרא קריאת שמע בזמנה הרי ממש יצא שכרו בהפסדו, ועל כגון דא נאמר: החכם עיניו בראשו.

התחלת זמן קריאת שמע של שחרית מן התורה הוא משעלה עמוד השחר. וחכמים עשו הרחקה וגדר ותקנו שלא יקרא לכתחלה עד שעה שדרכן של רוב בני אדם לקום ממטתם דהיינו שיאיר היום כל כך עד שיראה את חבירו ברחוק ד' אמות ויכירנו והוא שרגיל עמו קצת. ונמשך זמנה עד סוף ג' שעות זמניות מנץ החמה. ומי שהוא אנוס יכול לקרותה מיד שעלה עמוד השחר. ואם קראה מיד שעלה עמוד השחר אע"פ שלא היה אנוס יצא שבדיעבד העמידוהו על דברי תורה בכל ענין.

התחלת זמן קריאת שמע של שחרית: 6:19 ("משיכיר". ומי שהוא אנוס יכול לקרוא מעלות השחר משעה 5:48).

נחלקו הפוסקים אם מותר ללכת לישון אחרי עלות השחר, כשאינו לו מי שיקיצנו לקריאת שמע ותפלה. ואם כי להלכה נראה עיקר כדעת האומרים שאין איסור בדבר, פשוט שהיודע בעצמו שיש חשש שימשך בשינה ויעבור זמן ק"ש ותפלה, לא ילך לישן בלי לסדר משהו שיקיצנו.

וכדאי ונכון, לקרוא קריאת שמע מיד בעלות השחר על-תנאי שאם יעבור סוף זמן קריאת שמע יצא ידי חובתו בקריאה זו, לפחות. וכדלעיל.

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:52.

ברכות השחר: לענין ברכות "על נטילת ידים ו"אלקי נשמה" כשניעור כל הלילה (ולא ישן שיעור שיתין נשמי) – הוראה בחשאי לאומרים. [ובאם אפשרי, כדאי לאומרן לאחרי השינה³⁶]. ברכות השחר מברך אפילו לא נתחייב בהן כגון שניעור כל הלילה לא פשט בגדיו ולא לבש אחרים. אלא שאם ניעור כל הלילה ולא נתחייב בהן אינו מברך אלא אחר שיעלה עמוד השחר³⁷.

ברכת התורה: צריך לזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך³⁸. ואם ניעור

(34) אגרות יקודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ג ע' תלד.

(35) שם ח"ט ע' רלט.

(36) כ"ג מסברא. וש"מ כע"ז במקו"ח ס"מ"ז סק"א לענין ברכה"ת. וראה שו"ת מחזה אליהו פאלק ח"א ס"א ואילך. ועיי"ש לענין הישן לפני נה"ח. ות"ל שמצאתי אח"כ שהעלה כן בשו"ת פרי אליעזר פולק ח"ב ס"א עיי"ש בטוטו"ד.

(37) בפ"י "ולא נתחייב בהן" – ראה מה שכתבנו בארוכה בשו"ת באתרא דרב ס' א'תתקנו. וש"נ.

(38) בנוגע להמשיך ללמוד לאחרי שעלה עה"ש ללא ברכה"ת – אף שיש מקילים (ראה תוספת חיים על חיי"א כלל ט סקב"ו (כשהולך

כל הלילה מברך לכשיאור היום³⁹.

ברכת ציצית מברך עד לאחר זמן "משיכיר" (6:19). צריכים לזרז שלא לברך על הטלית קטן שהיה לבוש בו בלילה. וטוב שיברך על טלית אחר ויפטור גם את זה שלך בו.

לישון. וראה שו"ת עמק התשובה ח"ג ס"ד ע"ד מד"ע. שו"ת מהרש"ג ח"א סס"ב (שלו"ת שצריך לברך גם בניעור, אין איסור ללמוד לפני ברכה"ת. ובפרט לפני נה"ח. ועדיף לברך ברכה"ת אחר שישן ואחר נה"ח). שו"ת לב אברהם ח"א ס"ו (לענין אמירת ק"ש). ועוד) – מצינו בכ"מ שכתבו להדיא לאיסור (ראה כף אחת (להחיד"א) פכ"ב (לענין ליל שבועות), שאחר עה"ש יזהר שלא יאמר שום פסוק שלפענ"ד מוכרח כן גם מהמענה להרב העכט (נדפס בתשוורת העכט כסלו תשס"א). ליקוט מענות תשמ"ו ע' 144). ואכ"מ. ובלא"ה, סברא זו כשלעצמה אינה מועילה, דסו"ס יש כאן חובת ברכה ואין לעשות מצוה ללא ברכה, וכדון ערום לא יתרום. [אלא שמקום לומר שכיון שבפועל מברך אחר"כ לית לן בה. אבל להעיר מפמ"ג א"ו ח"א ס"ח במ"ז סק"ט. או"י בדעתם, דלית לן משום ערום לא יתרום בברכה"ת, שהוא בגדר ברכת השבח לדעתם (ראה שו"ת מהרש"ג ש.ס. ועוד). אבל בלק"ש ח"ד ע' 148 הערה 6* (וראה גם בהמשך השיחה) שבברכה"ת יש גדר ברכת המצוות (נדפס בלברכה על גוף תנינת התורה, מעין ברכת הנהנין. וראה גם אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות שעז). וי"ל דחמיר טפי משאר ברכת המצוות, שהברכה שייכת לגוף המצוה, והברכה נכללת בגוף מצות ת"ת, והיינו שהברכה היא דין וגדר בלימוד התורה ולא משום דין ברכה קאיתנין עלה, ומערכת המצוה. וראה שו"ת דבר אברהם ח"א סט"ז סק"ז. ובאורכה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות תרב הנ"ל. ואכ"מ]. ועוד ויל"ע, והוא העיקר כאן, מל' החינוך מ' ת"ל שא קראק בתורה בשחירת קודם שיברך הברכות המצוות בתורה בראש דאורייתא. ומה' להדיא דלא מהני מה שיברך אח"כ, והוא מענות להל' יוכל לתקן.

איברא, שיש המצדדים לקולא מכמה טעמים אחרים, שבספק אם עלה השחר יכול להקל, והרי כמה דעות בזמן עלוה"ש (ואבל ראה בא"ח ש.ס.) ויש שהפליגו בדבר שעד נה"ח בספק קאי. ובאו"א, שכיון שנסתפקו הפוסקים אם חייב ברכה"ת בניעור כל הלילה, יכול לסמוך בענין זה על המקילים. [אלא שכ"ז רק להסברה שאין איסור עצמי בלימוד ללא ברכה"ת. אבל ל' לאידך, שהאיסור הוא רק מחמת חיוב הברכה וכשא"י לברך (מחמת ספק בזמן עלוה"ש, או בגוף החיוב) ליכא איסורא. ורסא שיחת אחש"פ תשל"א. ועדיין הדברים תלויים ועומדים בהשק"ט אי קיילין סב"ל בברכה"ת, שלכמה דעות ה"ז מה"ת, ונפמ"מ בספק אם בידך ברכה"ת אם חייב לברך (והארכנו בזה במק"א. ואכ"מ). ועוד איכא בגווה, דאיכא להנודו בסברא הנ"ל, דליכא איסורא כשא"י לברך, ד"ל דל"מ סברא הנ"ל למד' דברכה"ת דאורייתא, וכדמוכח מב"ע שםברך לאחריו כיון שהוא דאורייתא, וא"ש ד' החינוך הנ"ל. ולהעיר ממאירי בברכות כ, ב ד"ה יש בטעם שלא

חייבו לבע"ק להרהר בברכה"ת לפני ק"ש]. אמנם, ולה"ע בדעת כמה מהמקילים, דס"ל במעיקר הדין שבניעור כל הלילה פטור מברכה, ורק כבדי לצאת ידי ספק כתבו שיש לשמוע מאחר ולהתכוון לצאת. ואמטו להכי, כשאין מי שיוציאנו, כל כי האי לא החמירו עליו ולבטל מדברי תורה, ושפיר יכול להמשיך בלימודו. אמנם, לדין שקיילין לעיקר שמברך ועד שמכלתהיה נוהגים בשופי לברך בעצמו, והי"ט שדינו בכרכות השחר (לפי שמעיקרא לא היה דעתו לפטור רק ליום ולילה, או מצד בר' חדשה, וכדלקמן), צ"ע להתיר להמשיך ללמוד בריחו. ובפרטיות יותר, שכיון שדעת אדה"ז (סמ"ז ס"ז) כשיש"ת ר"ת, שרק עלוה"ש מחייב בברכה"ת (ואלא דס"ל בדעת ר"ת שגם המשכים לפני עלוה"ש שבתל"מ מיד), ואילו שינת קבע ביום וגם נמלך אינו מפסיק כלל, ממילא מוכרח לברך מיד (משא"כ בשיטת המג"א דס"ל שבניעור כל הלילה חובת הברכה בעלוה"ש היא מחמת שדעתנו לפטור יום ולילה, שמקום לומר שבכאן דעתו לפטור גם על זמן שאחר עלוה"ש). וראה תה"ד סמ"ז סק"ח. ועוד להעיר, שגם לסברא שהניעור כל הלילה אינו חייב בברכה, היינו רק כשלא הסיח דעתו מללמוד, כמ"ש אדה"ז להדיא, ולא כו"ע צדיקי גמירי ניהו.

ואכתי איכא למימר, שגם לדין שנתחייב בברכה"ת, חיוב הברכה מצד בריה חדשה (ראה גם שיחת יט"כ וי"ש וי"ש תשט"ז) הוא על הגברא ("כמו כל ברכת השחר" – ל' אדה"ז בסידורו. וכ"ה גם בשו"ע שלו סמ"ז ס"ז: "כמו שאר ברכות השחר שנוהגין לברך אף על פי שלא נתחייב בהן"). וראה מה שביארנו בזה בעניתינן במקורות להל' יומית הנ"ל), אבל עדיין יכול ללמוד על סמך ברכתו מיום שלפנ"ו. עוד יש לצרף באומר תהילים מדין תחנונים (ראה א"א מבוטשאטש סמ"ז ס"ט – בנדר"ד), או אמירת מנין המצוות, ללא טעמי ההלכות. ולחז מ"א איצ' לברך לתלמוד מדרש (ברכות יא, ב. ועיי"ש ברי"ף. וראה גם במקורות ועיונים הנ"ל).

ויש המביאים ראי' מההנהגה בעת ההתוועדות שנמשכו עד אור הבוקר, או מאמרי גהה"ש לפנות בוקר, וקשה לה"ר מכל כיו"ב, ובפרט – באופן של ידיעת השלילה, ובהעדר ידיעת כל פרטי הדברים על בורין, ואין למדין הלכה מפי מעשה. ולפום ריהטא, בעיוני יומינים ובלוחות כמה שנים נראה שהי' לפני זמן עלוה"ש הנקוב בלוחות. (והארכנו במק"א ואכ"מ בבירור זמן עלוה"ש לשיטת אדה"ז). ולהעיר, שגם אחר"כ במקילים, צ"ע הסברא להקל ולא לברך, שע"כ לא מצאנו אלא באוס וזא"י לברך, אבל כאן הרי ברכה לפני, ואמרין ל' זיל וברוך, ולא להשתמש מקום מ"ע דאורייתא (לכמה דעות). וגם למקילים, היינו רק כשהוא באמצע לימודו שיש כאן גם דררא דביטול תורה, ולא באופן שהרבה בטלים לפניו, מאחר דמפסיק ומבטל בלא"ה, וכגון שטבל כבר במקוה וכדומה. ועוד ועיקר, שהרי אפשר בהרהור, וליכא משום ביטול תורה.

ומה שעדיין יל"ע, האם כדאי להמתין ולברך ברכה"ת רק אחרי שניעור משניתנו לצאת דעת הסוברים שבישן שינת קבע מחוייב בברכה"ת, וכן שאינו מברך ק"ש כשישן לפני"ו. ולאידך, נכון שיקרא ק"ש קודם שינתו, ואין לקרוא ק"ש ללא ברכה"ת לפני, ובפרט לפמשת"ת אצלנו במק"א (נדפס בס' זכרון תפארת איש) שק"ש אינו בגדר תחנונים וחייב בברכה"ת לכו"ע (ולא נחלקו בגדר ק"ש רק לענין קריאתה אחר ברכת אהבת עולם שצ"ל "נראית ברכה לשם עסק התורה" (שו"ע אדה"ז סמ"ז ס"ו) וק"ש ותפלה לא חשיבי לימוד לענין זה" (כל' הבי"ש)).

(39) סידור אדה"ז. והמשך לשונו: "כמו כל ברכות השחר". וצ"ע ששינה בלשונו שבנוגע לברכה"ש כ' "אחר שיעלה עמוד השחר".

הכנת ההושענות

נוהגים ששמש בית הכנסת (והמתעסקים בצרכי ציבור) מביא ערבה למכור כמו שהיה המנהג בזמן שבית המקדש היה קיים, ששלוחי בית דין הביאו ערבות ממוצא שבצד ירושלים.

מכינים בדי ערבה אגודים בטבעות מעלי לולב [וי"א שצ"ל מלולב שלא הוקצה למצוה], עבור כל אחד מבני הבית, גם נשים וקטנים (אף שמן הדין אפשר לצאת בערבה שחבט בה חברו). ויניח למטה בית יד בלא אגד שיכול לאחוז בו בידו. שיעור ערבה זו אפילו עלה אחד בבד אחד, אבל מכוער הוא להיות עלה אחד בבד אחד. על כן נהגו לעשות ההושענות יפים משום זה א"ל ואנוהו. והאריז"ל כתב ליקח חמשה בדים כשרים כמו בלולב. וכן נוהגים. ושיעור ארכה כשיעור אורך ערבה שבלולב – ג' טפחים. ונהגו להביא מורביות, ענפים ארוכים ויפים – ערבות גסות ארוכות ויפות, שיהיו בה עלים הרבה והבדים ארוכים – משום הידור מצוה, שניכר המצוה בעין יפה. כל הפוסל בערבה שבלולב (כגון יבש וגזול) פוסל בערבה זו, חוץ מנשרו רוב עליה.

משכימים לבית הכנסת. מרבים קצת בנרות. אין רגילים לעשות מלאכה של חול עד אחר יציאה מבית הכנסת. ויש שמסירין אפילו הכיס [=ארנק] של מעות (אא"כ עבור צדקה).

נהגו ללבוש בגדי שבת (וי"ט, וכבשאר ימי חול המועד) ולא הקיטל. וגם החזן אינו לובשו. כמו כן אין משנים משאר תפילות חול המועד.

בשיחת ליל הושענא רבה תשד"מ: מה טוב ומה נעים שביום זה, שענינו מיתוק הגבורות, יוסיף כאו"א בנתינת הצדקה יותר מהשיעור הרגיל.

בשער הכוונות: "צריך לזוהר לכיין האדם דעתו במאד במאד בתפלת יום הושענא רבה ובכל מעשיו ביום ההוא כיון שעדיין יש לו תקנה אז".

שחרית: שחרית לחול, יעלה ויבוא. הלל שלם.

קודם הלל, נוהגין להתיר אגודו של לולב מלמעלה. מסירים שתי הכריכות אשר על הלולב, ואין נשארים אלא ג' הכריכות המאגדים את הלולב ההדסים וערבות יחד. טעם הפשוט להסרת הכריכות הוא לפי שהכריכות מעכבים את כסכוס עלי הלולב, ובמילא גם את השמחה הקשורה בלולב. ולפי שהו"ר הוא יום האחרון שבסוכות והכל הולך אחרי החיתום, צריך להשתדל בריבוי הכסכוס וכו' והשמחה⁴⁰. [ועוד טעם, לפי שסיבת הנענועים היא לעצור טללים רעים ורוחות רעות וכיון שעכשיו גמר החתימה מתיר אגודו כדי לנענע היטב⁴¹].

אחרי הלל – הושענות. לאמירת הושענות – מוציאין כל הס"ת שבהיכל, כן הוא מנהג ליובאוויטש. ועומדים עם הספרי תורה ליד הבימה.

נוטלים ד' מינים ומקיפים הבימה שיש בה ספרי תורה, דוגמת המזבח, ז' פעמים (זכר למקדש, שהיו מלקטים מורביות של ערבה ובאין וזוקפין אותן בצדי המזבח וראשיהן כפופים על המזבח, והיו מקיפין את המזבח באותו היום ז' פעמים⁴²). אומרים את כל ההושענות של כל ימי הסוכות על הסדר, ומקיפים את הבימה בד' המינים (ללא ההושענות), ובהפקה ז' אומרים "למען איתן". יותר טוב שלא ליטול ההושענות עם הלולב. והאריז"ל הזהיר מאד שלא לחברם. וכן יש לנהוג.

אחרי אמירת הושענות של כל יום אומרים בקול פסוקים מיוחדים להושענא רבה, כמופיע בסידור. שקו"ט בהנהגה בקביעות שנה זו, שהושענא רבה חל ביום ראשון, בנוגע לאמירת ה"הושענות ליום ו'" (שחל בשבת קודש), לפני אמירת כל ההושענות⁴³.

40 ונתבאר בלקוטי שיחות ח"ד ע' 1368.

41 ובראשונים הביאו גם הטעם להורות הלכה כרבנן שולוב א"צ אגד. ויש שכתבו להודיע שנגמרה מצותו. ובס' המנהיג הל' אתרוג סל"ח משמע שמנענעים יותר להודיע כי ניצחנו כל המקטרגים עלינו.

42 ראה פע"ח בסופו – הובא בלקו"ת מסעי צא, א.

43 ובשם "יודעי דבר" נמסר בנוגע להנהגת כ"ק אד"ש, שבשנת תשנ"ב התעכב קצת לפני אמירת הושענות, וה' נראה שאומר הושענות דיום השבת לפני כן.

ויש להעיר בכעין זה משיחת ליל הושענא רבה תשנ"ב (וצ"ב הכוונה שם). וזלה"ק (מסרט הקלטה): "יום הנקרא בשם 'רבה', כיון שכל

ביום ערבה מרבים בתחנונים אחר התפלה, לפי שבחג נדונים על המים והכל הולך אחר החיתום⁴⁴. במכתב כללי משנת תשמ"ה⁴⁵: מדייקים⁴⁶ בהפיוט "שערי שמים פתח ואוצרך הטוב לנו תפתח" שאומרים בהושע"ר – לחבר "לנו" ל"הטוב" – ראה ד"ה אנכי אנכי תרפ"ז⁴⁷: ואוצרך הטוב לנו, תפתח . . שיבואו בחסד פרטי שהוא הטוב לנו בטוב הנראה והנגלה גם למטה ממש. [ובלקוטי דבורים⁴⁸: דער נוסח ואוצרך הטוב לנו תפתח דארף מען מאכען דעם אתנחתא נאך דעם ווארט ואוצרך, הטוב לנו תפתח⁴⁹].

מנהג נביאים שנוטלים ערבה, זכר למקדש שהיו מקיפין המזבח בערבה שבע פעמים, מלבד ערבה שבלולב.

בשיחות קודש נתבאר הסדר שלאחרי קיום מצות ד' מינים בהושענא רבה, ולאחרי אמירת ההושענות השייכים לכל שבעת ימי הסוכות, ואמירת פיוטים נוספים כו', ולאחרי כל הפיוטים והתפלות כו', עד לאמירת "קול מבשר מבשר ואומר" ג' פעמים (בתלתא זימני הוי חזקה), שכל זה קשור עם ד' המינים, מניחים את ד' המינים על הצד (במקום מכובד וכו'), ולוקחים חמשה בדי ערבה, ובזה גופא לא אותה הערבה שבה קיימו את מצות ד' המינים, אמירת ההושענות וכו', אלא בדי ערבה חדשים, כדי לקיים על ידם הענין דחיבוט ערבה, ודוקא בהם ועל ידם נפעלת העבודה המיוחדת דהוש"ר, מנהג נביאים, עם כל העילויים שבדבר, תכלית העילוי.

סדר חיבוט ערבה: מכניסים ספרי התורה להיכל, מניחים את ארבעת המינים, ואומרים קדיש תתקבל. **ואחר כך** נוטל בידו הערבה [=אגודה של חמש ערבות, ויאחז בו בידו שלא במקום האיגוד], וחובט ה' חבטות בקרקע, כדי למתק ה' גבורות [ברמ"א הובא לנענע ההושענות קודם, אבל לא הובא בסידור]. וכל המנהגים הללו [גם] משום שמחה⁵⁰. ודי בחבטות אלו, אפילו לא נחסרו עליה.

מנהג התינוקות לחבוט עד שיפלו כל העלים משום שמחה. אבל לפי דברי האריז"ל והמקובלים, אין מקום להסיר העלים, וצריכה להיות כשרה כמו ערבה שבלולב עד גמר החבטות. צריך לחבוט הערבה דוקא על עפר הארץ [=רצפה] ולא בשום דבר החוצץ. אחר כך אומרים יהי רצון שנדפס בסידור.

מעשה רב: כ"ק אד"ש מפריד הערבות זו מזו בתוך האיגוד קודם החבטה, וחובט קלות על הרצפה ולא על השטיח.

גם נשים וקטנים נוהגים בחיבוט הערבות.

הלכתא למשיחא: זוקפים ערבה בצדי המזבח וראשיהם כפופים בצדי המזבח. וגוחות (מוטות) על המזבח אמה. הכהנים וי"א גם זקני ירושלים שאינם כהנים) מקיפין את המזבח (בלולב או בערבה) שבעה פעמים, ואומרים: אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הושיעה נא.

הלכתא למשיחא: שיר שהלויים אומרים בביהמ"ק בקביעות שנה זו – הסירותי מסבל שכמו⁵¹.

הענינים הם באופן ד'רבה", כפי שרואים זאת שאומרים כל ההושענות, אי"ע פ' שלפנ"ז (בהימים הקודמים) אמרו אותם כל אחד רק ביומו, ואח"כ – את היאר אמרו רק בלחש, או כפי שאחרים נוהגין באופן אחר, ואין כאן המקום להאריך בזה".

44 ולכן כתב בשו"ע אדה"ז שביום זה שמרבים בתפלה וצריכים למהר להתפלל נהגו להקל לקרוא קריאת שמע משעלה השחר.

45 לקו"ש חכ"ט ע' 526.

46 בלקו"ש ח"ט ע' 564, וכן בלקו"ש חכ"ד ע' 583: כהמדייקים. אבל כפנים, כ"ה בלקו"ש חכ"ט שם.

47 סה"מ תרפ"ז ע' כא ואילך.

48 נט, א.

49 וראה גם סה"מ תרצ"ו ע' 40. תשב"ב ס"ע 22. ד"ה באתי לגני תשכ"ב קרוב לתחילתו. וראה גם שמועות וסיפורים ח"א ע' 159. ושם גם שהפסיק בין "לנו" ל"תפתח". וכ"נ גם בסה"מ תרפ"ז שם.

50 עוד טעמים – ראה תשובות הגאונים שערי תשובה ס"מ. וראה בזהר ח"ג לב, א. ונת' בשעה"כ דרושי סוכות ד"ח. וראה גם א"ר סתרט"ד סק"ג. בכור"ט שם סקט"ו ואילך. וכן נתבאר בדא"ח, שענינו גבורות ממותקות (ע"י ערבות שהן שלוחי ההשפעה – סה"ש תרצ"ט ע' 304), ההמשכה דרב חסד בטוב הנראה והנגלה (סה"ש תש"ד ע' 30. ונת' בלקו"ש ח"ד ע' 1367). [וראה בשיחת ליל שמח"ת תשט"ז שהעבודה דחיבוט ערבה היא ע"ד תק"ש – הענין דקב"ע].

51 וראה ההוראה מזה והשייכות להושע"ר בשיחת הושע"ר תשמ"ה.

ברמ"א⁵² ובשו"ע אדה"ז⁵³ הובא המנהג ה**הצניע** הערבות (להשתמשות למצוה אחרת⁵⁴). בנוגע לזריקתן על ארון קודש – אף שיש נוהגים כן, ונתנו טעם לדבר, הרבה פוסקים שוללים מנהג הנ"ל. ומעשה רב שלא לעשות כן. כ"ק אד"ש השאירן על הרצפה, או על הכסא, ולפעמים לקחן עמו אחרי התפלה⁵⁵.

ערבות של הושענות, אע"פ שזזקות אסור לזלזל בהן ואין לפסוע ולדרוך עליהן [כמו ערבה שבלולב]. ויש שכתבו שאין לזרוקן לאשפה (ויכול להכניסן בשקית נפרדת לאשפה).

אסור ליהנות מן הערבה לאחר נטילתה, שהוקצה למצותה כל היום.

שיר של יום, לדוד ה' אורי, קדיש יתום. קריאת התורה (1 ספר תורה. 4 עולים). חצי קדיש. אשרי, ובא לציון. יהללו. חצי קדיש.

מוסף לשלש רגלים. (וביום הששי. ומנחתם ונסכיהם. וביום השביעי. ומנחתם ונסכיהם). אין כאלקיננו. קדיש דרבנן. עלינו. קדיש יתום. תהלים. קדיש יתום. שש זכירות.

לעקאח: בהושענא רבה (וכמ"פ – גם בלילות חוה"מ) נהג כ"ק אד"ש לחלק לעקאח לאלו שלא קיבלו לפנ"ז. וראה בשיחת ליל ו' דחגה"ס תש"ז: וכן יתנו לעקאח לכל אלה מהנמצאים כאן שלא קיבלו עדיין כדי שלא יהי' דוחק ביום הושענא רבה, שבו יתנו לכל אלה שיגיעו בינתיים, כפי שהכריזו לפנ"ז.

סודות יום טוב: לפני חצות (12:40) אם אפשר⁵⁶. ועכ"פ, לפני שעה עשירית

(52) בהל' הושענא רבה.

(53) הלכות פסח.

(54) ראה לקמן ביום ראשון, כ"ד תשרי.

(55) ולהעיר שהמנהג הצניע ההושענות הובא בראשונים.

(56) ומועתק כאן ממענה לשואל כענין: הענין דאכילת הסעודה לפני חצות – שייך למש"כ כמה מהפוסקים שאף שומר מעיקר הדין לקבוע סעודה עד שעה עשירית (וכש"כ כשזמנה קבוע) יש להחמיר להקדים לעשות בשחרית מפני כבוד שבת. ואף שאדה"ז לא הביאו – הובא ברמ"א בהל' פורים סתרצה" (אלא ש"מ בדבריו באו"א). וד' הרמ"א הנ"ל הובאו אצל כמה אחרונים במקומו בסרמ"ט. וגם נזכר בשיחות קודש בנוגע לסעודת פורים. ודון מינה ואוקי באתרין. וכש"כ בסעודה גדולה דהושע"א. ומובא בפוסקים דשיחא שכרות בסעודה זו. ולהעיר ממש"כ בערוה"ש בסרמ"ט. אלא שדבריו צע"ג שהרי מצוה בדבר.

ובפרטיות יותר: הנה בפ"ד הרמ"א נחלקו בשתיים: פ' מלת שחרית – חצות או שעה עשירית (ראה הגהות יא"פ וביהג"א לשם); האם ה"ז דין רק בנוגע לפורים. והנה, ידוע מכ"מ שא"פ להוכיח דעת אדה"ז ממה שהשמיט פריי דניים (ואכ"מ בזה), וכש"כ בדבר המובא שלא במקומו בשו"ע ונפא. והרי גם הרמ"א הביאו רק בהלכות פורים, ובסרמ"ט לא נז' מאומה מזה. וה"ה הוא הטיעם בדעת אדה"ז (שלא הגיעו לידיו הל' פורים שלו). ויתירה מזו, דאדרבה כש"כ הוא מדעת הרמ"א. ואיך אפ"ל בדעת אדה"ז שמדחשמיטו ש"מ דלא ס"ל, דאדרבה – הרי אדה"ז מחמיר כאן יותר מהרמ"א, והרי הרמ"א עצמו – לפי הנראה מפשטות דבריו (וכ"מ מל' המג"א ועוד) – לא ס"ל כלל להאי דינא שמצוה להימנע מלקבוע סעודה משעה י' והלאה בסעודות שזמנן היום. (אלא שבמנוה"ט ר"ל ולפרש בהרמ"א דס"ל ג"כ מחומרת הב"ח). ואעפ"כ כתב הרמ"א שהמנהג לעשות הסעודה בשחרית. וכש"כ וק"ו בשו"ע אדה"ז שהחמיר טובא. ואם בנוגע לפ"ד הרמ"א – הנה אף שבהגהות יא"פ מ' קצת שמפרש כוונתו לשעה עשירית (וג' יש לדחות שאין הכרח שכוונתו לפרש ד' הרמ"א), בכ"מ כתבו שכוונתו לחצות. וכ"ה פשוט משמעות מזה, ויתירה מזו, שבד"מ כתב להדיא בבוקר. ועוד זאת שכשם שבד' הב"ח חוה"מ המג"א שכתבו שעה עשירית – כתב המשנ"ב ד"לאו דוקא הוא" והכוונה לחצות (אף שצ"ב קצת) – הה"נ שיל"פ כן בד' אדה"ז. וק"ל. ואל תשיבנו, מנ"ל להרמ"א להחמיר כ"כ – ד'נוסף למש"כ חלק מהאחרונים מדורים שאני דשכיחא שכרות, עוד זאת ועיקר) דד"פ שאין כוונת הרמ"א מדינא כ"א ממנהגו. וי"ל בטעם המנהג בכמה אנפי: ש' הראב"ד שהוא איסור מדינא; בב"ח (מקורו דהמג"א ואדה"ז שמצוה להימנע מלקבוע לאחר שעה עשירית) כ' שאנשי מעשה התורה מחצות. ועוד ועיקר, שבדבר שהוא מנהג קבוע לרבים – זמן סעודת פורים (משא"כ שאר סעודות שהן כרצון איש ואיש) נהגו לקבועה לכתחילה בבוקר מפני כבוד השבת, אף שאי"ז מדינא כלל. (ואו"ל (בדוחק עכ"פ) שר"ב הק' בשיחה דלקמן, שאף שצ"ל לפני חצות אין לדייק על השעון – את"ל שהרושם דייק בההעתיקה – שר"ל שאינו הכרח גמור. אבל מחוורתא שחסר קצת בההנחה, כי הלשון יא"מ כ"כ בהשקפה ראשונה). וא"ש כהנ"ל והכל על מקומו יבוא בשלום.

ובכל אופן, אף שלא יהי' הפ"י ככ"ז, בלוח כולל חב"ד מפורש בנוגע לפורים שהמנהג לעשותה לפני חצות, למרות ד' אדה"ז הנו'. ובשיחות קודש (שיחת ש"פ תצוה תשל"ז. ש"פ משפטים תשמ"א) נז' כן ג"כ בפשטות. וא"כ עכצ"ל ככ"ז.

וגם בקצוה"ס ס"ט בבדה"ש סק"ח שר"ל ולחלק בין סעודת פורים לשאר סעודות – גם הוא נזהר בלשונו בכותבו ש"מסעודת פורים אין ראי' כ"כ, וש"מ"מ פ"שט דכל מה שמקדימה יותר עדיף טפי", וש"כ המנהג להקדים הסעודות (היינו שאר סעודות) כל מה דאפשר". (לאידך, מעשה רב כמ"פ שרבותינו שייאנו לא נזהרו כ"כ בזה אפי' בסעודת פורים (ראה סה"ש קיץ ת"ש ע' 37. וכן נמסר בהנהגתו הק'). ולהעיר ממש"כ ח"ח ע' רמז. וראה ר"ד מ"ד אד"ש שתי"ד). וכפה"ג – בדא"פ עכ"פ – מרוב הטידודות בצרכי הכלל ועניני קדושה וכו' (וכ"ז). ובנוגע להשקו"ט בכונת הרמ"א – אין הכרח לכאן או לכאן. וכבר מילתנו אמורה, מד' המג"א שנהגו להשתכר בהושע"ר (ובכלל – בכל סעודת יו"ט מפורש ברמ"מ) וש"ע אדה"ז דשכיחא שכרות, ושלכן חייבים ב"ל"ד להעמיד שוטרים וכו'. והרי חייב לקבוע סעודות על היין ולשמוח ביין וכו'. ואף דבהושע"ר יש רק מצות שמחה ולא עונג – כבר נהגו לקבועו כמו יו"ט. וראה פנ"י סוכה לח, א. מגדול עוז שביתת יו"ט פ"ב ה"ג. שו"ת קול אליהו ח"א סי"ג. ועוד. ובמכ"ש משבת – ראה עירובין סא, א. אבל ראה לבוש או"ח סרצ"ב. אבל אדה"ז השמיטו

(בשעה 3:27 לערך)⁵⁷.

טובלים פרוסת המוציא בדבש⁵⁸. נוהגים לאכול "קרעפכין"⁵⁹.

מבצע ד' מינים: בימי חג סוכות יוצאים עם הד' מינים ברחוב וכיו"ב מקומות שם נמצאים בני ובנות ישראל לזכותם במצוה זו. ובשיחת ליל הושענא רבה תנש"א נזכר ע"ד השתדלות יתירה בזיכוי בני ישראל בד' מינים במשך היום דהושענא רבה, מצד מעלת היום.

אתרוג אסור לאוכלו בשביעי, שהוקצה לכל שבעה. ובחוף לארץ אסור אף בשמיני, שהוא ספק שביעי. אבל בתשיעי, בשמחת תורה, מותר לאוכלו.

מכיון שהלולב ומיני' הם מוקצים, יצניע אותן במקום משומר למשך יו"ט הבעל"ט. האתרוג אינו מוקצה לפי שמותר להריח בו⁶⁰.

בין עצי הסכך ובין עצי הדפנות ובין נוי הסוכה אסורים גם בשמיני עצרת ואף בתשיעי שהוא ספק שמיני.

מצוה להמנע מלקבוע סעודה בערב יום טוב משעה עשירית (3:27 לערך) ולמעלה כדי שיאכל סעודת יום טוב לתיאבון. וכתב המגן אברהם בענין זה: לא כאותם האוכלין ושותין ומשתכרין בהושענא רבה עד שאין יכולים לקדש בלילה. [אבל לאכול ולשתות בלי קביעות סעודה אינו נמנע בערב יו"ט עד שחשיכה דהיינו עד בין השמשות].

במנחה: מאריכים בתפלה. התפלה כבכל ימי חוה"מ. לדוד ה' אורי בפעם האחרונה⁶¹.

בד"ה ביום השמיני שלח תשמ"א⁶²: "לאחרי אמירת המזמור לדוד ה' אורי וישעי מר"ח אלול עד הו"ר, שני פעמים בכל יום, דנקודת המזמור היא לך אמר לבי בקשו פני גו', האט מען זיכער אויסגעבעטן שיהי' גילוי פנימיות נקודת הלב, ובשמיני עצרת נעשים כל ישראל שמחים וטובי לב⁶³".

אצל כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע "הושענא רבה הי' תפלת המנחה כמו בערב ר"ה"⁶⁴.

"הושענא רבה פארנאכט פלעגן אריין די גאנצע ב"ב אין סוכה צו די רביים מקבל זיין א ברכה.

שם.) וכ"ה המציאות לדאבוננו בכ"מ הכהנה לשמע"צ ושמח"ת. ד"ל.

ואף שיש להנזר ככהנ"ל ואין הכרח גמור - מ"מ יש ראי' להסוברים שבפורים המנהג לאכול לפני חצות - כמפורש בשיחות קודש. ולהסוברים שהטעם שמום קביעות סעודה כנ"ל. וגם להסוברים שהטעם שמום שכרות - הוכח שכ"ה להדיא בנוגע ליו"ט בכלל והו"ר בפרט. ומה"ט לא כתבנו ש"ש להחמיר" וכיו"ב, כ"א "אם אפשר". אבל במקום הצורך, ומשוורת הדיון, הרי יש שכתבו להקל גם אחרי שעה עשירית. וכ"מ קצת בהמונבא סה"ש תש"ח - הועתק הלך - שנהגו בבית הרב הליכנס לסוכה לפנות ערב בהושע"ר, ולפעמים אכלו פת].

57) ואם נתעבב עד אחרי שעה עשירית - ראה בא"א מבוטשאטש מהדו"ת סרמ"ט שיש להקל לאכול סעודה קבועה, 'ובפרט שנהגו להתעבב באכילת הלילה סמוך לחצות', מצד האריכות בסדר ההקפות. ולהעיר גם מסה"ש תש"ה ע' 52 ("אמאל אויך געוואשן זיך צו פת").

58) ושייך לענין מיתוק הגבורות - נת' במאמרי אדה"ה הקצרים ע' תנד, עיי"ש.

59) טעם המנהג - ראה בהערה לס' המנהגים, מנהגי יו"ב. ומועתק כאן ממענה לשואל כענין: עיי"ש בהערה להסמ"ג טעמו של אדה"ה באכילת קרעפלאך לא שייך להו"ר. אבל פוק חזי. ובהערה לא כתב רק שאין טעמו של אדה"ה מתאים אבל המנהג נהוג ומקובל. ואדרבה - פשטות משמעות ההערה בסהמ"ג הוא להקשות - או להעיר - שטעם אדה"ה אינו מתאים כ"כ להנהוג ולא לשנות הנהוג. וכנראה שמה"ט מציין שם לטעמים אחרים. וכמדומני אא"פ לפרש באו"א, ובפרט הלשון ש"לכאורה" הטעם ל"ש בהושע"ר. יתר על כן, מקור ההערה הוא בהערות וציונים למאה שערים. ולא במנהגי יו"ב, ונכתב כהערה להמאמר. ומתו"ד הק' משמע שבא להעיר בהמאמר, הלייטנע צ"ב איך להתאים הטעם שבמאמר להנהוג בהושע"ר ולא שבא להעיר על הנהוג. וגם את"ל שבא להעיר על הנהוג, עדיין אין בזה לקבוע שלא לנהוג כן. וכ"ז פשוט. ועוד ועיקר, שזוכר ג"כ בשיחת שבת בראשית תנש"א.

60) ואף שטוב להימנע מלהריח באתרוג של מצוה כל החג כדי להנצל מספק ברכה (סדר ברכת הנהנין פ"א ה"ח) - הרי לדעת המג"א סתרנ"ח סק"א. רס"ל תרגו. וכ"ה בחי' הצ"צ קצח, ד) שלא בשעת נטילה מותר להריח בו (אבל ל"מ כן מסתימת ה"ל בסדר ברה"ג שם. וכדעת החולקים. ואכ"מ). ועוד, שלאחר שנגמרה מצותו בהושענא רבה ואילך, אין בו ספק ברכה (ראה פמ"ג סתרנ"ג במ"ז סק"א. אבל ראה בפמ"ג סרטי"ז במ"ז סק"ד שלהט"ז גם בשמע"צ נכון שלא להריח. וראה בכורי יעקב סתרנ"ג סק"ב). ועוד ועיקר, שיכול לברך על פרי אחר ואח"כ להריח בו - ראה מג"א סתרנ"ח סק"א וט"ז שם סק"ד. ומש"כ בשש"כ פכ"ב הע' סב (וראה באו"א באלף המגן סוסי' תרנא בהגה בשו"ה ג) - הנה לדעת אדה"ה (ספ"ח ס"ד) ל"ש מוקצה מח"כ בכשמל"ה.

61) בשער הכולל פמ"ה ס"ו נתבאר שביום זה הוא סימא דדינא ואין צריך עוד לבקשת ונפלינו אני ועמך דהיינו סגולת אמירת לדוד ה' אורי ולכן גם בהושענא רבה במנחה אף על פי שכבר השלימו בשחרית כל סדר הפיוטים צריך לומר לדוד ה' אורי, עיי"ש.

62) סה"מ מלוקט ח"ב ע' קמא.

63) עיי"ש ע"פ המבואר בלקו"ת, ששמחים וטובי לב הוא גילוי האהבה דנקודת פנימיות הלב.

64) סה"ש תרצ"ז ע' 189.

זיי האבן געמאכט א ברכה לישב בסוכה, געגעסן מזונות וכו' 65.

הכנות לחג

כתב הרמב"ם (והובא בשו"ע ובשו"ע אדה"ז): "כשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאמנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו... ושמחה כזו קלון היא להם."

נטילת צפרנים: אף מי שנוטל צפרניו בכל ערב שבת ויו"ט, לא יטלן היום במספרים או בסכין כי אם בידיו ובשיניו. אם נטל צפרניו בערב יום טוב (או שנטלן צפרניו לפני הרגל, ובערב יום טוב לא הי' לו מה ליטול ושוב גדלו בחול המועד), מותר ליטלן היום 66.

לטהר עצמו במקוה ערב הרגל. ראה לעיל בערב חג הסוכות.

צדקה: עבור שני ימי החג.

ימשמש בבגדיו עם חשיכה (שלא יהא בהם מוקצה 67).

הכנת אש לנרות: אין מוציאין אש ביו"ט מפני שהוא מוליד דבר חדש ודומה קצת למלאכה, וכיון שהיה אפשר לעשות מערב יו"ט אסור לעשות ביו"ט 68. לכן, בערב החג יש לדאוג להשאיר אש דולקת [ואפשר אש מהגז] שיוכלו להעביר אש-מאש להדלקת הנרות לליל שמחת תורה.

תזכורת: להדליק תאורת החשמל בסוכה לפני החג. המשתמשים בשעון-שבת, יכוונו אותו לשני ימי החג, ובסוכה – רק לשמיני עצרת.

ונשמרתם מאד לנפשותיכם: ארגוני הבטיחות והצלה ממליצים שאם משאירים את מבער הכיריים

דולק במשך החג אזי יש לוודא שיש בסמוך חלון פתוח לפחות 4 אינץ', ועוד חלון נוסף פתוח בצדו

השני של הבית, כדי לאפשר אוורור ראוי. כמו כן לוודא שהגלאי (לפחמן חד-חמצני) פעיל.

סדר הדלקת נרות: מומלץ שהמשתמשים בנרונים שבכוסיות זכוכית יניחו מעט מים או שמן בכוסית בערב יו"ט [ומותר לעשות כן, אבל לא הרבה מים שאסור גם בערב שבת ויו"ט מחמת גרם כיבוי] בכדי שהדיסקית (המחזיקה את הפתילה) שבתחתית הכוסית לא תידבק אליה – ראה להלן ליל שמחת תורה.

באם הדבר אפשרי (מבחינה בטיחותית, מזג האוויר וכו') מדליקים ומברכים בסוכה (מקום האכילה) ודי בנר אחד או ב' נרות.

מדליקין הנרות בסוכה (כנ"ל) לפני הברכה כבשבת, ואח"כ מברכים "להדליק נר של יו"ט" ו"שהחיינו". [טענתה בהברכה או שכחה "שהחיינו" ראה בטבלא שבסוף הלוח]. איש המדליק יברך "שהחיינו" בקידוש. זמן הדלקת נרות יום טוב בערב החג בשעה 5:55 (18 דקות לפני השקיעה 69).

אם איחרו את הזמן, ניתן להדליק גם בחג, מאש דולקת.

ליל שני, כ"ב תשרי, ליל שמיני עצרת

בלקוטי תורה 70: וזהו ענין שמח"ת שאחר ר"ה ויו"כ שהוא בחיל המשכה שמחה של מצוה על כללות

השנה כי מאחר שבכל השנה עושים חסרון ופגם בהארות סוכ"ע ע"י שאין מקיימים המצות כהלכתן

וכאשר נמשך בר"ה ויו"ה כ"מלוי החסרון אז נעשה בחינת שמחה של מצוה כו'. ועוד שם 71: כי מר"ח

65) סה"ש תש"ה ע' 52. ונזכר ג"כ בשיחת ליל שמח"ת תשכ"ז – ועיי"ש ע"ד מנהג "נשיאי בית רבי" להצליף בהושענות. ועד"ז בר"ד מסוכות תרצ"ג. וראה גם באג"ק כ"ק אדמו"ר מהור"צ חט"ו ס"ע סז.

66) וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' א'שלא.

67) ראה שו"ע אדה"ז קו"א לסרנ"ב סק"ד.

68) שו"ע אדה"ז סתק"ב ס"א.

69) מט"א סתרכ"ה סל"ג. ועוד. וראה שיחת ליל ערב שבועות תש"מ. לקו"ש חכ"ד ע' 297 הע' 69.

70) ד"ה אני לדודי הב' (לג, ד).

71) בביאור לד"ה הנ"ל (לד, ג).

אלול עד יו"כ הן ארבעים יום וביניהם כ' בו נתנו לוחות האחרונות כללות כל התרי"ג מצות והן מילוי כל החסרונות והפגמים בהמשכת פנימים ומקיפים מחדש וכו' [ו]ע"י התורה נמשך מקיף היושר הכללי שמקיף בהשוואה אחת והוא ענין שמחת תורה שהשמחה של כל השנה בתורה ומצות נכלל ביום א' שהוא כללות כל השנה ומקיף זה נמשך ע"י התורה.

במאמרי אדמו"ר האמצעי⁷²: וזהו כל ענין שמע"צ ושמח"ת וכו' הוא ענין קליטת אור אלקי שבבחינת חכמה עילאה בלב כל נשמות ישראל בפרט בבחינת היחוד וביטול בה בתכלית בקיום מצות מעשיות בפועל ממש דוקא וד"ל ועל כן שמחת תורה שבשמע"צ השמחה הוא ג"כ במעשה ממש דוקא והוא בבחינת ריקוד בהקפה שמקיפין סביב הבימה מקום קריאת התורה בדיבור בכל השנה ובשמע"צ מקיפין סביב הבימה בריקוד ושמחה גופניות דוקא וגם ההקפות הם עם הספר תורה שהוא גשם הס"ת דוקא. . דוקא והשמחה זו היא בריקוד ועשייה גשמיות ששרשה למעלה מעלה מבחינת חכמה עילאה שרש התורה שנמשך בקריאת התורה בכל השנה.

בד"ה ביום השמיני תרצ"ה⁷³: דשמיני עצרת הוא יום שמן בכל מיני טוב. . הנה כל הטוב הרוחני וההשפעה בבני חיי ומזוני שהוקצב בר"ה הנה המשכה כללית היא בשמע"צ, וזהו ביום השמיני, בהיום שהוא שמן ומושבע בכל מיני טוב, והיינו דהכתיבה וחתומה טובה דר"ה ויוהכ"פ ובקור החותמות הדושיענא רבה, הנה חלוקי הפתקאות בחותמי ברכות הוא בשמע"צ, זהו ביום השמיני כל השומן והשובע הנה עצרת תהי' לכם, דבעצרת יש ב' פ' הא' קליטה, והב' ל' הדרכה והנהגה, וכמו זה יעצור בעמי, וכנ"ל דהעבודה פרטית דשמע"צ היא העבודה דקבועו"ש על כל השנה. ועיי"ש בהמשך המאמר.

בשיחת ליל שמח"ת העת"ר⁷⁴: (הר"ש גרונם אמר שנמצא בדרוש דצדקת פרוזנו אשר בשמע"צ מבטלין החותם כו', ואמר אדמו"ר שליט"א): זהו לאחר החותם דהו"ר, דענין החותם הוא כמו שמשלחין אגרת שחותמין אותה שלא יגעו בה ידי זרים, אמנם כשהגיע האגרת למי שנשלחה לו אז יכולים לבטל החותם, ועד"ז הוא בשמע"צ שהוא בחי' לכם וממילא אז אינו צריכים לחותם⁷⁵.

כו"כ שיחות ומאמרים בענינו של יום שמע"צ – נלקטו בספר לקוטי שיחות מועדים שמיני עצרת. וב'פתח דבר' לקונטרס שמע"צ-שמח"ת ה'תשי"א⁷⁶: בשמיני עצרת היא האסיפה דכל האורות והגלויים הכללים שנמשכים בחדש השביעי, הקליטה והעכבה בזריעה טובה בכדי שתהי' מזה צמיחה בריבוי טוב⁷⁷.

בכמה שיחות קודש נתבאר בארוכה ענין הריקודים וההקפות. **ואכ"מ**. וראה ב'פתח דבר' לקונטרס שמע"צ-שמח"ת תשי"א הנ"ל: "והזהיר כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ בשם אביו כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע: די פערציק אכט שעה פון שמע"צ און שמח"ת דארף מען זעהר מייקר זיין, יעדע רגע קען מען שעפען אוצרות מיט עמערס און קאדקעס (חביות) בגשמיות וברוחניות און דאס איז ע"י הריקודים." [וברשימה מליל שמע"צ רצ"ה ורשא: "בשמע"צ היו מיקרים מאד את הזמן. באמת בשמע"צ הם אותן הכוונות שבר"ה." (ועד"ז – בנוגע להדמיון דר"ה ושמע"צ – בהיום יום לכ"ב תשרי (שמע"צ)).] ושם בהמשך הר"ד, שכ"ק אדמו"ר מהרש"ב נ"ע שוחח פעם בשמע"צ עם אחדים כשעה וחצי, ואמר שזהו אצלו מסירת נפש [כנראה מצד יוקר הזמן בשמע"צ], וביאר הטעם להנהגתו, עיי"ש].

בשיחת שמח"ת תש"ה⁷⁸: די עבודה פון היינטיגן טאג – שמחת תורה – איז זינגן און טאנצען. וואס איז טאנצען? – מרגיל זיין דעם גוף נהנה צו זיין פון א דבר מצוה. אזוי איז דער גוף נהנה פון אכילה ושת' , דארף מען אים צוגעוואוינען אויף נהנה זיין פון א דבר מצוה. און דאס איז דער טאנצן

(72) דברים ח"ד ע' א'שו.

(73) סה"מ קונטרסים ח"ב ע' שלח.

(74) סה"ש תורת שלום ע' 210.

(75) ובשיחת ליל הושע"ר תשמ"ו, שמצינו בזהר ב' לשונות (אופנים) בנוגע לזמן דקבלת "פתקין טבין" ("א גוטן קוויטל") – בהוש"ר, או בשמע"צ. והביאור בזה, שבהוש"ר ערב שמע"צ, נפעל הענין דקבלת "פתקין טבין", והקליטה דשמע"צ היא ביחס לענינים שנפעלו ע"י עבודת ההכנה ביום שלפניו, בהוש"ר.

(76) נדפס גם באגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ד ע' יח.

(77) עוד אופן בשמע"צ – יתוד יזווג. והיינו דבר חדש לגמרי, ולא רק הקליטה וכו' – נת' בשיחת שמח"ת תשכ"ה. וראה הנסמן בחו' באתרא דרב גל' ו ה'ל' ????

(78) סה"ש תש"ה ע' 58. [ונת' בד"ה לה"ע שמח"ת תשי"ב].

מיט די פיס, וואס דורך דעם ווערט דער גוף נתיגע מיט. דער גוף וויל דאס ניט, דער גוף מאנט זיין מנוחה, ער האט געארבעט א גאנצן טאג, ער האט אויך א סאך דאגות און איז ביי זיך צובראכן, עס ווילט זיך אים דעריבער אפרוהען און לייגן שלאפן, דארף אבער זיין די קביעות עתים לתורה, אז אן די שיעורים וואס יעדערער האט לפי ערכו זאל ער זיך ניט לייגן שלאפן. אן די שיעורים קען ניט זיין. ניט נאר וואס די שיעורים, די קביעות עתים לתורה, דארף זיין א מוז, נאר דער גוף אליין זאל דאס מאנען. מען דארף אזוי אויפהויבען דעם גוף ער זאל דאס פאדערן. . . אזוי דארף מען אויך אויפהויבען דעם גוף צו תורה און אים איינטרייען נהנה זיין פון א דבר מצוה. [ובהמשך השיחה⁸⁰]: דער ענין פון זינגען און טאנצן שמחת תורה איז, אז דער מענטש זאל וויסן אז ער דארף ווערן העכער. אפילו די גוטינקע, די גאר גוטינקע דארפן אויך ווערן העכער].

בשיחת שמח"ת תרס"ד⁸⁰: מי דארף זיך דורך ריידען, עד עתה הי' עדיין מקיפים ראש השנה יום הכיפורים סוכות עד שמיני עצרת, שמחת תורה הוא ג"כ בכלל שמע"צ, וואס אין מקיפים קענען מיר קיין טאלק ניט וויסען. . . איך דארף אייך מוסיף זיין, אז למעלה איז אויך אזוי, אין דער צייט פון מקיפים ווייס מען נאך ניט, ער כביכול ווייס אויך ניט [וראה בהערת כ"ק אד"ש לשם], ווארום כי עמך הסליחה הסליחה מופקדת אצלך מראש השנה עד יום הכיפורים, ווייס מען דאך ניט וואס עס וועט זיך מיט עס טאן, מכח דעת עליון רעדט מען ניט דארטן איז בודאי אלץ ידוע, נאר מי רעדט בכלל. . . ווארום עס איז דאך כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב, שיש דין ומשפט על האלקות שביעקב כמה גילוי אלקות יומשך לו בקיום התורה ומצוות שלו בכללות ימות השנה. . . אך זה תלוי בהעלאת מ"ן שזהו לפי ערך העבודה משנה שעברה ווי עס איז עולה זיין תורה ומצוות, אויב עס איז גוט וועט מען לען און אביען אזוי ווייטער אויך גוט. . . אך אם עד סוכות לא עשה תשובה, איז עס איז מען שוין למעלה אז עס איז גוט, אז זיין אלקי יעקב איז שוים מילביג (ווי מי זאגט דאס) אך עד שמיני עצרת יש לו עדיין זמן, ער קען נאך תשובה טאן. . . ולכן עד שמיני עצרת שהוא עדיין מקיף יכול לעשות תשובה, אבל שמיני עצרת הוא המשכה פנימי' איז דא ווייס איך שוים. [ועיי"ש באריכות גדולה, בעבודת האדם].

הקהל: באור התורה⁸¹: ענין חותם דהו"ר ע' בפע"ח פ"ד ד"ה מכ"י הרח"ו שנעשה צירים ודלתות כו', והפלי' שעשוין כלי היינו שיהי' בחי' יסוד דנוק' המקבל שיוכל לקבל טפה בשמ"ע וכו'. . . וי"ל דהיינו בשמ"ע מוריד הגשם, כמו"כ ענין מצות הקהל העם במו"ש [=במוצאי שביעית] בשמיני, כי הקהל ג"כ אסיפה תו' כו' [וראה אוה"ת שמות ח"ו ע' ב' צב השייכות ד"עצרת", "כנישין יהא לכוון" ל"הקהל", שתרגום "ויקהל" – "וכנס משעה"].

בשמיני עצרת ושמח"ת מודגש ההמשך לחג הסוכות, ובעניינו – ההמשך בעניני הקהל⁸².

לכמה דעות אפשר להשלים בדיעבד עכ"פ קיום המצוה ד"הקהל" בשמיני עצרת (מדין תשלומין כשם שיש תשלומין לראי')⁸³.

79 שם ע' 59.

80 תורת שלום ע' 28 ואילך.

81 דברים ח"ד ע' א'תשטו. ועיי"ש שם ע' תשעו ד"ה ביום השמיני.

82 שיחת ליל שמח"ת תשמ"ח. ועיי"ש בהסימן פז"ר קש"ב והשייכות ל"הקהל" [ענד"ז בסה"ש תשמ"ח ח"א ע' 15 הע' 64].

83 שיחת שבת בראשית תשמ"ח. ונסתפק בזה בזכר למקדש פ"ג ס"ג. וראה קובץ הקהל ירושלים תשל"ג ע' נח ע"פ הט"ז סתרי"ח סק"א. וכ"כ בדבר שאול סוטה ס"ג סק"ה. [ובאמת, האריכו בכ"מ שהקהל היא מדין ראי', וכל' הגמ' קדושין לד, א' ראי' דהההל, וכ"ה בפי"מ להרמב"ם: "ולמדנו מזה הראי' שהיא בשנה השביעית לכל ראי'", ומשמע שמצות הקהל מדין ראי' היא. וכ"מ בס' החינוך במצוה תפט' להראות ברגלים", ש"מזה היסוד נתיחדה לנו מצוה במועד שנת השמיטה בחגה"ס". וכ"כ בשפ"א חגיגה ג, א' ד"ה גמר, דראי' דהקהל נמי ראי' דמצות עלית רגלים היא. וראה גם בחי' הגרי"ז עירכין ב, ב לתוד"ה הכל חייבין בראי'. ולפ"ז מקום גדול לסברת האדר"ת שם, שהרי מצות ראי' איכא נמי בשמע"צ (ראה רמב"ן סוכה מה, א' ד"ה עוד). איברא, שמזה גופא שבגמ' למדו שצ"ל באתחלתא דמועד מבבוא כל ישראל, אף דאיכא למי' בראי' שתשלומין זל"ז, וממילא חייב בראי' בכל יום בפ"ע, ומאיכא תיתי שצ"ל באתחלתא דמועד – נראה שלענין זה שייך להתחלת זמן הראי' ואולי כיון שלכו"ע המאחר מגונה. ויל"ד, שהכוונה בגמ' שמאתחלתא דמועד מתחיל זמן המצוה, וכבטו"א חגיגה שם בדעת רש"י שבאמת אינו מדין תשלומין. וילע"ע.

אמנם, פשוט הגמ' בסוטה מא, א' שיו"ט האחרון נתמעט. וכ"כ בר"י קורקוס חגיגה פ"ג ה"ז ובטו"א מגילה ה, א' ד"ה חגיגה (הב' אלא ששם ר"ל לדעת התוס' רק עד חצי המועד) ובפנים יתו' פ' וילך. וכ"ה בשיחת ש"פ בראשית תשכ"ז (ונתבאר בכינוס תורה בחוהמ"ס תשל"ד בביהכ"ז צמח צדק בעיר העתיקה ע"ה הרה"ג הר"ש ז"ל זלמנוב, נדפס בקובץ יגדיל תורה צמח צדק גליון יג ע' 128), שלכל הדעות – גם להדעות שאפשר לקיים מצות הקהל בתוך המועד, היינו במשך כל ימי חג הסוכות – אי אפשר לקיימה בשמיני עצרת. ושם, שמ"מ התוכן דהקהל הוא פעולה נמשכת גם לאחר זה, ולכן מצינו בספר המנהיג שהביא מנהל לקרוא קהלת בשמיני עצרת משום הקהל. ואדרבה – בשמיני עצרת ישנם כל התנאים-סימנים לזמן הקהל שבכתוב, לבד מאחד הסימנים – "בבוא כל ישראל", "מאתחלתא דמועד" (ראה

מעריב לשלוש רגלים. שיר המעלות. אומרים בנוסח התפלה ובקידוש: "את יום שמיני עצרת החג הזה ואת יום טוב מקרא קודש הזה זמן שמחתנו מקרא קודש וכו'⁸⁴". טעה ואמר "את יום חג הסוכות הזה" או התחיל ברכות אמצעיות של חול, או התפלל של שבת – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אחר שמונה עשרה, אומרים קדיש תתקבל. ואין אומרים עלינו. האבלים אומרים משניות וקדיש דרבנן⁸⁵.

"מיד אחר מעריב קודם הקפות עורכים קידוש ומתוועדים יחדיו בשמחת החג ורק אז הולכים להקפות".

בשיחת ליל שמע"צ תשנ"ב: [הגבאי הכריז ע"ד ערכת קידוש בסוכה וכו', ואח"כ אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:] כאשר הגבאי מכריז שיכולים לעשות קידוש – הרי מכיון שענינו מרומז בתורה: "אנא בכח גדולת מימנך" ראשי תיבות "גבאי" – **צריכים** לעשות קידוש. ובאופן שניכר בקידוש שזה קשור עם "ההתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני". ומכיון שזהו קידוש דשמיני עצרת, שאז נעצרים ונקלטים כל הענינים שלפני זה, הרי ממנו נמשכים כל הענינים על כל השנה כולה, שהיא נעשית – שנת אורה, ושנת ברכה וכו'.

קידוש: מקדשים וגם אוכלים ושותים בסוכה מפני שהוא ספק שביעי – הן בלילה והן ביום. ואין מברכים על ישיבתה⁸⁶.

בכ"מ בשיחות, שבשמיני עצרת פועלים ע"י הישיבה בסוכה, שמהסוכה עושים בית, ומעין לעתיד לבוא⁸⁷.

אין לאכול בלילה עד שחשיכה (כיון שאין מברכים "לישב בסוכה").

סדר הקידוש: אתקינו סעודתא (ליו"ט), בורא פרי הגפן, מקדש ישראל והזמנים (ואין מברכים לישב בסוכה), שהחיינו⁸⁸ (לפי שהוא רגל בפני עצמו).

טעה בקידוש – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אשה המקדשת ובירכה "שהחיינו" בהדלקת נרות, לא תברך שוב "שהחיינו" בעת הקידוש⁸⁹.

גוכתי"ק שנדפס בסוף ספר "קהל גדול" במילואים לפ"ו.

[ולענין מלשון המשנה סוטה פ"ז מ"ח: בשמיני, אלא, שבגמ' סוטה מא, א "אימא בשמינית". ועיי"ש בתיו"ט. אבל בירושלמי הגי' מוצאי יו"ט האחרון של חג בשמיני". וכו"ה בפירוש" מגילה ה, א ד"ה וחגיגה. ועוד ראשונים שם – פסקי הר"ד ופי' ר"א מן ההר ור"ג אב הישיבה ועוד. ושק"ט בכ"מ בפי' הדברים, אם הוא ט"ס וצ"ל כבבלי (ראה קה"ע ופנ"מ ועוד), או שהכוונה לשמיני עצרת שהוא מוצאי חג הסוכות (אבל ראה ט"ז שם שחזה"מ לא נקרא יו"ט), שהרי אאפ"ל שהכוונה מוצאי שמע"צ, שבדאי אינו בכלל "חג הסוכות" שבפסוק. וראה בדק"ס השלם סוטה שם שבכמה כתי' במשנה הגי' במוצאי יו"ט האחרון. ובפס"ז (לקח טוב) וילך לא, יא הגי': יו"ט האחרון של חג". ובאברבנאל וילך (הספק ה'): "בחג הסוכות בלבד, ובאה בקבלתם ז"ל שבשמיני חג העצרת, לא קודם לזה בשאר ימי החג". וראה ר"ד ר' סכלו תשמ"ח בדעת האברבנאל. ובהכי א"ש שבירכו "מקדש ישראל והזמנים" (רמב"ם חגיגה פ"ג ה"ד) לפי שהי' ביו"ט. ועצ"ע מה שבהקהל שחל להיות בשבת מאחריו, שנמצא שהוא גם אחרי שמע"צ. (וראה ר"י קורקוס שם). ויש שר"ל שלירושלמי הקהל הוא במוצאי שמע"צ, שמחמת מצות לינה שייכת לחג, ושחל להיות בשבת נמצא שנתעכב עד אחרי השבת, והוא עדיין בכלל "בבוא כל ישראל לראות". וראה עוד בגירסת הירושלמי – דברי משלם ע' קנו (ומה שהעיר עליו בשו"ת לבוש מרדכי ס"ט). שו"ת בית אבי ח"א או"ח ס"ג. (ומה שהעיר עליו העורך בקובץ אור המזרח חו' טו ע' 34 ואילך בשו"ת ג). ירושלים עיר הקדש והמקדש ע' 101. נרות שלמה פיסר ע' נה ואילך. (ויש ע' סב ר"ל שבשנה שמלך המשיח בא, במוצאי שביעית, יעשו הקהל גם לבבלי בשמיני עצרת). וראה בארוכה ספר הקהל ע' 435.]

84) בדיוק נוסח זה – ראה סה"מ תרפ"ג ע' קלו. סה"ש תש"רתש"י ע' 72. שם ע' 375. 381. שיחת אחש"פ תשכ"ד. שבת בראשית תנש"א.

85) הוראת כ"ק אד"ש כמ"פ.

86) ובמק"א בזה"ל: במג"א (ועוד) מביא כמה מנהגים בזה. אבל לנו הוראת נשיאנו, הוא כ"ק מ"ח אדמו"ר שבשמע"צ אוכלים ושותים בסוכה הן בלילה והן ביום. ועד – שהמהדרים שגם מים אין שותין חוץ לסוכה, מהדרים בזה גם בשמע"צ. ומה"ט נמי אין נוהגים אצלנו שלא לשהות בסוכה אחר האכילה. ואכ"מ.

87) ראה גם ר"ד בעת הסעודות ליל שמע"צ תש"ל.

88) ובלקו"ד ח"ד ע' 1538 שהוא ע"ד הרשות שגובה מעלתו מהחובה, ומעלת הרשות אז עם מאכט זיס דעם קיום החוב (והובאה שם דוגמא מאמירת שיעור תהלים אחר התפלה, שהתפלה חובה ואמירת תהלים – רשות), ונותן טעם לשבח במילוי החוב. וכמו"כ ישיבה בסוכה בשמע"צ נותן טעם ועילוי בכל עניני החג, בכל ההמשכות שנמשכים ע"י המקיפים דסוכות, וזהו שמע"צ הוא הקליטה. ועיי"ש במה שאין מברכים, שמתייחס יותר למחשבה מלדיבור, והכוונה והפועל קרובים זל"ז יותר מההתקרבות ע"י הממוצע של דיבור.

88) שחל להבדיל במוצאי שבת וזכר הלילה, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

89) ראה לעיל בליל א' דחג הסוכות.

בכמה שיחות נזכר שבשמיני עצרת הוא האושיפיז של שלמה המלך (ע"פ הזהר) ואדמו"ר מהורי"צ נ"ע. ובכ"מ ששמע"צ שייך ליוסף הצדיק⁹⁰. ועוד נאמר בשיחות קודש, שהיום האושיפיז אינם אושיפיזין אלא בעלי הבית. ובר"ד בעת הסעודות ליל שמע"צ תש"ל: "איר קענט זיי אלע אויסרעכענען, זיי זיינען פיינע בעלי בתים...".

הקפות: מנהג ותיקין [ותיקון] הוא לעשות יום שמיני עצרת גם כן כמו בשמחת תורה ולהקיף בליל שמיני עצרת שבע הקפות עם הספרים סביב התיבה בשמחה גדולה ולרקד לפנייהם ולרנן ולסבב עמהם בשמחה רבה. וגם כי עשה כן בבית הכנסת שלו אם הולך לבית הכנסת אחר שלא גמרו ירנן וישמח גם כן עמהם.

מנהגן של ישראל, אשר תורה הוא, לשמוח בשמחה זו (דשמע"צ ושמוח"ת) יותר משמחת בית השואבה, ויותר משמחת יו"ט סתם.

בסה"ש תש"ד⁹¹: איצטער, אז מען וועט גיין צו הקפות, וואס יעדער איד האלט דאך די עץ חיים'ס פון תורה. די ספר תורה קען דאך ניט ארומגיין ארום בימה, ווערט ער די רגלים פון תורה, וואס דאס איז דאך דער אופן שבוועה היותר גדולה בנקיטת חפצא. די תורה איז חפצו של הקב"ה כמאמר וחפצי בה. און דאס איז דער נקיטת חפצא, אז מען גיט זיך איבער צו דער עבודה במסירת נפש.

בסה"ש תש"ה⁹²: בשעת הקפות מיט די ספרי תורה דארף יעדערער אויף זיך מקבל זיין דעם ענין פון מס"נ בפועל פאר תורה. . . אז מען נעמט די ס"ת איז – אותי אתם לוקחים. א קאפ און א הארץ האבן ניט אלע, אבער פיס האבן אלע. שמחת תורה זיינען אלע אידן גלייך נשוא דא קיין חילוקים, איז דערפאר בשעת הקפות זאל יעדערער אין זיינען האבן אויף דעם ענין פון מס"נ בפועל פאר תורה. און דאס איז שמחת תורה, אז די תורה זאל זיך מיט אונז משמח זיין.

ושם⁹³: הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק האט אמאל געפרעגט זיין פאטער הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מוהר"ש: וואס איז דער ענין פון הקפות? האט ער אים געענטפערט: הקפות איז, וואס מען בעט זיך ביים טאטן – אבינו שבשמים – מיט בלוטיקע טרערן, היתה לי דמעתי לחם, האב רחמנות ושבור עול הגוים מעל צוארנו. גויים מיינט דאס דעם גוף און דער נפש הבהמית. מען טאנצט מיט דער ס"ת בשמחה, מיט א אפענע קאפ און א אפענע הארץ, אבער בפנימי פנימיות גיסט זיך בלוטיקע טרערן.

הקהל: בא' היומנים משנת תשל"ד: הקפות דליל שמע"צ. כ"ק אד"ש נכנס להקפות כמה רגעים לפני 9:00. ניגנו "הושיעה את עמך". ולאחרי הניגון – לפני "אתה הראת" – ציוה כ"ק אד"ש לרמ"פ הכהן כ"ץ להכריז: "אזוי ווי היי יאר איז א שנת הקהל, עמדו הכן כולכם אנשים נשים וטף, לקבל זמן שמחתנו של שמע"צ ושמח"ת". לאחרי אמירת "אתה הראת" בפעם השני, ציוה להכריז עוה"פ כנ"ל ("אזוי ווי היי יאר איז א שנת הקהל..."), ובהוספה, "אזוי ווי עמדו הכן איז פארבונדן מיט צבא ע"כ ניגנו ניגון של נצחון", וניגנו נאפאלעאנס מארש. לאחרי אמירת "אתה הראת" בפעם הג', ציוה להכריז עוה"פ כנ"ל ("אזוי ווי היי יאר איז א שנת הקהל..."), ובהוספה "און אזוי ווי עמדו הכן איז פארבונדן מיט צבא און א צבא איז פורץ מכל הצדדים זאל מען זינגען ופרצת מכל הצדדים".

אומרים י"ז (בגימטריא "טוב") פסוקי אתה הראת שבסידור, ג' פעמים [בהפסק ניגון שמחה בין הפעמים]. וממשיכים: אב הרחמים וגו' כי בך וכו'. וכמה פעמים הורה כ"ק אד"ש להוסיף פסוקים שונים. בשנים האחרונות, מנהג חב"ד שמוסיפים הפסוק והי' זרעך וגו' ג"פ [בליל ויום שמחת תורה]⁹⁴.

מבואר בדא"ח בכ"מ, שפסוקי אתה הראת הם "טעמים על השמחה" (כמו פסוקי מלכות זכרונות ושופרות" שאומרים בר"ה בתור טעמים וראיות מן התורה לעניני ר"ה). ובהתוועדות ליל שמחת תורה תנש"א נתבאר, שנוסף לכך שפסוקים אלה הם טעמים וראיות מן התורה בנוגע לעניני ההקפות, יש **באמירת הפסוקים גם ענין התפלה**, שעל ידה פועלים שהענינים שאודותם מדובר בפסוקים אלה

90 וראה שיחת ליל שמע"צ תשד"מ.

91 ע' 36.

92 ע' 56.

93 ע' 57.

94 ובשנת תש"נ ותשנ"ב – גם בליל שמיני עצרת.

נעשים בפועל ובגלוי גם במציאות, עיי"ש. בהתוועדויות שבשנים האחרונות בליל שמחת תורה⁹⁵ נתבארו י"ז הפסוקים ע"ד הרמז וע"פ פנימיות הענינים [נלקטו בספר לקוטי שיחות מועדים שמיני עצרת. ובספר שערי המועדים שמיני עצרת]. וראה בשיחת ליל שמחת תש"ז: באמת האט מען געדארפט אפטייטשן אלע פסוקים (פון אתה הראת) נאר איך פארלאז זיך אויף חסידים, אז זיי ווייסן. אה ווייסען זיי! הלאו זאלן זיי מקיים זיין וויפיל זיי ווייסן.

מנהג חב"ד⁹⁶ שאמירת הפסוקים קודם ההקפות היא ג' פעמים, וכיון שעורכים הקפות ג' פעמים (בליל שמע"צ בליל ויום שמח"ת) אומרים פסוקי אתה הראת ג' פעמים ג' פעמים – "בתלת זימני הוי חזקה", שבה מודגש שאמירת הפסוקים כדי לפעול ההמשכה והגילוי במציאות העולם היא באופן של תוקף וחזק⁹⁷.

בשיחת ליל שמח"ת תש"ב⁹⁸ נזכר (בהמשך לביאור י"ז פסוקי אתה הראת): "ומסיימים" אב הרחמים הטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים, כי כך לבד בטחנו מלך אל-רם ונשא אדון עולמים". וע"פ מנהג חב"ד בשנים האחרונות מוסיפים לאח"ז הפסוק "והי' זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה ונברכו בכך כל משפחות האדמה ובזרעך" – שכל ענינים אלו נעשים באופן של פריצת גדר, ועד שנמשך ונפעל גם ב"כל משפחות האדמה".

ועד"ז נאמר בשיחת ליל שמח"ת תשנ"ב: ומוסיפים התפלה "אב הרחמים הטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלים כי כך לבד בטחנו אל-מלך רם ונשא אדון עולמים". וע"פ מנהג חב"ד מוסיפים ומסיימים "וכ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בניגון דאמירת פסוקי אתה הראת, וכל הקהל אחרי, ג"פ: "והי' זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה ונברכו בכך כל משפחות האדמה ובזרעך".

ובקביעות שנה זו – שנת הקהל – ההנהגה בדרך כלל⁹⁹ להוסיף גם את הפסוק¹⁰⁰ הנגי מביא אותם מארץ צפון וקבצתים מירכתי ארץ במ עור ופסח הרה ויולדת יחדיו קהל גדול ישובו הנה¹⁰¹.

אחר כך מוציאים כל הספרי תורות שבהיכל ומסבבין המגדל ז' פעמים ואומרים אנא וכו'¹⁰² ועוד מזמורים כפי המנהג [וכנדפס בסידור].

הלכתא למשיחא: בשיחת ליל שמחת תורה תשמ"ט נזכר שילכו להקפות ביחד עם כל האושפיזין ומשיח צדקנו בראשם, ואז ישאלו את משיח צדקנו האם לערוך שבע הקפות או עשר הקפות...

בהקפה א' זו – מכבדים כ"ק אד"ש בהקפה.

להקפות בשמע"צ ושמח"ת בשנת האבילות – גייט מען ניט אליין נאר נאך מיט איימיצען [= האבילים לא הולכים לבד להקפות אלא רק עם ליווי].

הש"צ מכריז אחר כל הקפה "עד כאן הקפה א'", "הקפה ב'", וכו'. (ונת' בשם אדה"ז¹⁰³ שהכוונה עד כאן ותו לא (שלא יוכלו החיצונים לקבל עוד יניקה). רבותינו נשיאנו¹⁰⁴ דייקו שיכריזו כן, לפי שכל עוד שלא הכריזו נמשכת ההקפה, שהיא בל"ג, וצריך להמשיכה בענינים של הגבלה). מחזירים ספרי התורה להיכל בסיום כל הקפה.

כבוד ספר תורה: חייב אדם לנהוג כבוד גדול בספר תורה ולא יניחנו על ראשו כמשוי, וישב לפניו בכובד ראש וביראה ופחד שהוא העד הנאמן על כל באי עולם שנאמר "והיה שם בכך לעד",

95 ראה בפרטיות שיחות ליל שמח"ת תש"ב. ובכ"מ בשיחות רבותינו נשיאנו – ביאור חלק מהפסוקים עכ"פ.

96 כ"ה הלשון בשיחת ליל שמח"ת תשנ"ב. וראה ג"כ בשיחת שבת בראשית (ב) תשכ"ז.

97 התוועדות ליל שמח"ת תנש"א.

98 סה"ש תש"נ ע' 60.

99 כן נהגו ב-770. וכן ה' בשנת תשמ"א (ג"פ בליל שמע"צ ופ"א ביום שמח"ת). ובנוסף לזה, שלא בשנת הקהל: בתשכ"ח – פ"א ביום

שמח"ת, ובתש"ל – ג"פ ביום שמח"ת, וכן מכרו זאת בתשל"ג – ביום שמח"ת.

100 ירמ' לא, ז.

101 פסוק ה"ל נת' בדא"ח בכ"מ. ומהם, בד"ה הנגי מביא דש"פ נח תשכ"ח.

102 ביאור נוסח כל ז' ההקפות – בשיחת יום שמע"צ תש"ד לתלמידי הישיבה – נדפס בקונטרס הקפות תש"ד. וש"נ.

103 בשעה"כ פמ"ה סק"ו.

104 ראה שיחת ליל שמח"ת תשל"ה.

ויכבדנו כפי כחו.

הרואה ספר תורה שהוא מהלך חייב לעמוד לפניו והיו הכל עומדים עד שיעמוד זה שמוליכו ויגיעו למקומו או עד שיתכסה מעיניהם. ויש מהפוסקים שכתבו ללמד זכות, שרק בעת שמסבבים עם הס"ת סביב הבימה מחוייבים לעמוד, שזהו כמו שהס"ת עוברת, אבל בין סיבוב לסיבוב כשמחזיקין הס"ת בידיהם א"צ לעמוד דאז הוא כס"ת על מקומה.

יש להיזהר כשמכבדים לאדם איזה כיבוד בספר תורה, שלא יסרב חלילה.

מנהג ישראל שהנערים נושאים דגלים בשמחת תורה בעת ההקפות¹⁰⁵. ונכון שלא לקנות דגלים שיש בהם פסוקים ושמות¹⁰⁶. ואם יש בהם פסוקים, צריך לזהר לנהוג בהם בקדושה, ולהזהיר הילדים שלא לזרוקם לארץ וכדומה. ופשוט, שאין ליתנם לקטנים שאין ביכולתם להזהר בכך.

אין ליתן לקטנים צעצוע של ספר תורה קטן שיש בו צילום של פסוקים¹⁰⁷.

כתב מהרי"ק בשם רב האי גאון: "יום זה רגילים אצלנו לרקד בו אפילו כמה זקנים בשעה שאומרים קילוסים לתורה וכו'". וכתבו הפוסקים¹⁰⁸, ש"לכן יש להתאמץ בזה לרקד ולזמר לכבוד התורה כמו שכתוב גבי דוד המלך עליו השלום מפזז ומכרכר בכל עוז לפני ה'. וכן כתבו משם האר"י ז"ל ובה מקבל הארת התורה וקדושה העליונה. והעידו על האר"י ז"ל שאמר שהמעלה העליונה שהשיג באה לו על ידי שהיה משמח בכל עוז בשמחה של מצוה. ואל יאמר האדם אין זה כבודי וכבוד התורה לרקד לפני העם כאחד הריקים שהרי זה היה חטא מיכל בת שאול שהשיב לה דוד המלך עליו השלום ונקלותי עוד מזאת וגו'".

בספר השיחות תש"ד¹⁰⁹ ביאר "עוזר דלים". ושם: דערפאר דארף מען נאך דעם ווארט עוזר זיך אפשטעלן, מאכן א הפסק, און דערנאך זאגען דלים. און צו די מדרי' פון עוזר דלים קומט מען צו דורך טאנצען שמע"צ און שמחת תורה, אבער דער טאנץ דארף זיין מיט אן אמת, אזוי אז די תורה זאל זיך מיט אים משמח זיין.

עלינו אחרי סיום ההקפות. קדיש יתום.

משקה: כבר פורסם כמה פעמים קול קורא מהבד"צ להזכיר ולהזהיר בנידון שמירה וקיום מלא ("אן קונצן") של התקנה הידועה שלא לשתות משקה יתר על המידה, בעיקר לאלו שלפני גיל ארבעים, ובפרט לבחורים, אף שגם אלו שאחרי גיל ארבעים צריכים למעט בשתיית משקה¹¹⁰. ושעל המשפיעים מוטלת האחריות לחזור ולהודיע כל הפרטים בזה ע"פ המתבאר בשיחות קודש, ושהתקנה בתוקפה גם בשמחת תורה¹¹¹ ושהאחריות בזה לא רק שמוטלת על כל אחד

105 והרבה טעמים נאמרו בזה. וראה שיחת ליל שמח"ת תשל"ג ותשל"ד (ושם, גם בקשר לשנת הקהל – נעתק להלן בלוח ליל שמח"ת).

106 שאסור לכתוב פסוקים מן התורה אלא אם כן יש בהם ספר שלם, וגם שמביא פסוקים לידי זלזול. וראה שו"ע אדה"ז ס"ד ס"ד. ששל"ד ס"ג. ג. סתר"ח ס"ב. וראה מעורר ישנים ס' כו ס"ק קנג.

107 ראה מענה להר"י בראנשטיין, נדפס בתשורה לנישואי לוינון-ראזענבלום י"א שבט תשפ"א ע' 66.

וראה שו"ת בא"מ ח"ח ס"ו סק"ט: ברצוני להודיע ולפרסם דבר שמצטער אני ע"ז זה כמה. הלא כל הרואה בספר שד"ח (מערכת ד' בפאת השדה כלל ל"ח) יודע שלרוב הפוסקים לספרים הנדפסים קדושה יתירה להם, ולקצתם ומכלל המג"א דינם ככתובה גמורה מעיקר הדין, א"כ איך קונים ואיך רבתינו שבגולה שיחי' מעלימים עין מהדפסת ס"ת ע"י פאטאגראפיע כולה כצורתה, בצורה גדולה ובצורה קטנה, והתינוקות מטללים בידיהם הנה והנה לרוב בשמחת תורה, והס"ת מלא שמות קדושים ככל ס"ת הכשרה, והתינוקות קורעים לפעמים ע"י אונס או ע"י מה ששוחקים עמהם ע"י פתיחה וגלילה ולהרבה הס"ת כזה נופל מידיהם, וזה זלזול גדול שאסור ואסור להניח לעשות, אף אם פאטאגראפיע אינו כדפוס ממש. מימי אני מדקדק שלא להניח קטנים שישחקו עם ס"ת אלו הנדפסים ע"י פאטאגראפיע ואיני מניח לקנות ס"ת כזה, ופעם קניתי ס"ת כזה למתנה וכשהצצתי בתוכה וראיתי שכל השמות הקדושים נרשמים ממש כבס"ת כשרה נסגתי אחר ומאז איני מניח לקנות ס"ת כזה ואם אפשר אני מדבר על לב בנ"א שלא יקנו ולא יתנו לבניהם לשמחת תורה שישחקו עמהם הילדים, ובעה"ת הרבה תקנתי בזה אבל לא הכל, כי לא נשמע עדיין מפי שום רב דבר נגד ס"ת כזה, ע"כ אני קורא כאן כל רבתינו שבגולה שליט"א שיכירו ויודיעו שלא יקנו ס"ת כזה וכל מי שיש לו מכבר ס"ת כזה בביתו ייחננו במקום משומר ולא ימסור אותו לבניו הקטנים ולא יניח לשחוק עמו כדבר הילדים ששוחקים עמו, ומי יודע כמה רעות גורם זלזול ס"ת הזה ולא חלי ולא מרגיש וה' הטוב יכפר.

ולהעיר משיחת כ"ח מרחשון תשנ"ב. וראה אג"ק ח"ז ע' שה. ועוד.

108 סתרי"ט סק"י, והביאו במשנ"ב שם סק"א ובשע"צ שם.

109 ע' 31.

110 שיחת ש"פ שמיני תשכ"ג.

111 ראה שיחת י"ב תמוז תשכ"ה.

ואחד לעצמו, אלא שעליו גם לשמור על השני שלא ישתה יותר מהמידה¹¹².

שאלות המתעוררות בהקפות ובפרט ב-770: מותר לנקות משקפיים בשבת וי"ט אבל לא להבריכם. משקפיים שנתעקמו אפילו מעט¹¹³ אסור ליישרם. נפל הבורג של ידית המשקפיים אסור להחזירו בשבת אפילו בצורה רפויה¹¹⁴, אבל ביום טוב אפשר להקל להחזירו באופן רפוי. בורג שלא יצא ממקומו לגמרי אלא שהתרופף מהידוקו אסור להדקו. אם העדשה יצאה ממקומה מחמת שהבורג המחזק אותה נעשה רפוי, אסור להחזיר אותה בשבת למסגרת אפילו באופן רפוי¹¹⁵, אבל ביום טוב אפשר להקל להחזירה באופן רפוי¹¹⁶. מותר ליישר מגבעת שאינו בגדר תיקון.

סעודת יום טוב: אין טובלין פרוסת המוציא בדבש.

בלקוטי דבורים¹¹⁷: שמיני עצרת און שמחת תורה דארפמען ניט קיין דבש וויילע אלץ איז שוין מוכן למעלה, אך כשיש דבש על השולחן טובלים גם בדבש.

בברכת המזון: יעלה ויבוא. דין השוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

הרחמן ליו"ט ואין אומרים הרחמן לסוכות.

ע"ד לימוד שו"ע חושן משפט בשמיני עצרת וההוראה מזה – ראה שיחת יום שמח"ת תשכ"ו. ושמ: וואס זאל מען אבער טאן אויב בשמע"צ האט מען נישט געלערענט קיין חו"מ, ועכשיו טוען שאינו רוצה גם לשמוח הרי טענה זו בא מהלעו"ז וכפתגם ר"נ שטערנאלבער כמסופר בשיחות כ"ק מו"ח אדמו"ר, אז בשמע"צ האט ער געקוקט אין פייפער אדער געגאנגען שפאצירן, אדער געטרונקן זיסע טיי און פארביסען מיט א שטיקעלע מזונות, האט אים דער נפה"ב געלאזט צורוה, בשעת אבער ער קומט טאנצען, טענה"ט ער, היות אז ער איז א ליובאוויטשער חסיד, איז וויבאלד ער האט נישט געלערענט איז לכה"פ טאנץ נישט. האט ער צוויי ברירות, אדער עס אויך אריינשלאפען אין טאנץ, אדער אוועקגיין... און אך און וויי צו אזא מעמד ומצב. אלא מה יהי', ישתה וישכח רישו. נעמט אן הגבלות און קריכט ארויס מיט מיר צוזאמען פון די ענינים וואו מ'דארף נישט זיין, ביז אז אפילו פרסה לא תשאר שמה.

השמחה דשמע"צ מכוסה בקבלת עול – ראה בהערה¹¹⁸.

[112] כמבואר בשיחת ש"פ נח תשכ"ו ובשיחת ש"פ בלק תשד"מ.

[113] בכה"ח ש"מ סקס"א בשם מלך שלם הוב"ד בזכ"א אות ת: "עד שאינו יכול לקרות בהם". אבל לכא"ו גופא דעובדא הכי הנה, ראה מלך שלם או"ח הל' שבת אות קמו (עח, ד) שאין סיבה לחלק בין דין מחט למשקפיים. וראה גם שו"ע אדה"ז סי' תקט ס"א ובקו"א שם סק"ב.

אבל אם ראוי לבישה גם כך, וגם נעשה ללא טירחא כלל, מקום להקל. והכי איכא למישמע קצת מבא"ח ש"ב פ' ויקהל סי"ב. ול"ד לקיפול בגדים – ראה עד"ז בנוגע להיתיר ביישור מגבעת, בגביע הכסף ש"ב פ"ג סק"ט.

[114] והמשקפיים גם אסורים בטלטול (לצורך גופם, אבל לא לצורך מקומו, וגם לא לצורך הכלי עצמו, או אפילו להשתמש אים להשתמשות אלא לתקנם – כ"מ דעת אדה"ז. ויש שפי' בדעת אדה"ז לאסור גם לצורך מקומו, ובפרט אם נשטמו ב' הידיעות), מחשש שיבוא לתקנם.

[וכ"ה לדעת הקצוה"ש סי' קט סק"י שגזירת כירה שנשמטה אחת מירכותי' שייכת בכל הכלים שיש לחוש לתיקון. אבל בשר"ת אמרי יושר ח"א סר"ב כתב שלא גזרו רק בכירה. וגם בספסל הוא רק חומרא בעלמא, לפי שאפשר להשתמש בו גם כן ע"י סמיכה. וי"ל בטעמו שרק בדבר שדרכו בתחיבה חששו שישכח ויתקע, משא"כ בדבר שדרכו בהברגה ושאר חיבור. וראה בארוכה בבסיס סברא זו בקובץ פעמי יעקב כסל תשס"ד. שו"ת דברות מנחם סי"ג. ועו"ל, שבמשקפיים אינו מונע עצמו מלהשתמש בהם גם כשאינו מהודק בחוץ. אם אבד הבורג ואין לו בורג אחר מתאים, י"א שהמשקפיים מותרים בטלטול, אבל אדה"ז לא הביא היתר זה. (ושקו"ט בטעמו. ואולי ס"ל שההיתר רק בספסל ולא בכירה, משא"כ ההיתר דיבש עלי' מבעו"י דמניה גם בכירה, שמפ"ז אין לחוש שמא יתקע). כמו כן אם אי אפשר לתקנו אלא ע"י אומן, או שכבר לבשם כך קודם השבת מותרים בטלטול.

כשמותר בטלטול מותר לחבר את הידיעה ע"י סיכת בטחון אבל לא עם מחט או חוט ברזל.

[115] ובאופן זה אסור גם לטלטל המשקפיים וי"א גם העדשה.

[אבל באמרי יושר שם כתב לחלק מסברא שבעדשה שנופלה ל"ח שמא יתקע בחוץ שמא תישבר. וכ"כ עוד אחרונים. אלא שבזמנו ל"ש כ"כ סברא זו. וגם באמרי יושר מסקנתו לאיסור].

[116] אבל אם העדשה יצאה ממקומה מחמת שהמסגרת התרחבה מעט מותר להחזירה באופן רפוי אפילו בשבת. ויש חולקים בזה.

במשקפיים של חצי מסגרת, שהעדשות נאחזות במסגרת ע"י חוט, אם יצאה העדשה כמה פעמים לפני השבת מותר להחזירה אפילו בשבת.

נפל האפון (החלק שעל האף) אסור להחזירו בשבת, אבל המשקפיים מותרים בטלטול.

[117] ע' ת.

[118] ראה בארוכה בשיחת שמח"ת תרס"ד. וראה ג"כ ספר השיחות תש"ב ע' 6 שזהו ע"י התורה המחברת ב' הפכים. ובר"ד בעת

בשיחת ליל שמע"צ בהקפות תש"ד¹¹⁹: שמע"צ פלעגט מען אין ליובאוויטש זוכען פון וואס צו לאכען. עס האט פאסירט אז איינער האט געזאגט דעם פסוק – פון אתה הראת – ואמרו הושיענו זייער ערנסט, האט הו"ד כ"ק אאמ"ר הרה"ק געזאגט: וואס אזוי די ערנסקייט? שמח"ת איז אן אנדער ענין.

בלקוטי דיבורים¹²⁰ נתבאר, שסדר הנסיעה ממצרים – רעמסס, סוכות, אתם, קריעת ים סוף. ונתבאר שם, שישנם ב' פירושים ברעמסס: א) ר"ת רע"ם ס"ס, שס"ס עולה ק"כ, שהם הק"כ צירופים דשם אלקים, סוד המקטרגים, וע"י הגילוי מלמעלה ברע"ם ורעש דקדושה מתבטלים. ב) רעמסס ר"ת רע מסס, ש"מסס" פירושו התכה וביטול, שה"רע" נתבטל. והנה, בסדר המסעות מסוכות נסעו לאתם, ומאתם נסעו לקריעת ים סוף, ורעמסס בכלל היציאה ממצרים, ואתם הוא בכלל קריעת ים סוף. וענינים בכללות הוא, בדתפלת נעילה הוא היציאה מהמצרים וגבולים לגמרי, ובאמירת שמע ישראל הוא הרע"ם המבטל את הק"ך הנ"ל בגימט' ס"ס, ובאמירת הו"י הוא האלקים הוא מיסמוס הרע כולו, ואח"כ – סוכות [הישיבה בסוכה], ואתם (א' ת"ם) הוא התמימות (גאנץ און ערינסט) בהעבודה בשמח"ת, אז הנה באפשר לקרוע הים פון דעם וועלטיקן קאלטן לעבן.

יום שני, כ"ב תשרי, יום שמיני עצרת

סוף זמן קריאת שמע בשעה: 9:53.

שחרית לשלש רגלים.

בשיחת יום שמיני עצרת תרצ"ט¹²¹ (בנוגע להשאלה אם להזכיר גשמים בשחרית כשמע כבר ההכרזה): מען דארף זיך מגביל זיין אז מען זאל קענען דאווענען מיט דעם מנין. למעשה, אם שמע הכרזת משיב הרוח ומוריד הגשם קודם שהתפלל שחרית – **אם אין מתפלל במנין אחר**¹²², יאמר גם בשחרית משיב הרוח ומוריד הגשם¹²³.

הסעודות יום א' דחגה"ס תשכ"ט, שמצד מדריגת עבד נאמן בכח הקבלת עול לפעול גם ענין התענוג והשמחה. (119 ספר השיחות ע' 30.)

120 ח"ד ע' תשסו ואילך – נעתק כאן בקיצור ובשינויים קלים.

121 סה"ש תרצ"ט (מהדר"ח) ע' 341.

122 ויל"ע באם מתפלל שחרית ביחידות ומוסף במנין אחר, או להיפך – שחרית במנין אחר ומוסף ביחידות. ומסתבר שגם ככה"ג אומר מוריד הטל בשחרית. ופשוט, שכן הוא אפילו אם אמר (עם הש"צ לתפלת מוסף) הפיוט למוסף הנקרא "תפלת גשם", שאומר אחר כך מוריד הטל בשחרית, אם מתפלל שחרית במנין אחר. [ומש"כ באו"ז הל' הזכרת גשם וטל ששצ"ח, לגבי הזכרת גשמים, שגם בשמע פיוטים של גשם מהש"צ מזכיר גשמים אפי' לא שמע ההכרזה (ואולי כוונתו שעי"י שמיעת הפיוטים יודע הוא שהכריזו) – ל"ש לנדו"ד, דאיהו קאי להסברא שהיחיד אינו מזכיר אם לא שמע להדיא ההכרזה. ולא קייל"ן הכי. ובאמת, צ"ב בכוננת האו"ז, שלא פ' כל צרכו החילוק בין ב' הדעות בירושלמי ובין היחיד לציבור, עיי"ש. ובשו"ת איש מצליח ח"ג או"ח סי"ב בהערות המלכ"ד נדחק לפרש שר"ל לחלק בין היחיד שנמצא בביהכ"נ ליחיד בביתו. ואף שדוחק קצת הוא נ' עיקר דבריו בדעת האו"ז.]

123 אג"ק ח"ב ע' ג. וצ"ע בסה"ש שם.

ויחיד המתפלל בביתו אף שלא שמע ההכרזה אומר מוריד הגשם במוסף, אם משער שכבר הכריזו.

ולא מצאתי דבר ברור באחרונים אם היחיד נגדר אחר מנין הראשון, האחרון, שרגיל בו, או רוב בתי נכסיות, רוב אנשי העיר, ואם אשה נגדרת אחרי בעלה. ויש אחרונים ממנו שכתבו לכאן או לכאן מסברא ומד"ע ללא מקור ברור. כן אריתיי מהמלקטים שחפאו דברים אשר לא כן בדברי האחרונים. והמעינים בפנים ישו תחזינה עינינו אשר לא מיני' ולא מקצתי'.

ולמעשה, יש להורות שבכל אפי' יאמר מוריד הגשם בשחרית אם כבר הכריזו במנין א', והרי באומר מוריד הגשם יוצא לכו"ע (באה"ש סי' קיד סוסק"א. הגהות רעק"א שם. משנ"ב שם סק"ב. ועוד. וכ"מ קצת מהמנהג שבמג"א שם סק"א. וי"ח. ואכ"מ, לאידך, גם אם לא הזכיר גשם יצא יד"ח כיון שאמר טל), ואין כאן בית מיחוש.

והרי יש מורים שגם אם מתפלל במנין אחר ה"ה נגדר אחר מנין הא', ודיינו להקל בזה ותו לא. ובסגנון אחר, שממש"כ בפוסקים שאומר מוריד הגשם בשחרית מצ"ע ראו להזכיר לולא הטעם דלית עמא תמן. ולכן בדעיבד אינו חוזר אם הזכיר גשמים, כנ"ל.

ועוד איכא בגוה, שעיקר הדין שאין מזכירים גשמים קודם הכרזה הוא רק שלא יהא אגודות אגודות, ובאמת ראוי להזכיר בשחרית, אלא שאא"פ להפסיק להכריז בשחרית, אבל כל שהכריזו כבר במנין א' י"ל דל"ש לגבי היחיד דין אגודות אגודות (וראה גם מחה"ש סתפ"ח שם כעו"ז. ואפי' במעריב מצ"ע ראו להזכיר לולא הטעם דלית עמא תמן. ולכן בדעיבד אינו חוזר אם הזכיר גשמים, כנ"ל).

ולכאן אפי' דמיהו מצ"ע שבת שנגדר אחר רוב אנשי העיר (שו"ע אדה"ז סרס"ג סי"ט במוסגו. ולהעיר, שבשו"ע אדה"ז מ' קצת שהעיקר ביהכ"נ שרגיל להתפלל בו אלא שהעדר הקבלה דרוב העיר אלים להפקיע הקבלה מחמת הרגילות. ואולי נפק"מ מחצתה על מחצתה. גם יל"פ בדעתו דתרווייהו לקולא, שאם בביהכ"נ שרגיל לא קיבלו שבת אינו נגדר אחר רוב העיר שקיבלו).

ובאמת, יל"ע בכ"מ שנו' שהתפללו הקהל ערבית ונגדר היחיד (לענין הפס"ט, אבלות, הזכרת יעו"י בברה"מ, אכילת סעודה שלישית בשבת, איסור בשר ויין מר"ח מנ"א, איסור בשר ויין בשבת שבתשעת הימים) אם ה"ה כשיש ב' ביהכ"נ בעיר. ובפשוטו, גם בזה אין ביהכ"נ

לפעמים היו מדייקים לגמור שחרית – בשמיני עצרת – קודם חצות היום.

מצות עשה מדברי סופרים לגמור ההלל – הלל שלם – כל שמונת ימי החג (ואין אומרים הושענות). קדיש תתקבל. שיר של יום. קדיש יתום.

קריאת התורה: י"ג מדות פ"א ורבש"ע בעת פתיחת הארון לקריאת התורה. מוציאין שני ספרי תורה וקורין חמשה גברי בפרשת עשר תעשר¹²⁴ מניח ס"ת השני¹²⁵. חצי קדיש. הגבהה וגלילה לס"ת הראשון. בס"ת השני, קוראים מפטיר בפרשת פנחס ביום השמיני. הפטרה: ויהי ככלות – ולישראל עמו. [בספר "סדר ההפטרות" שנדפס בשנת תשנ"ה נוסף בטעות עוד פסוק בסוף ההפטרה].

הזכרת נשמות. [וגם יחיד שלא הלך לביהכ"נ אומר יזכור בביתו ביחידות]. מדייקין לאחוזו בעץ החיים בעת אמירת יזכור¹²⁶.

יש לו אב ואם – יוצא מבית הכנסת בעת יזכור. בשנת האבילות נשאר בבית הכנסת, אבל אינו אומר יזכור.

בר"ד משיחת יום ב' דחגה"ש תשמ"ח: נהוג באמירת יזכור לנדב לצדקה, באופן שתמי או גם לפרש הסכום, נהרא נהרא ופשטי'.

אב הרחמים. "אב הרחמים" – אם יאמרו גם אלו שאין מזכירים נשמות – איז ווי זיי ווילען. דאס איז הזכרת נשמות פון א כלל, ולכן אין אומרים ביום שאין אומרים תחנון. אבל ביום שמזכירים נשמות פרטיות – גם זה יוכלו לומר.

אשרי. יהללו. חצי קדיש. אין הצבור רשאי להתחיל לומר משיב הרוח ומוריד הגשם עד שישמעו מפי הש"ן, ונוהגין שהשמש מכריז **קודם** התפלה. ולפיכך לא די כשיכריז משיב הרוח לבד אלא יאמר גם כן מוריד הגשם.

מוסף לשלש רגלים.

אסור להקדים תפלת מוסף של שמיני עצרת לתפלת הצבור אפילו בביתו לפי שאסור להזכיר הגשם עד שיכריזו בצבור.

מתחילין להזכיר הגשם בברכה שניה בתפלת מוסף של שמיני עצרת¹²⁷. והזכרה זו היא ריצוי שאלה שטרם שישאלו הגשמים בעונתם כשיגיע זמן השאלה מרצין לפניו בהזכרת גבורותיו

הא' נגור אחרי הב'. ולהעיר ממג"א סי' תקנא סק"ו. וכן הבינו במחה"ש ועוד בכוונת המג"א. אבל ראה בלבו"ש וגליון מהרש"א. וראה זית רענן לשתילי זתים שם סק"ז. ועצ"ע כשאינו מתפלל בביהכ"נ בחר מאן גריר. וראה משנ"ב סתק"א בשעה"צ סק"ו. ויל"ע בדעת אדה"ז. ולכא"ו תלוי גם אם היינו שלא לפרוש מהציבור (מצד הגברא) או שנעשה לילה (החפצא). וראה גם בשעה"צ שם סק"ז עפ"ד הפת"ש. וילע"ע.

לאידך, לא מצינו להדיא בד"ד דין גרירה, ואדרבה – היחיד אינו נגור אחר הציבור ותלוי בשמינה מהש"צ (מג"א סתפ"א סק"ד – ד למנהג שהציבור מזכיר בתפלת מוסף ורק הש"צ פוסק מלהזכיר) רק שהכרזת הש"צ מועלת גם למי שלא שמע. (כמפורש בשו"ע סי' קיד ס"ב ובשו"ע אדה"ז שם סוס"א. וראה פמ"ג בא"א סק"ה). ועצ"ע.

ותו, שבשאר דינים הנ"ל כשהתפללו הקהל ערבית, אין הדר בישוב שאין שם מנין נגור אחרי הציבור, ורק בענינו מצינו שגם הדר בישוב מזכיר גשם רק אחרי שזכרו בקהילות. (ובפשטות כ"ה גם לענין אמירת מוריד הטל (וראה בלוח יומי לפסח עד"ז)). ומוכרח, שאין הנדונים שוים זל"ז.

ולכא' מקום בראש לחלק יתירה מזו בין דין הזכרת גשמים, דאיכא איסורא להתחיל להזכיר לפני שהכריזו, והוא בכדי שלא יחא אגודות אגודות בהזכרה (ראה בטור בשם הראב"ד), וממילא עליו להמתין מלהזכיר עד שמתפללים בקהילות (ואולי איכא למשמע מהדא, דלא סגי כשרק מנין א' הכריזו), משא"כ בהפסקה שהיחיד רשאי להפסיק קודם הציבור (וי"א שגם לרבים מותר וראה בב"י), ול"ח ככה"ל לאגודות אגודות, ומה שצריך להפסיק אחרי שהציבור הפסיק (ושצריך לחזור כשהזכיר גשמים) הוא מדין סימן קללה. אבל משמעות הפמ"ג בא"א סק"ב שלא לחלק. וראה גם בקיצור שו"ע רס"י יט.

124 גם כשחל בחול, מפני שאז הוא זמן מעשרות. ולהעיר שהוא גם חלק מהקריאה במעמד "הקהל".

125 כי אין מסלקין הראשון עד שכבר הניחו השני על השולחן של יסוהו דעתן מן המצוות.

126 אבל אין מדייקין שמי שצריך להזכיר נשמות עולה לתורה באותו יום.

127 שבחו נידונים על המים, אלא לפי שהגשמים הם סימן קללה בחג הסוכות שאי אפשר לישב בסוכה בשעת הגשם, אין מזכירין הגשם עד עבור ז' ימי ישיבה בסוכה. ובתפלת ערבית אין כל העם בבית הכנסת נמצא זה מזכיר וזה אינו מזכיר ויעשו אגודות אגודות. ואין מזכירין בשחרית לפי שאסור להזכיר הגשם עד שיכריז הש"ן או השמש בקול רם מוריד הגשם קודם התפלה. ובשחרית אי אפשר להכריז מפני שצריך לסמוך גאולה לתפלה.

שמוריד גשמים. וקבעו הזכרה זו בברכת מחיה המתים מפני שהגשמים הם שקולים כתחיית המתים, שכשם שתחיית המתים חיים לעולם כך הגשמים חיים לעולם.

השייכות דהזכרת גשמים ל"שמיני עצרת" – מבואר בדא"ח בכ"מ¹²⁸, שענין "שמיני עצרת", "עצרת" מלשון קליטה, שהאורות הנעלים שנמשכו בחג הסוכות "נקלטים" ב"שמיני עצרת" ו"נעצרים" בתוכו בפנימיות. וזהו ענין "מוריד הגשם", המשכת הטיפה ו"קליטת" הזרע.

אם לא אמר מוריד הגשם, אם הזכיר טל (אפילו לא סיים הברכה) אין מחזירין אותו¹²⁹. ואם מסופק אם הזכיר טל, תולים שמסתמא אמר "מוריד הטל" כהרגל לשוננו¹³⁰.

פסוקי מוסף: ביום השמיני. ואח"כ ומנחתם ונסכיהם. דין הטועה בתפלת מוסף – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

בחזרת הש"צ: תפלת גשם – אף ברי וכו'.

ברכת כהנים. כשאומרים תיבת יברכך – המתברך ראשו באמצע. ה' – מיסב ראשו לימינו, שהיא שמאל המברך. וישמרך – באמצע. יאר – לשמאלו שהיא ימין המברך וכו'. שלום – ראשו באמצע. אמירת רבש"ע – בשעה שהכהנים מנגנים דוקא, אבל כשאומרים התיבות צריך לשמוע. כשמנגנים ל"וישם" אומרים רבש"ע... הצדיק. כשמנגנים לתיבת "לך" ואם... אלישע. ל"שלום" וכשם... לטובה. כשאומרים "שלום" – אומרים "ותשמרני ותחנני ותרגני". אדיר במרום אומרים אחר ענית אמן כשעדיין הטלית על פניו. אין כאלקיננו. עלינו. תהלים. שש זכירות.

קידוש: אתקיננו סעודתא (ליו"ט), אלה מועדי. בפה"ג. אין מברכין לישב בסוכה.

לא בירך שהחיינו בליל שמיני עצרת, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

האנשים אין יוצאים ידי חובת שמחת יו"ט אלא ב[רביעית] יין. אך אפשר לצאת ידי חובה בשתיית הרביעית מכוס הקידוש. והקטנים נותן להם קליות ואגוזים.

כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע שותה רביעית יין בכל סעודה.

מצות עונג יו"ט: צריך לקבוע כל סעודה על היין, דהיינו שישתה יין באמצע סעודתו אם ידו משגת וירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכלתו.

ביום טוב האחרון של חג [בשמיני עצרת] דרך בני ישראל להרבות בסעודה, ומרבים בשמחה, באכילת בשר¹³¹.

ברכת המזון כבלילה.

הלכתא למשיחא: בבית המקדש מקריבים היום פר אחד, איל אחד, 7 כבשים וכולם עולות. ושעיר לחטאת.

(128) ע"פ כתהאריז"ל.

(129) הטעם: שאף שהטל אינו נעצר, מכל מקום שבח הוא להקב"ה בהזכרתו כמו בהזכרת הגשם, שכשם שהגשמים חיים לעולם כך הטל הוא חיים לעולם, שעל ידי כך מתברכת התבואה (ובכמה מקומות קראו חכמים להטל טל תחיה, משא"כ הרוח שאף שאי אפשר לעולם בלא רוחות, אינו נקרא חיים לעולם כמו גשם וטל. לכן מזכירין הטל כל ימות החמה, כדי שאם ישכחו לומר מוריד הגשם בימות הגשמים, חזקה שאמרו מוריד הטל כמו שהם רגילים בימות החמה ואין מחזירין אותו).

(130) ויש שנהגו לומר בשמיני עצרת צ' פעמים אתה גבור עד ומוריד הגשם שכך נהגו לשוננו לומר כהוגן.

[ואף שכתב אדה"ז שטוב לחוש שלא לעשות כן לסמוך ע"ז – הרי לדין שאומרים מוריד הטל בקיץ בלא"ה אינו חוזר ואין בזה הפסד. ואדה"ז קאי רק למנהג מדינתו שאין מזכירין טל בימות החמה. (ובברכת הבית שער מ בשע"ב סקל"ח, וכן בכה"ח סי' קיד סקס"ב, נראה יותר מזה, דאדה"ז קאי רק לענין אמירת צ' פעמים ביום ראשון של פסח אתה גבור עד מכלכל חיים ללא מוריד הגשם, שחשש לדעת הש"ל"ה דלא מהני צ"פ רק בעקמת שפתיו שאומר מוריד הגשם בשמע"צ, ולא בשוא"ת לומר בפסח צ"פ ולדלג מוריד הגשם. אבל פשוט משמעות אדה"ז דקאי אתרווייהו, וחושש לדעת רבינו פרץ דס"ל בכלל דלא מהני. וראה א"א מבוטשאטש סי' קיז ס"ט. הליכות שלמה תפלה פ"ח בדבר הלכה סקל"ז ובהע' 96.]

(131) שבוים זה אי אפשר בלא בשר והכל קונים, מפני שרגל לעצמו הוא וחביב עליהן – ולכן, העמידו חכמים דבריהם על דין תורה בערב יום טוב שהמעוות קונות (וא"צ משיכה). והמוכר בהמה לחבירו בערב יו"ט צריך להודיעו אמה או בתה מכרתה לשחוט.

(קרבנות שמע"צ והענין בזה - נת' בכ"מ בדא"ח).

שמו"ת: אמירת פרשת ברכה שנים מקרא ואחד תרגום, היום, בערב שמחת תורה¹³².

יש להימנע מלקבוע סעודה משעה עשירית ולמעלה (3:26 לערך), בכדי שיוכל לאכול סעודת יום טוב שני לתיאבון. [ואם שכח או עבר ולא אכל סעודת יום טוב קודם שעה עשירית, יאכלנה אחר כך].

במנחה: תפלה לשלש רגלים.

יש שנהגו כשהיו יוצאים מן הסוכה היו אומרים יהי רצון שנזכה לישב בסוכה של לוויתן. ומנהג חב"ד שבשמיני עצרת לפנות ערב¹³³ נכנסים לסוכה (ואוכלים או שותים דבר מה) "צו געזעגענען זיך"¹³⁴ [כמובן, ללא ברכת לישב בסוכה] אבל אין אומרים ה"יהי רצון" ביציאה מן הסוכה.

תהלוכה: בספר השיחות ה'תנש"א מובא: נהוג מכו"כ שנים שבי"ט הולכים לבקר בני שבבתי-כנסיות ובתי מדרשות בכ"כ שכונות, כדי להוסיף בשמחת החג (ע"י ההתאחדות עם רבים מבני שבשאר שכונות), ובפרט ע"י אמירת דברי תורה ("פיקודי ה' ישירים משמחי לב"), נגלה דתורה ופנימיות התורה. ובמק"א¹³⁵: הונהג בשנים האחרונות, אשר להקפות דשמח"ת, הולכים בחורים ואברכים, להבתי כנסיות, בכדי להוסיף (בזה שהם פנים חדשות) שמחה בבתי כנסיות [ועיי"ש בפנים]. ובאגרות קודש: הישר כח המגיע לבחורים הנ"ל (שהגיעו לתהלוכה) עוד יותר מכפי ההשערה, כי קשור ה' אצלם ביקור זה בקבלת עול ביותר, באשר צריכים היו לעזוב את ההתועדות כאן בתוכי חסידי חב"ד ואנ"ש, ולילך למשך שעות אחדות לבתי הכנסיות ובתי מדרשים, ולא זו בלבד אלא לעשות את כל זה מתוך שמחה ועליצות לב.

גמר מלאכול בסוכה ביום השמיני, שאין דעתו לאכול עוד כלל, מוריד כליו מן המנחה קטנה (3:55) ולמעלה ומפנה אותה ממנה. אבל קודם לזה אין נראה שעושה כן לכבוד יו"ט. אבל לא יסדרם בבית משום איסור הכנה (כדלקמן).

אסור להכין שום דבר ביום טוב לצורך ליל יום טוב שני או יום שני של חג (ולדעת אדה"ז – גם ע"י נכרי¹³⁶). ולכן אין להביא יין ביום טוב ראשון לצורך קידוש של ליל יום טוב שני. וכן אסור להעמיד השולחנות והספסלים מהסוכה בבית. אבל יכול להביאם לבית (לאחרי זמן מנחה קטנה) ולסדרם בלילה (באם הוא באופן שאין בו איסור הוצאה שלא לצורך היום). ואם צריך להם בביתו עתה, ביום טוב ראשון, מותר לסדרם גם כן. וכן מותר לסדרם אם כוונתו שלא יהא נראה ביתו כחורבה. מותר להתחיל לבשל ולהכין דברים לצורך יום שני של חג רק משעה 6:54

132) וטעם הדבר בפשטות: קריאת הפרשה שמו"ת, זמנה – בערב שבת, כלומר, "ערוב" קריאת הפרשה בציבור. ובנוגע לפ' ברכה – מכיון שזמן קריאתה בציבור הוא ביום שמח"ת, הרי זמן קריאתה ביחיד שמו"ת הוא – בערב שמח"ת, כלומר, ביום שמע"צ – שיחת יום שמח"ת תשמ"ו.

133) ובישיחת שבת בראשית תנש"א: ברגעים האחרונים דשמע"צ.

134) ושק"ט טעם המנהג בישיבה הנ"ל.

135) לקו"ש חי"ט ע' 578.

136) ראה שו"ע אדה"ז שש"י סי"ח. ששכ"א סי"ו. סתנ"ה סי"ד. סתנ"ט סי"ב. וראה בפמ"ג סתק"ג בא"א סק"א (נסתפנו). דע"ת למהר"ם סתמ"ד סי"א (מסתבר להקל. אבל מש"כ כן בדעת הפמ"ג, צ"ע – ראה פמ"ג סתמ"ד בא"א סק"ה. ועבוד כ"מ, נסמנו לקמן). שו"ת לבושי מרדכי מהדו"ת או"ח סי"ו (אפשר דשרי וצ"ל כעת).

ולהעיר משו"ת נוב" מהדו"ת סמ"ד ששבות דשבות במקום מצוה הותר רק בשבות קרובה ולא רחוקה. וכבר כתב כן בשו"ת תשב"ץ ח"ב סוסי' קצו. וכ"מ בט"ז סתנ"ה סק"ב – ראה מחה"ש שש"ז סק"ח. וראה א"ר סתנ"ה סק"ג שראוי להחמיר (וצ"ע בא"ר סתנ"ב סק"ב. סרע"ו סק"ו). בכור"ש שם. ערוה"ש שם סי"ג. וכ"פ בחיי"א כלל קמח סי"ח. [ובדעת המג"א – ראה סתנ"ה סק"א. סתנ"ב סק"ד (ואדה"ז שם סי"ג ופמ"ג שם) וסק"כ בסופו. סרע"ו סק"ח. סתנ"ה סק"ד (ואדה"ז שם סי"ב. ושם ההיתר משום שבות בביה"ש במקום מצוה. וראה פמ"ג שם). סתנ"ט סק"ב. תק"י סק"ג (ובפמ"ג שם). סתקכ"ז סק"ג (ואדה"ז שם בקו"א סק"ד). מחה"ש שש"א סק"ה בכונת מג"א שם. תהל"ד ששכ"ה סק"ג בסופו בכונת מג"א שם סק"א. וראה שו"ת רב פעלים ח"ד סי"א מש"כ ליישב. ועו"ל – ראה מהר"ם בריסק ח"ב סע"ד]. וראה שו"ת כת"ס או"ח סי' קטז. מנחת פתים יו"ד שש"ב. פמ"ג סתקמ"ד בא"א סק"ב. (וראה מנחת פתים שם. תורת חיים סופר או"ח סתמ"ד סק"ד ה"ה ולפמש"כ (י, ד)). משנ"ב סתנ"ד סקמ"ד (ובסקמ"ג שם, התייר במידי דפלוגתא). שם שש"ג סק"ו. שם שש"ג סק"י ויא. וראה מילואים לשו"ת דברי רננה סכ"ו. והעיר שם מראבי"ה הל' עירובין ששצ"א (בראבי"ה השלם – ע' שלו). ולהעיר שבשו"ע אדה"ז שש"ז סי"ג השמיט מלת "בשבת". ושק"ט בזה. ואכ"מ.

ואילך. שכח ובישל¹³⁷ לצורך יום טוב שני¹³⁸, או אפילו הזיד, התבשיל מותר באכילה מיד¹³⁹.
אין להוציא בשר וכדומה מהמקפא ביום ראשון להפסיד עבור יום שני של חג¹⁴⁰. כשמבשלים
עבור יום הראשון, יש לוודא שהמאכלים מוכנים וראויים לאכילה – ויש שהות לאוכלם – בו ביום
לפני שקיעת החמה (6:12).

ליל שלישי, כ"ג תשרי, ליל שמחת תורה

בשיחת יום שמח"ת תש"ה¹⁴¹: שמחת תורה זיינען תרעין פתיחין. עס זיינען אפן די שערי אורה
שערי ברכה שערי הצלחה. אלע שערים זיינען אפן. און דאס נעמט מען מיט תורה".

בשיחת שבת בראשית תשמ"ו: כאשר נכנסתי פעם לכ"ק מו"ח אדמו"ר והצעתי להו"ל קונטרס
של מאמרי חסידות לקראת שמח"ת¹⁴² – נענה כ"ק מו"ח אדמו"ר, והשיב, כשבבת-שחוק על שפתי:
"בשמחת תורה" "וועט מען זיך אוועקזעצן" ללמוד מאמר חסידות!?!... ואעפ"כ, בנוגע לפועל – "האב
איך אויסגעפירט", וכ"ק מו"ח אדמו"ר נתן מאמר חסידות על מנת ללמוד בשמח"ת, ואכן היו כו"כ
שלמדו את המאמר בשמח"ת! ואין לתמוה על כך שבתחילה היתה קס"ד באופן אחר וכו' – שכן גם
אצל נשיא ישראל ישנם ענינים שנפעלים ע"י אתעדל"ת, אף שבתחילה היתה קס"ד באופן אחר.
עיי"ש בהמשך השיחה.

בסה"ש תש"ט¹⁴³: שמחת תורה איז די עבודה פון קלאפן מיט די פיס און קלאפען מיט די הענט,
און א גאנץ יאהר איז די עבודה קלאפן (ארבעטן) מיט'ן קאפ, ניט בלויז עפענען דעם מאמר, נאר
אריינקלאפן דעם מאמר אין קאפ.

הדלקת נרות **אחרי השעה 6:54** (בבית ולא בסוכה) מאש הדלוקה לפני החג. (למנהגנו, ניתן
להדליק מיד בזמן הנ"ל, ואין סיבה להמתין בדוקא שלא להדליק עד לפני קידוש). כדאי לסדר
תזכורת שלא ישכחו להדליק נרות מחמת שינוי הסדרים הרגילים (תהלוכה, הקפות מוקדמות
לילדים ב-770, קידוש בביהכ"נ וכו').

לידיעת האורחים: אחד האנשים ואחד הנשים חייבים להיות בבתיהם נר דלוק (אלא שאם הוא
סמוך על שולחן אחרים נעשה כבני ביתם ויוצא בהדלקתם. וכן גם כשאינו סמוך על שולחן
אחרים, אם מדליקים נר בביתו משלו אינו צריך להדליק במקום שמתארח¹⁴⁴). בשמחת תורה
שהרבה אוכלים ברחבת בית הכנסת ואינם סמוכים על שולחן מי שמדליק, אם אין בביתם מי
שמדליק משלהם, חייבים בהדלקת נרות בעצמם. וישתמשו בביתם בדבר מצרכי אכילה לאור
הנר.

מדליקים הנרות לפני הברכה כבשבת. בהדלקת נרות שתי ברכות: ברכת להדליק נר של יום טוב,
שהחיינו.

אין לכבות הגפרור אלא יניחו ויכבה מאליו.

אם שכחו להשאיר אש דלוקה לפני החג, מותר לבקש מנכרי להדליק אש ביום טוב.

יש מחמירים שלא להשתמש בנר של יום טוב כדי להדליק עמו נר אחר של חול או להדליק את
הגז.

137) וכן שאר מלאכות לצורך אוכל נפש.

138) או לצורך חול.

139) וראה שו"ת בצה"ח ח"ו ס"ה (עיי"ש בשלילת מש"כ במנחת פתים אה"ע בסופו הוספת לחאו"ח סי' תקג בפ"ד ד' אדה"ז סוסי' תקג).

140) אבל באם מוציאו בעוד היום גדול שיהא ראו לאכילה בו ביום, אחרי שיופשר, אפשר להתיר (ע"פ שו"ע אדה"ז סי' תק ס"ב. וראה

קובץ הערו"ב שבועות תשע"ד. הערות הת' ואנ"ש 770 סוכות תשע"ה. ואכ"מ).

141) סה"ש תש"ה ע' 59. ונת' בארוכה בלקו"ש חי"ט ע' 380 ואילך. וראה גם שיחת ליל שמח"ת תשי"ב.

142) ובשיחת שמח"ת תש"ל, שהמדובר במאמר החלצו (שי"ל לקראת שמח"ת תש"ט, ליום מלאת יובל שנים לאמירת המאמר).

143) ע' 286.

144) כיון שיש לו שלום בית במקום שמתארח בו ע"י נרו של בעל הבית, וגם מצות הדלקת נרות הוא מקיים במה שמדליקים נר בביתו
משלו בהדלקת נרות. וכ"ז כשאין לו חדר מיוחד, שכשיש לו חדר מיוחד במקום שמתארח ובעה"ב אינו משתמש שם, צריך להדליק ולברך
בחדרו.

אסור לחמם נר ולדבוקו בפמוט גזירה שמא ימרח (שישפשפנו להחליקו על פני שטח הפמוט). גם אסור לחתוך שולי הנר בכדי שיוכל לתוקעו בנקב הפמוט, משום איסור מחתך. אבל מותר לתחוב נר בתוך הפמוט לצורך הדלקת נרות יום טוב, אף שהנר נשחק מעט ואין בזה משום מחתך.

אם הפמוט מלא בשיירי נרות, אף שמותר לנקות את הפמוט, ואין בזה משום תיקון כלי, וכן המשתמשים בנרונים בתוך כוסיות זכוכית, שמותר להם לנקות את הכוסית מדיסקית המתכת של הנרונים שנגדקה לתחתית כוסית-הזכוכית בכדי להניח במקומה נר חדש – מכל מקום, שיירי הנרות וכן הדיסקית שבנרונים, דינם כמוקצה ואסורים בטלטול¹⁴⁵. אבל, הפמוט אינו מוקצה מדין בסיס¹⁴⁶ ולכן, יטלטל הפמוט עד מקום האשפה, וישליך השיירים באופן ששיירי הנר יפלו ישר לאשפה. במקום שהשיירים נדבוקו לפמוט ואי אפשר לנערם, וכן בנרונים, שהדיסקית נדבקה לתחתית הכוסית, ואפשר להוציאם רק ע"י כלי – אין לנקותם ולגררם אפילו ע"י סכין, כיון שהסכין נעשה לו כיד ארוכה. אבל, יכול להוציאם ע"י דבר אחר בשינוי¹⁴⁷. ועדיף, להניח מעט שמן בכוסית בערב יו"ט [ומותר לעשות כן, ואין חשש משום גרם כיבוי בנותן מעט מים], שהדיסקית לא תידבק, ואז יכול ביום טוב לטלטל הכוסית כנ"ל עד מקום האשפה, וינער הכוסית באופן שהדיסקית תפול ישר לאשפה.

יש אומרים שבדיעבד יכול להשלים שנים מקרא ואחד תרגום [של שבתות השנה] עד שמחת תורה¹⁴⁸ שאז משלימין כל הצבור את כל התורה וטוב לחוש לדבריהם שמי שעבר ולא השלים בזמנה יש לו להשלים עד שמחת תורה שנים מקרא ואחד תרגום. מעריב כדאתמול. סדר הקידוש כדאתמול.

אוכלים בבית ולא בסוכה. אם רוצה לאכול בסוכה בתשיעי, צריך לעשות בה היכר שהוא יושב בה שלא לשם מצות סוכה, שלא יהא נראה כמוסיף, ומה יעשה להכירא? מכניס בה קדרות וקערות וכיוצא בהם כדי להכיר שהיא פסולה ושכבר נגמרה מצותה. [ואין הכוונה שנפסלת בכך, אלא ר"ל שעושה בה היכר לפוסלה, שאינו יושב בה בתורת סוכת החג]¹⁴⁹.

בספר השיחות תש"ד¹⁵⁰: אחד מהמסובים הציע להעמידים מסביב השולחן שאחד מהם יאמר קידוש ויוציא את האחרים, ואמר כ"ק אדמו"ר [מוהרי"צ נ"ע]: דער "שהחיינו" וואס מען מאכט אין קידוש שמח"ת, איז דאס אויף תורה, און ביי תורה איז ניטא דער ענין פון מוציא זיין, והלואי שכל אחד יפקיע את עצמו. ונת' בארוכה בלקו"ש חי"ט ברכה-שמח"ת.

145 בזמנינו שאינם עומדים לתשישי אחר. וגם בזמנם, כתב אדה"ז, שאף שמעיקר הדין אינם מוקצה, נכון לזהר שלא לטלטלם כי אם לצורך הרבה. וגם אין להתיר לטלטלם משום צורך אוכל נפש מכמה טעמים, ובפרט בזמנינו. ואכ"מ. ואולי י"ל דה"ז כגוף ש"ר. וראה קצוה"ש סקמ"ו סק"י. ולהענין מוקצה"ש סקט"ז סק"י בדברים קטנים מאד שא"ר לכלום. וצ"ע.

146 מכמה טעמים. ואכ"מ.

147 ראה שו"ע אדה"ז סתמ"ד סי"ג. ובהנסמן שם במהדו"ח. וי"ל בזה. ואכ"מ.

148 קודם התפלה שחרית של שמחת תורה. ומ"מ אם לא השלים קודם התפלה יש לו להשלים כל היום, גם אחרי שהציבור מתחילים לקרוא בראשית.

ויקרא על הסדר, ויתחיל מפרשה שהחסיר. אבל בדיעבד אם הקדים פסוק או פרשה המאוחרת יצא.

149 וראה בשיחת ליל שמח"ת תשי"ב, שמה"ט הורידו הסכך לפני החג (ע"פ הוראה).

והיערני ח"א שהלשון בגמ' (סוכה מח, א). וכ"ה בשו"ע סתרי"ו) "ואם אין לו מקום להוריד את כליו ורוצה לאכול בה בתשיעי", ומשמע קצת שאין לאכול בסוכה אפי" ע"י היכר אלא כשאין לו מקום אחר לאכול, ומודגש גם במשנ"ב סק"ג (לענין שמע"צ בא"י). אבל לדידי פשוט כביעתא בכוחתא כנ"ל. ובאמת, מפורש כן ברבינו מנוח (סוכה פ"ו הי"ד). וכן קיבלתי מאזמז"ר ז"ל שבעטם כל דהו מותר לישב בשמח"ת בסוכה, כיון ש"סוכתו עריבה עליו". ואף שלא נזכר בשאר פוסקים, וגם שצ"ב קצת ל' הגמ' – העיקר, שפשוט שאין להוציא דין מדיקו חדש שלא נז' בפוסקים וכו'. וכמפורש בכללי הפוסקים. ואדרבה, על המחשד והמחמיר להביא ראי'. וגם מילתא בטעמא הוא, שבאם ניכר שאינו מכונן לשם סוכה, מאי איכפת לן שיכול לעשות באו"א. ובנוגע להדיקו – לפענ"ד אין הדיקו מוכרח, ושערי תי' לא ננעלו. ומהם: שלפי' הב"ח – באם מוריד כליו באמת אי"צ היכר נוסף. ועוד כמה פי' בדבר, ולדוגמא שרק באין לו מק"א התירו לו לפחות ולקלקל ביו"ט. ועוד כיו"ב. ואכ"מ עוד. ועכ"פ ברור מסתימת הפוסקים שגם לכתחילה מותר לישב בסוכה בתשיעי כשאינו מכונן למצוה וכשאינו נראה כמוסיף.

בסה"ש תרצ"ז¹⁵¹: שמחת תורה מאכט מען א ברכה שהחיינו, די ברכה שהחיינו איז דאך ניט א ברכת התורה, די ברכה איז אויף דער שמחה מיט תורה, היינט שמחת תורה דארף מען מייקר זיין דעם זמן, אלע כ"ד שעות און אלע רגעים. מ'דארף מקבל זיין עול אז אין משך פון די שס"ה ימים פון יאר, לא יראה ולא ימצא א טאג אן תורה¹⁵².

בסה"ש תש"ט¹⁵³: אויף דעם קידוש פון שמח"ת האבן מיר אמאל געהערט אז דאס איז לעילא מכל הפירושים, דער "ולעילא" פון נעילה (חסידים זאגען דאך ניט "לעילא ולעילא" – נאר בלויז צו נעילה) דעהערט זיך אין דעם קידוש פון שמח"ת. אזוי ביי קידוש איז דאך דא א מוציא און א יוצא, וואס דער מוציא דארף מכוין זיין מוציא זיין, און דער יוצא דארף מכוין זיין לצאת, דאס מיינט אז ביידע דארפען האבען דעת, אבער קידוש פון שמח"ת איז העכער דערפון, יעדער דארף נעמען דעם סידור און זאגען די ווערטער פון קידוש און מאכען שהחיינו אויף די תורה.

ובכמה שיחות נזכר שאע"פ שע"פ דין אין שאלה בדבר, מ"מ מצד החביבות שבדבר צריך כל אחד לקדש לעצמו. ולכן, בנוגע לפועל כשצריך להוציא ידי חובה יש לעשות כן. [ובשיחת ליל שמח"ת תשל"א: אעפ"כ דארף מען זיך רעכענען מיט די מציאות, אז עס זיינען דא אזוינע וואס ווייסן ניט פון דער שיחה, און מצד איזה סיבה שתהי' קען דאך זיין אז זיי וועלן טרינקען און זאגן לחיים אן קידוש, איז דערפאר, ניט קוקנדיק אויף דעם וואס די שיחה איז טאקע א שיחה, און מ'דארף איר זען פאלגן, פונדעסטוועגן וויבאלד די מציאות איז אזוי, זאל אימעצער מאכן איצטער קידוש, און האבן בדעה מוציא זיין די אלע וועלכע האבן נאך ניט געמאכט קידוש, עיי"ש¹⁵⁴].

התוועדות: "מיד אחר מעריב קודם הקפות עורכים קידוש ומתוועדים יחדיו בשמחת החג ורק אז הולכים להקפות".

ובשיחת ליל שמח"ת תשל"ו שזמן ההתוועדות – בין מעריב להקפות – הונהג ע"י רבותינו נשיאנו¹⁵⁵. [וכן נהג כ"ק אד"ש בכל השנים].

בשיחת ליל שמח"ת תשל"ג הוזכר לנצל ההפסקה שאחרי ההתוועדות לאמירת שנים מקרא ואחד תרגום (פרשת ברכה).

בספר השיחות תש"ב¹⁵⁶: אין ליובאוויטש איז געווען דער סדר, אז נאכ'ן מאמר חסידות וואס מען האט געהערט שמע"צ פלעגט מען דאווענען מעריב און מאכען קידוש, טועם זיין פון סעודת יו"ט און געהן צום פאר-הקפות-פארבריינגען.

אושפיזין: בשיחת ליל שמח"ת תשמ"ח נאמר: לאחרי שישנו ענין ה"אושפיזין" במשך שבעת ימי הסוכות, ולאחרי שניתוסף גם מעלת הקביעות ד"בעלים" בשמע"צ – הרי זה נעשה באופן ד"לעיני כל ישראל" בשמח"ת. . . ובסגנון האמור – בקריאה דשמח"ת – "לעיני כל ישראל", שזהו החידוש שניתוסף בשמח"ת גם לגבי העילוי דשמע"צ (מעלת ה"בעלים" לגבי ה"אורחים") – שרואים באופן גלוי את שייכותם של האושפיזין הנ"ל לכל ישראל.

נוהגין במדינות אלו להוציא בשמחת תורה ערבית ושחרית כל ספרי תורות שבהיכל ואומרים זמירות ותשבחות וכל מקום לפי מנהגו. ועוד נהגו להקיף עם ספרי התורות הבימה שבבית הכנסת כמו שמקיפים עם הלולב והכל משום שמחה.

סדר הקפות כדאמול.

"ההקפות בפעם השני' (בליל שמח"ת) מנהגן להיות בשמחה גדולה יותר מבפעם הראשונה (בליל שמע"צ), כי כאשר השמחה היא באותה המדה שבהקפות הקודמות, בלי הוספה וריבוי, אינה שמחה בשלימות, כיון שנתיישנה".

(151) ע' 196

(152) עיי"ש בפרטיות. וראה גם שיחת יום שמח"ת תשכ"ו. ועוד.

(153) ע' 281.

(154) וראה גם שיחת ליל שמח"ת תשל"ב. וראה שיחת ליל שמח"ת תשמ"א בטעם מנהג כ"ק אד"ש בשנים האחרונות שלא לעשות קידוש בהתוועדות.

(155) ושם, ע"ד החילוק דהשמחה בהתוועדות להשמחה שבהקפות, יעו"ש.

(156) ע' 135.

בד"ה אתה הראת תשל"ז¹⁵⁷: בשמח"ת השמחה היא גדולה ביותר, הלוך ורנן, וכדאיתא בסידור שגם אם עשה כן בביהכ"נ שלו אם הולך לביהכ"נ אחר שלא גמרו יונן וישמח ג"כ עמהם, ואדרבה – מזה מובן שצ"ל אצלו הוספה ועילוי בשמחתו, שהרי צריך לשמוח שמחה אמיתית כשמחתם, ומכיון שאצלו כבר ה' השמחה לפני", הנה בכדי שישמח עכשיו שמחה גדולה ואמיתית הוא דוקא אם יוסיף בשמחתו שתהי' באופן נעלה יותר. . וכו' ועד"ז בהקפות של כל אחד בעצמו, מכיון שמנהג רבותינו נשיאנו – שאחריהם נלך עד ביאת גואל צדק – הוא שעושים הקפות [ביום שמח"ת] ג' פעמים, מובן שמפעם לפעם צ"ל עילוי בשמחת ההקפות, דמעלין בקודש, וגם בבחי' המקיפים שבהקפות – מפעם לפעם נעשה עילוי שלא בערך.

בשיחת יום שמח"ת תשכ"ו: ראינו בהנהגת רבותינו נשיאינו, שביום א' (שמע"צ) היתה השמחה בהגבלה, הן בנוגע לזמן, והן בנוגע לניגונים וריקודים, ואילו ביום ב' (שמח"ת) היתה השמחה בלי הגבלות. ועד"ז בכמה שיחות קודש. אבל ראה בשיחת יום שמח"ת תשנ"ב שבשנים האחרונות גם השמחה דשמיני עצרת היא באופן דפריצת כל המדידות וההגבלות ממש.

הקהל: בשיחת ליל שמח"ת תשמ"ח: ידוע המנהג בקהילות ישראל שבשמח"ת היו הולכים ומסבבים בבתי פרטיים, מבית לבית, ובכל בית היו אומרים "לחיים", טועמים מיני מזונות כו', ומנגנים ניגון שמח, עד לריקוד כו'. ויש לומר, שבזה מודגש תוכן הענין דפז"ר קש"ב – שכן, ההליכה מבית לבית היא באופן ד"פזר", "כל יחיד ויחיד איש תחת גפנו ותחת תאנתו מפוזרין", וביחד עם זה, מאחדים את כולם לענין אחד, "קשב", הקשבה אחת – לענין דשמח"ת¹⁵⁸. ונמצא, שבמנהג זה מודגש ביותר הקשר והשייכות דשמח"ת להענין ד"הקהל" – אחדותם של ישראל. ולהעיר, שגם בימינו אלו שלא רואים מנהג זה בפועל ממש – לא נשתנה בעצם הענין, אלא בצורה בלבד, כלומר, שענין זה ישנו גם כיום, אלא, בצורה שונה – שבמקום ללכת לבתי הפרטיים, באים כולם – "האנשים והנשים והטף" – למקום אחד, מקום קדוש, בית-כנסת ובית-מדרש, ובפרט בנדוד, ביהכ"ס ובהמ"ד של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ושמחים בשמחת התורה כולם יחדיו, באופן ד"הקהל" כפשוטו.

הקהל: בשיחת ליל שמח"ת תשל"ז: "מנהג ישראל תורה היא" – שבשמחת תורה שמחים אפילו הטף, וכנהוג שגם ילדים קטנים נושאים "דגלים" בידיהם ושמחים כו'. ואם הדברים אמורים בכל שנה ושנה, עאכ"כ בשנת הקהל, שכן ה"הקהל" נועד (לא רק לאנשים ונשים, אלא) אפילו לטף. ואע"פ שהקהל זמנו במוצאי יו"ט הראשון, מכל מקום, מצד הציווי "מעלין בקודש" [השייך גם לטף, שמיטוסף אצלם ב"מעלין בקודש" מצד ה"מעלין בקודש" שאצל האנשים והטף], מובן כי ענין הקהל שייך ופועל פעולתו גם בשמחת תורה, ואדרבה: באופן של "מעלין בקודש".

בספר המנהגים – חב"ד: המנהג בבית הרב למכור פסוקי אתה הראת ולכבד בפסוק ראשון ואחרון, ולפעמים פסוקים נוספים את כ"ק האדמו"ר [וכן הוא בשנים האחרונות בליל שמע"צ. ובליל ויום שמח"ת – בפעם הא' – כל הפסוקים]. בליל שמחת תורה ההכנסה היא לטובת ישיבת תורת וביום שמח"ת ההכנסה לטובת המוסדות מל"ח ומחנ"י [קופת רבינו].

בשמחת תורה מותר לרקד בשעה שאומרים קילוסים לתורה משום כבוד התורה. (ומנהג חסידים שנוהגים לשורר לספוק ולרקד גם ביו"ט ואפילו אם חל בשבת).

יש למחות ביד מקצת ההמון הנוהגים ביום שמחת תורה להבעיר מיני נפט שקורין פלווי"ר דאף שהם מתכוונים לשמחת היום מכל מקום שמחה זו אינה שווה לכל נפש ואסור להבעיר בשבילה ביום טוב¹⁵⁹.

בהתוועדות יום שמח"ת תשמ"ג נאמר: הענין ד"כתר תורה" מודגש בזהר¹⁶⁰ בקשר לשמח"ת: "ונוהגין למעבד ישראל עמה חדוה ואתקריאת שמחת תורה ומעטרין לס"ת בכתר דילי". ומכאן תשובה לאלו המתחכמים להסיר את ה"כתר" מספרי התורה לקראת הריקודים עם ספרי התורה בשמח"ת מפני החשש שמא יפול ח"ו ה"כתר" מהס"ת, כי בזהר מפורש שעיקר הענין ד"כתר

157) בהנחה בלתי מוגה. התוכן נמצא גם בקיצור (במוגה) בסה"מ מלוקט ח"ד ע' לד.

158) וראה עד"ז גם בסה"ש תשמ"ח ח"א ע' 15 הל' 64.

159) וראה בשו"ע אדה"ז סתק"ד סכ"ז שהתירו גרם כינוי לצורך מצוה. וראה גם שיחת יום שמח"ת תשכ"ו.

160) ח"ג רנ"ב.

תורה" שייך לשמח"ת דוקא, ומשמח"ת נמשך ענין זה על כל השנה כולה¹⁶¹.

נהגו בכל תפוצות ישראל לחלק מיני מתיקה בשמחת תורה מטעם שעושים סעודה לגמרה של תורה, ומיקרי צורך בית הכנסת. ומובא בפוסקים, שבשמחת תורה נוהגין לפזר פירות והבנים מלקטים ונותנים לסלים ולקופות, דכיון שמשום שמחה עושין לא הקפידו.

אחרי הקפות: עלינו. קדיש יתום.

קריאת התורה בליל שמחת תורה¹⁶² – אין מנהגו כן. [הנמצא בבית הכנסת במקום שנהגו לעלות לתורה בברכה, ישתמט בדרכי שלום מלקבל עלי' לתורה¹⁶³].

סעודת יו"ט: ברכת המזון – כמו בלילה הראשון.

בספר השיחות תש"ד¹⁶⁴: אלע ווייסען אז אין שמחת תורה דיקע קרשעה"ט איז זאגענדיג שמע ישראל דארף מען מקבל זיין אויף זיך די מסירה ונתינה אויף הרבצת תורה מיט מס"נ בגופו, רוחו ונשמתו, און דאס דארף זיין גאנצער מהות.

חלוקת משקה ולימוד הניגונים: משנת תשט"ז עד שנת תשכ"ד, אחר סעודת יו"ט אחרי ההקפות בליל שמח"ת, לימד כ"ק אד"ש ניגונים וחילק משקה למי שקיבל ע"ע להוסיף (או להתחיל) בלימוד החסידות.

יום שלישי, כ"ג תשרי, יום שמחת תורה

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:53.

שחרית לשלש רגלים. נשיאת כפים בתפלת שחרית (משום דשיחא שכרות). הלל שלם. קדיש תתקבל. שיר של יום. קדיש יתום.

הקפות: אתה הראת ג"פ, כבלילה. ההקפות – שלש פעמים וחצי¹⁶⁵. אבל גם אז אומרים כל סדר הקפות [בכל חצי סיבוב אומרים פסוקי הקפה אחת]. ואין מכריזים "עד כאן הקפה א' וכו'".

בנוגע לאותם המקדשים בשעת ההקפות וכו' ב, לפני תפלת מוסף¹⁶⁶ – מותר לטעום אחר תפלת שחרית קודם תפלת המוסף, והיינו אכילת פירות (וכן שאר מאכלים כיו"ב) אפילו הרבה כדי לסעוד הלב ופת (ולכמה דעות – גם מזונות) כביצה ולא יותר, ובלבד שיקדש מתחלה וישתה רביעית יין או יאכל כזית מחמשת המינים אחר הקידוש מיד. במקום שיש שומר (או רבים האוכלים ביחד), יש מקום להקל לאכול יותר.

דיני שכור בתפלה ושאר דיני שכור פורטו בלוח יומי לפורים דאשתקד.

קריאת התורה: תפלות בעת פתיחת ארון הקודש כדאמתול.

מוציאין ג' ספרים בשמחת תורה שצריך לקרות פרשת וזאת הברכה ובראשית ופרשת המוספים.

נהגו להרבות הקרואים לספר תורה, כדי לזכות כולם – כל הציבור – בעלי' לתורה ביום סיומה, וקורים פרשה אחת [פרשת וזאת הברכה עד מעונה אלקי קדם] הרבה פעמים להספיק לכולן ואין איסור בדבר, לפי שיש אומרים שמותר לקרות עולים הרבה בפרשה אחת שחוזר וקורא זה

161 וראה בסידור יעב"ץ. ועוד.

162 שיש מקומות שבלילה קורים בספר תורה הנדרים (הפרשיות שרגילים לנדרו עבורן כסף, ויש שקורין פ' ברכה).

163 ושק"ט בזה וכו' ב אם מותר לעלות ולברך במקום שלא נהגו משום ברכה לבטלה, ויש שהביאו ראי' ממנהג הוסיף קריה"ת לחתן בפ' ואברהם זקן, שלא חשו משום ברכה לבטלה. ולהעיר משו"ת הצ"צ עשה"מ ס"ח. ואף שלכתחילה אין לעשות מעשה להוציא ס"ת ולברך "בכל עת שייסכמו עשרה מישראל" (כדעת המקילים), מקום לומר שבמקום מנהג, וכשכבר קראו לו לעלות, ואיכא משום כבוד התורה וכבוד הבריות שאני. וילע"ע. ולכן, ראוי שלא להיכנס לבית הספק, וכבפנים.

164 ע' 39.

165 ונת' בסה"ת ש"נ ח"א ע' 57.

166 שזהו הטעם לברכת כהנים בשחרית, כנ"ל. אבל ראה שיחת יום שמח"ת תשכ"ז: נוטלים ספר תורה חגורה במפה ועטופה במעיל, ועורכים הקפות בשמחה גדולה – למרות שעדיין לא עשו קידוש, כך שי אפשר לתלות זאת במצב של שכרות, שהרי הקפות הם בסדר התפלה, ובזמן התפלה אסור להיות במעמד מוצב של שכרות, ואעפ"כ, ורקדים בשמחה גדולה ביותר. ולהעיר גם מאג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ו ע' ע.

מה שקרא זה וחוזר ומברך, ואין בזה חשש ברכה לבטלה. ובשמחת תורה סומכים על סברא זו. בפועל, המנהג כעת ב-770 שקוראים רק פעם אחת, ושכמה עולים יחד בכל עלי'.

בספר השיחות תש"ג¹⁶⁷: היינט איז שמחת תורה. שמחת תורה איז למעלה נעמט מען צו דעם עין הרע כח. בכל השנה קענען קליפות וסט"א מעורר זיין ח"ו א עין רעה, אבער שמחת תורה איז מאיר דער ברכת הוי' לישראל בגילוי. דערפאר זיינען א אב ובניו עולה ביחד צו דער תורה און מיט די שמחת תורה טענץ קען מען ממשיך זיין גאר פיעל, השפעה מרובה לישראל בכלל און לעוסקים בתורה ועבודה בפרט.

עוד נהגו לקרות כל הנערים לספר תורה כדי לחנכן במצות קריאת התורה. ואפילו תינוקות קטנים קוראים להם לעלות לתורה משום חיבוב מצוה ולחנכם לתורה. [בד"כ, כל הנערים עולים לחמישי – "ולדן אמר", ואחד עולה אתם, עומד על גביהם, ומברך אתם ברכת התורה, שמקריא להם הברכה, והם אומרים אחריו מלה במלה]¹⁶⁸. ולהעיר, שיש המקשרים הבאת הטף לביהכ"נ וכו' בשמח"ת עם "הקהל".

כתבו הפוסקים שלא יפה עושים בשמחת תורה, שקודם הקריאה נוטלים ספר תורה מבית הכנסת לקרוא במקום אחר כדי שכולם יעלו לתורה, ויצא שכרם בהפסדם וראוי למחות בהם. וכל שכן שאסור להוציא ספר תורה לרחוב.

חתן תורה: העולה לפרשת "מעונה" נקרא "חתן תורה". ונהגו למכור פרשה זו ופרשת בראשית [חתן בראשית] בדמים מרובים. וראוי שיהיו הקונים מוכתרים בתורה או עכ"פ מגדולי הקהל. השייכות להקהל – ראה בהערה¹⁶⁹. החתן תורה והחתן בראשית והמפטיר יכולים להיות כולם כהנים. מי שעלה לחתן תורה לא יעלה לחתן בראשית באותו ביהכ"נ. [ויש שהקלו בזה. ואין נוהגים כן]. אבל, מי שעלה כבר בפ' וזאת הברכה עד "מעונה", עולה לחתן תורה או בראשית.

אחרי קריאת חמישי ["ולדן אמר" עד "ובגאותו שחקים"] כנ"ל, אומרים [הגבאי] מרשות לחתן תורה. וקורין לו "מעונה" עד הסיום. אין נוהגים לפרוס טלית על ראשי העולים לחתן תורה או לחתן בראשית¹⁷⁰.

בקריאת התורה נוהגים לעמוד בפסוק האחרון, בסיום התורה.

בסיום הקריאה מכריזים כל הקהל (אנשים, נשים וטף) בקול רם ובשמחה "חזק חזק ונתחזק", אשר הכרזה זו מורה על התוקף של בני ישראל בכל עניני התורה ובאופן של חזקה.

גם העולה לתורה אומר "חזק חזק ונתחזק". אמירת העולה לתורה "חזק חזק ונתחזק" – לא

167 ע' 12.

168 ברמ"א ובוא שקורים להם פרשת המלאך הגואל וגו'. וכן בלוח כולל חב"ד הובא מנהג העולם שאחר קריאתם פורשין טלית על הנערים ועל שאר העומדים אצל הבימה ואומרים המלאך הגואל. בכמה שיחות קודש נזכר שבלויבאוויטש אין נוהגים כן, אבל התוכן טוב והענין ברוחניות נפעל מעצמו. [ובשנים הראשונות הורה כ"ק אד"ש כמ"פ לומר (או לנגן) המלאך הגואל עם כל הנערים בהתוועדות יום שמח"ת או שבת בראשית].

169 באברבנאל פ' וילך לא, יד, בשם "ראיתי כתוב", והובא גם בשיחות ואגרות קודש: מכאן נשאר המנהג בימינו שביום השמיני חג העצרת האחרון הנקרא יום שמחת תורה, שבו ביום אנו משלימים את התורה, עומד הגדול שבקהל ומסיים אותה, והוא בעצמו קורא מבלי תורגמן פרשת וזאת הברכה, לדמיון מעשה המלך בזמן האלקי ההוא. וכ"ה גם בשינויים קלים ביד יוסף להר"י צרפתי מן הקדמונים בדרוש לשבת חוהמ"ס (וזאת הברכה ד – רפה, ג). וכנראה העתיקו מדברי האברבנאל שקדמו. ובשיחת ליל ד' דחג הסוכות תשמ"ח: להעיר מדברי האברבנאל וכו', אף שמפסוות הלשון משמע שכן הוא בכל שמח"ת, לאו דוקא בשנת הקהל. [וראה ר"ד ד' כסלו תשמ"ח (במענה לדברי הרה"ג הר"מ סאוויצקי שאולי בשמחת תורה ישנו הענין דהקהל): כך אמנם כותב האברבנאל. אמנם ע"פ נגלה צ"ע בדבריו, שכן חידוש גדול הוא לומר, כאשר מפורש בתושב"כ שהוא בחג הסוכות, ובתושב"ע פ' – שהוא בתחילת המועד, ועכ"פ לא יאחר מחוה"מ. ולהעיר מד' האברבנאל לפ"ז, הספק הוי': "בחג הסוכות בלבד, ובאה בקבלתם ז"ל שבשמיני חג העצרת, לא קודם לזה בשאר ימי החג". וראה גוכתי"ק בתורת מנחם תשכ"ז ע' V].

ועוד חידוש שכתבו בשם "ראיתי כתוב", שבכל שנה ושנה הוי' כה"ג או הנביא או השופט וגדול הדור (אבל ביד יוסף: כה"ג או השופט והמלך. ולכאורה באברבנאל רצונו שרק בשנה השביעית קורא המלך] קורא בחגה"ס חלק מהתורה, והוי' משלים ספר בראשית שמות ויקרא ובמדבר בשש שנים, ובשנה השביעית בשנת השמיטה [לכאן כוונתו במוצאי שנת השמיטה, אא"כ נקט כפשטני המקרא שהי' בשמיטה. ובאמת כ"ה לעיל שם כמ"פ, וגם בשם רבותינו ז"ל בסוטה פ"ז. וצ"ע] הוי' קורא המלך ספר אלה הדברים ומסיים התורה.

170 לענין אהל – ראה שו"ת אבני"א או"ח סרכ"ב (ע"פ שו"ע אדה"ז ס"א סמ"ח). תהל"ד ששט"ו סק"ט. קצוה"ש סק"כ בבדה"ש סק"א. שו"ת ציא"ח ח"י ס"ד. חט"ז ס"ח. יבי"א ח"ז ס"ה. ועוד..

חשיב הפסק, כי הוא שייך לקריאת הסיום. וגם הוא [העולה לתורה] אומר, כי נוסחא שלנו היא "ונתחזק".

לא יסירו הספר תורה הראשון עד שיניחו הספר תורה השני (הנגלל לפרשת בראשית). הגבהה וגלילה לס"ת הראשון. ואומר מרשות לחתן בראשית.

חתן בראשית: בהתוועדות שבת בראשית תשד"מ נזכר שבמשך הזמן נקבע שהנשיאים היו עולים לחתן בראשית¹⁷¹.

בקריאת פרשת בראשית, נוהגים שהקהל אומרים בקול רם פסוקי "ויהי ערב ויהי בוקר" וכן פרשת ויכלו, והש"צ [הבעל קורא] חוזר אותם.

אחרי הקרואים בב' ספרים הראשונים מניחים ס"ת השלישי אצל ס"ת השני ואומרים חצי קדיש קודם המפטיר, להפסיק בין קריאתם לקריאת המפטיר שקריאתו אינו אלא בשביל כבוד התורה [אבל קודם הקריאה בספר ב' אין נוהגים לומר קדיש]. מפטיר בפרשת פינחס: ביום השמיני. הפטרה: ויהי אחרי מות משה.

במקום שיש רק שני ספרי תורה, קורין בראשון וזאת הברכה, ובשני – בראשית, ולמפטיר – חוזרין וקורין בראשון. ויגללו הס"ת הראשון למפטיר בשעה שאומרים מרשות לחתן תורה. ואם אין להם רק ס"ת אחד, אזי אחר השלמת התורה, בעוד שאומרים מרשות לחתן בראשית יגללו לפ' בראשית. ואחר קריאת בראשית, יאמר קדיש מיד. ואח"כ יגללו למפטיר.

אחר קריאת התורה [והפטרה וברכות] אומרים [בניגון וריקוד] שישו ושמחו (כמ"ש בסידור). אשרי. יהללו. חצי קדיש. ומתפללין מוסף לשלש רגלים כדאתמול (ואין הכהנים נושאים כפיים, כנ"ל. והש"ץ אומר או"א ברכנו וכו').

אין לאחד תפלת מוסף יותר משבע שעות על היום דהיינו שעה אחר חצות והמאחר כל כך נקרא פושע. ואעפ"כ יוצא ידי חובתו מפני שזמנה כל היום. ומכל מקום כשהאיחור אינו מחמת עצלות ח"ו אלא כתוצאה מהאריכות בסדר התפלה כמו בשמחת תורה (או תפלה באריכות בכלל) נוהגים להקל לאחד תפלת מוסף.

אם שכח ולא התפלל מוסף מתפלל עד שחשיכה, והיינו עד צאת הכוכבים. אבל אם שכח ולא התפלל עד שחשיכה, אין לו תשלומין.

קידוש וסעודת יו"ט כדאתמול. ברמ"א כתב: קורים יום טוב האחרון שמחת תורה לפי ששמחים ועושים בו סעודת משתה לגמרה של תורה. ברכת המזון כדאתמול.

הרוצים לאכול או להתוועד בסוכה לעת המנחה, ושכחו לפחות מהסכך מערב יום טוב, ומאיזה סיבה שתהי' לא שייך להכניס בה קדרות וקערות וכיוצא בהם – ראה בהערה¹⁷².

שכח לברך "שהחיינו" בקידוש ליל שמח"ת, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

שיעורי חת"ת: שיעור חומש – שלישי דפרשת ברכה עד סיום הסדרה עם פירש"י (בפעם השני').

171 ועיי"ש בטעם הדבר. ושלפנ"ז היו בזה שינויים. ונזכר כבר בהתוועדות שמח"ת תשכ"ח. שבת בראשית תשל"ב. 172 באם אי אפשר, יש לסמוך על הסברא שאם כולם כבר אכלו בלילה וביום של שמחת תורה בביתם ולא בסוכה, מותר לאכול בצהריים או במנחה של שמחת תורה בסוכה (ראה בא"ח ש"א ברכה סט"ז. ומציין לעיין בבכור"י. וכוונתו למש"כ בסתרי"ו סק"ז, שאם כבר הכניס כלי מאכל בלילה יצא וא"צ להניח אותן שם כל היום וכל הלילה. והנה, בבא"ח כתב רק בגוונא שאכלו כבר בלילה וביום. וצ"ע אם בדוקא הוא, שבמג"א סתרי"ח סק"ב שבאכל חוץ לסוכה אחת ליכא חששא. וכ"ה בב"ח סס"י תריס"ו וס"י תריס"ח. וראה גם בכור"י סתרי"ח סק"ד. ויש לחלק, דהתם מיידי בשמיני ספק שביעי, משא"כ בתשיעי שבדאי אינו בכלל המצוה. אמנם, כ"ה גם בירושלמי סוכה פ"ד ה"ה שבסוכתו עריבה עליו מקדש בליל יו"ט האחרון בתוך ביתו ועולה ואוכל בתוך סוכתו. אלא שבפ"מ פ"י בירושלמי שם בדפלוגתא תליא, והפוסקים לא הביאו דברי הירושלמי לדינא, ובבבלי נזכר רק לפסול הסוכה. (ואולי תלוי גם אם הוא לצאת ידי הבריות שלא ייראה כמוסוף, או שהוא לעשות היכרא גם לעצמו שלא יאה לשם מצוה). ומה שבבכור"י הנ"ל משמע דבהיכר בלילה לחוד סגי – אולי יש לחלק בין היכר דגו וקערה להיכר דאכילה בבית.

בכו"כ שיחות קודש¹⁷³ נזכר ללמוד השיעורים דחומש פ' בראשית, ביום שמח"ת [ובקביעות שנה זו – עד שלישי ועד בכלל], שבעצם שייכים הם ליום שמח"ת¹⁷⁴.

בשיחת שבת בראשית תשמ"ו נתבאר הטעם להשינוי בזה מהנכתב במורה שיעור. ושם, שאין כל סיבה לדחותם בגלל ש"מצות היום בשמחה" – "מאחר דמפסיק ומבטל בלאו הכי". ופשוט שאין הכוונה שלימוד השיעורים בפ' בראשית יהי' על חשבון השמחה והריקודים – ח"ו למעט בשמחת היום, כי אם בזמן שמפסיק ומבטל בלאה"כ, הנה במקום לעסוק בענינים אחרים, ילמד את השיעורים דפ' בראשית¹⁷⁵.

מנחה כדאמול.

אחר מנחה – התוועדות. נוטלים ידים לפני השקיעה, ואוכלים פת (לפחות בשיעור "כביצה"). בשנים האחרונות (מאז שמח"ת תש"ג) נהגו (ע"פ הוראה) שמנגנים ניגוני רבותינו נשיאנו ומזכירים אותם לפני כל ניגון.

בספר המנהגים חב"ד¹⁷⁶: "לפנות ערב נוהג כ"ק אדמו"ר שליט"א ליטול ידיו לסעודה, בה אומר מאמר דא"ח. ברהמ"ז, ערבית, הבדלה, חלוקת כוס של ברכה".

בספר השיחות תש"ד (אחש"פ בסעודה)¹⁷⁷: "עס איז א מנהג אום שמח"ת און אחרון של פסח צו זינגען דעם ניגון פון שפאליער זיידען "האפ קאזאק", דארף מען אים יעצט זינגען¹⁷⁸".

בספר המנהגים חב"ד: "כ"ק אדמו"ר שליט"א נוהג, אשר בעת ההתועדות של שמח"ת, מזכיר ע"ד¹⁷⁹ השתתפות כל אחד ואחת במגבית "קרן השנה"¹⁸⁰. בשנה זו, תורמים סכום במספר 355.

כשנמשכה סעודתו עד שחשיכה אפילו כמה שעות בלילה מזכיר יעלה ויבוא בברכת המזון לפי שהכל הולך אחר התחלת הסעודה שאז חל עליו חיוב הזכרה מעין המאורע ולא נפקע ממנו חיוב זה ביציאת היום (טעה – ראה בטבלא שבסוף הלוח).

מוצאי יום טוב בשעה 6:52.

כבר נתפרסם קול קורא מהבד"צ, שאין לצלם ולהסריט בכל אופן שהוא עד לאחר שהציבור מתפללים תפילת ערבית. ולשומעים יונעם.

בכ"מ, ע"ד הכרזה הנהוגה בליובאוויטש מלפנים בשלהי שמחת תורה, שמתחיל עתה הסדר ויעקב הלך לדרכו. ובכמה שיחות קודש, שכמה מדרגות ב"ויעקב הלך לדרכו", ובמוצאי שבת

173 וגם בסה"ש תרצ"ו ע' 14. סה"ש תש"ה ע' 61.

174 אף שמפורש ב"מורה שיעור" דלימוד שיעורי חת"ת, ש"בשמחת תורה לומדים פרשת ברכה, החל מהפרשה של אותו היום מהשבוש עד סיום הסדרה. . באסרו חג דסוכות לומדים מהתחלת הסדרה בראשית עד אחר פרשת היום שיעומדים בו". וכ"ה גם בכמה שיחות. ובסה"ש תש"ד (כששמח"ת חל ב' בע"ש) ע' 44: "במשך פון ליל ש"ק און מארגען שבת א גאנצען טאג".

175 עיי"ש באריכות, ש"שיעורים אלו שייכים בעצם ליום שמח"ת, אלא שמפני קוצר הזמן דשמח"ת – שכל רגע ורגע צריך להיות מנוצל למצות היום בשמחה – דחו לימוד שיעורים אלו ליום שלמחרתו. ובכך, לאחרי שנוכחתי לדעת שבין המתועדים ישנם עשרה (עכ"פ) שלא ניצלו כל רגע ורגע ממש עבור "מצות היום בשמחה", שכן, היו רגעים מסויימים במשך המעל"ע דשמח"ת שבהם הפסיקו ב"מצות היום" כדי לעסוק בענינים אחרים (כפי שהדבר ניכר על פניהם...). הנה מכיון שמפסיקים ומבטלים בלאה"כ. . באתי בהצעה שילמדו את השיעורים דפ' בראשית (שבעצם שייכים הם ליום שמח"ת) ביום שמח"ת עצמו, שכן אין כל סיבה לדחותם בגלל "מצות היום בשמחה" – "מאחר דמפסיק ומבטל בלאה"כ".

וראה שיחת יום שמח"ת תשכ"ח. ושם: כל זה למרות שדורשים לשמוח בשמח"ת לשיר ולקודד מתוך שמחה אמיתית שזוהי עבודה גדולה ומעייפת כו', ובפרט כאן בברוקלין שדרך כלל לא נותנים מנוחה לא לאכול ולא לשתות ולא לישון כו', ואעפ"כ כיון שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו ואינו מבקש כו' אלא לפי כחן הרי בודאי ישנו הכח הדרוש לעשות זאת בפועל. [וע"פ מש"כ בסה"ש תש"ה הנ"ל, ועד"ו בשיחת יום שמח"ת תשכ"ה, העיקר בנוגע לשיעור היומי הוא שלישי דפרשת ברכה, שלישי דפרשת בראשית. ההוראה מב' השיעורים בחומש, בקביעות שנה זו, שלישי דפרשת ברכה ודפרשת בראשית – ראה שיחת יום שמח"ת תשמ"ו].

176 ושם הוא בנוגע ליום ב' דר"ה. אלא, שעד"ו הוא ביום שמח"ת.

177 ע' 116.

178 וראה גם שיחת שמח"ת פר"ת (תורת שלום ע' 236). ונת' הטעם בר"ד בעת הסעודות ליל אחש"פ תשכ"ז. וראה גם שיחת אחש"פ תש"ל. [וכן נהגו כו"כ שנים בהתוועדות דשמח"ת או שבת בראשית. וראה בשיחת שבת בראשית תשכ"ו השייכות ל"ויעקב הלך לדרכו"].

179 וכן מזכיר ע"ד שמירת שיעורי חת"ת, וכינוס תורה.

180 ונת' בלקו"ש ח"ב ע' 654 ואילך. הטעם להדיבור בזה בשמח"ת ולא בר"ה (אף שזמנו מתחילת השנה) – בכדי שהנתינה תהי' מתוך שמחה וטוב לבב – ראה שיחת יום שמח"ת תשי"ט.

בראשית, נוגע להכריז עוד הפעם¹⁸¹.

ערבית: משיב הרוח ומוריד הגשם (החל ממוסף של שמע"צ). אתה חוננתנו (אינן אומרים ותן טל ומטר לברכה עד 5 לדעצמבער, בשנה זו – ליל שני, אור ל"א כסלו).

הבדלה (בלי נר ובשמים).

הקהל: במוצאי שבת בראשית (בהתוועדות ב' בהמשך לשמח"ת) שנת תשמ"ח (הקהל) לאחרי ברכת המזון מעריב הבדלה וחלוקת כוס של ברכה – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: הצלחה רבה ומופלגה לכל אחד ואחת ב"הקהל את העם האנשים והנשים והטף" – כמדובר לעיל בארוכה שכל אחד ואחת יכול וצריך ובודאי יצליח בפעולה ד"הקהל", במקומו, בשכונתו ובסיבתו. ופעולה זו תהי' "כלי", הכנה והקדמה הכי קרובה, לתכלית המכוון ד"הקהל" – "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל", בגאולה האמיתית והשלמה. ונמשך כל פעולות אלו – בארצנו הקדושה, בירושלים עיר הקודש, בהר הקודש ובבית-המקדש, "מקדש אדניי כוננו ידיך" "בנערנו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו" – לאחרי שנעוף לשם באופן ד"אחישה", ובאופן ש"בשמחה תצאו ובשלוש תובלון", במהרה בימינו ממש. [טרם צאתו התחיל לנגן ניגון הקפות לאביו הרלו"צ ז"ל].

בשיחת יום שמח"ת פ"ת¹⁸²: רשב"ץ הי' אומר, אז אלול הויבען אן די יונגע הענדעלעך אויך קרייען אז זאלן זיי קרייען, אין אלול אין תשרי, אבער נאכדעם הויבט זיך אן דער ויעקב הלך לדרכו, דארף מען וויסען, אז מען זאל ניט אנהויבען מיט מדריות גבוהות ונעלות נאר מיט נידעריגע מדר' דוקא וכו', עיי"ש בהמשך השיחה.

בפתח דבר לקונטרס שמע"צ-שמח"ת תשי"א: "ידוע פתגם כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, אשר אחר שמחת תורה מתחיל הסדר ד"ויעקב הלך לדרכו" הוא דרך הוי', דרך התורה והמצוה. וביאר כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ בענין שמע"צ ושמח"ת, אז אף א יריד קויפט מען איין די סחורה, און קומענדיג אהיים – במשך ימות השנה – פאקט מען עס פאנאנדער און מען הייבט אן טאן דערמיט וואס מ'דארף טאן. כן הוא בכל אחד ואחת מישראל בחודש השביעי שהוא משובע בכל טוב ונתנים להם ולנו "סחורה" במה להתפרנס כל השנה כולה, אבל צריך לפתוח האמתחות, פאנאנדער פאקען און טאן מיט דער סחורה וואס מען דארף".

בלקו"ש¹⁸³: "בחתימת ימי המועדים – ר"ה, יוהכ"פ, חה"ס, שמע"צ ושמח"ת – ואיש ישראל צריך להכנס בימי החול ונוסף על זה – בימי החול דימי החורף, כחצי שנה בלא רגלים, הרי צריך הוא לקחת עמו "צידה לדרכך" – כחות והמשכות אשר יתנו לו היכולת כי בקיימו הציווי "ויעקב הלך לדרכו", יוכל ללכת לבטח דרכו, אף כי כל הדרכים בחזקת סכנה. ולזה הוא: ביום השמיני עצרת – אסיפת וקליטת כל המשכות כלליות של חדש תשרי. בשמח"ת – התחלת ההתגלות וההמשכה, אשר על ידי זה נקל יותר להביא לפועל טוב, במשך כל ימי השנה, את כל ההחלטות טובות חדש תשרי." ועיי"ש עוד.

בד"ה להבין ענין שמח"ת תשל"ח¹⁸⁴: בחי' יום אחד דיוהכ"פ ודשמח"ת פועלט און פירט אן מיט אלע ימי השנה (מתחיל מאסרו חג), שבכל פרטי עשיותיו (בכל מעשיך ובכל דרכיך), ניכר אז ער איז אט ערשט געקומען מיום אחד דיוהכ"פ ודשמח"ת. וענין זה הוא במשך כל השנה כולה, דאף שכבר עברו כמה וכמה ימים שבועות וחדשים מיוהכ"פ ושמח"ת, אעפ"כ ההתעוררות דיום אחד אינה נחלשת כלל ובתקפה עומדת, מכיון שבאה מבחי' שלמעלה מענין ההתחלקות והשינויים, בחי' אני הוי' לא שנית . . . אשר מתוך שמחה וטוב לבב תהי' מיד לאחרי שמח"ת העבודה דויעקב הלך לדרכו גם בנוגע לעניני הרשות . . . שבכל יום ויום, הן בימי החול ועאכ"כ בשבת ויו"ט (כולל גם ר"ה ויוהכ"פ), זיינען דורכגענומען כל עניניו, הן ענינים הכללים והן ענינים הפרטים, בנקודה העיקרית והפנימית דפנימית ועצמות הנשמה, שהיא קשורה בפנימיות ועצמות א"ס ב"ה . . . ומכיון שזה בא משמחת תורה, ששמחה פוצרת כל הגדרים, למעלה ממדידה והגבלה, הרי זה פורץ ומבטל כל הגדרים וההגבלות דגלות הפנימי, וכן הגדרים וההגבלות דגלות כפשוטו...

הקהל: בספר השיחות תשמ"ח ח"א עמוד 14 ואילך: עיקר עבודת הקהל בפועל מתחילה דווקא

181) וראה לקו"ש ח"כ ע' 269. ועוד.

182) תורת שלום ע' 239.

183) ח"ט ע' 393.

184) סה"מ מלוקט ח"א ע' רסב ואילך.

לאחר חודש תשרי, מכיון שבחודש תשרי, המרובה במועדות . . . והוא משובע בכל, גתות בתוכו ברכות בתוכו כו", נמצאים בני ישראל באחדות, והם עסוקים במצוות ותפילות לה' – "ליראה את ה' אלקיכם". מה שאין כן לאחר חודש תשרי נעשה "ייעקב הלך לדרכו", כל יהודי למקומו, מחולק משאר בני ישראל [למעליותא – "בטח בדד", "כל יחיד ויחיד איש תחת גפנו ותחת תאנתו מפוזרין כו"; או, ח"ו לגרועותא]. לכן דרושה אז עוד יותר, ופועלים אז בעומק יותר – את ענין ה"הקהל את העם", לאסוף את בני ישראל המפוזרים למען "ליראה את ה' אלקיכם" – ואזי בטוחים שההקהל והאחדות חדרה בבני ישראל גם כאשר הם במצב של פיזור. ולזאת זקוקים לעבודה חזקה יותר.

אלו שעדיין לא קראו פ' ברכה שמו"ת, ישלימו זאת עכ"פ לא יאחר מהלילה דמוצאי שמח"ת, דמכיון ש"הלילה הולך אחר היום" הרי לילה זו שייכת עדיין לפ' ברכה שקראו ביום שמח"ת¹⁸⁵.

יום רביעי, כ"ד תשרי, אסרו חג

"יום היארציית דאמי זקנתי רחל ה"י" אשת הרה"ג וכו' וכו' ר' מאיר שלמה יאנובסקי ז"ל (ניקוליעב). – כמה שבועות בסיום חדשי הקייץ – כמה שנים הייתי בניקוליעב וטפלה בי וכו'¹⁸⁶.

הלכתא למשיחא: משעבר הרגל מעבירים כלי המקדש ממקומו להטבילן ולטהר את העזרה מטומאת עמי הארץ שנגעו בהן ברגל¹⁸⁷.

בר"ד משיחת יום שמח"ת תשמ"ג: לאחר שעברו כמה ימים (ימי חג הסוכות, שמע"צ ושמח"ת) שבהם אין מקיימים מצות תפילין בפועל – גדולה ביותר התשוקה והרעבון לקיום מצוה זו, הנהגה, אע"פ שבהכרח לומר שגם בשבת ויו"ט וחוה"מ ישנו ענין התפילין ברוחניות, כי ח"ו לומר שבימים אלו יחסר ענין נעלה וחשוב ביותר, וכמארז"ל "יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן אות" היינו שהאות דתפילין, והי' לאות על ידך, נפעל מצד עצם ענינם של השבתות וימים טובים . . . אעפ"כ עצם העבודה שבמשך כמה ימים אין מקיימים מצוה זו, במעשה בפועל מעוררת תשוקה גדולה ביותר לקיום מצוה זו. וכידוע סיפורי החסידים אודות ר' לוי"צ מבארדיטשוב . . . שלאחרי חג הסוכות וחג הפסח (ויש אומרים גם לאחר חג השבועות) הי' ממתין ומצפה בקוצר רוח ("ער האט זיך קוים דערווארט") עד שיאיר היום, מפני גודל תשוקתו וחפצו לקיים מצות תפילין! וכל זה – למרות שהענינים הרוחניים דמצות תפילין נפעלו גם בימים טובים. ומאחר שמספרים לנו סיפור הנ"ל, מובן שסיפור זה צריך לשמש לנו הוראה בעבודת ה' . . . מסיפור הנ"ל למדים אודות גודל התשוקה לקיים מצות תפילין לאחר יו"ט.

ובר"ד משיחת ליל הושענא רבה תשנ"ב: מתכוננים עתה להנחת תפילין לאחר הצפי' וההתאפקות ("וואס מ'האט שוין אפגעווארט און זיך איינגעהאלטן") וכידוע הסיפור בזה אודות ר' לוי יצחק מברדיצ'וב שציפה בכליון עינים ("וואס ער האט שוין אויסגעקוקט") להנחת תפילין לאחר הפסק בזה, ואף שאי הנחתם היא ע"פ הלכה, הרי, איך שלא יהי', לא היתה הנחת התפילין במעשה בפועל! שהיא כוללת את כל התורה ומצוותי' . . . שעצם ההכנה להנחת התפילין מביאה את הגאולה האמיתית והשלימה מהר יותר, ובאופן עמוק יותר, נעלה יותר ורחב יותר, שאז יקויים "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" בתכלית השלימות¹⁸⁸.

אין אומרים תחנון (והוא רחום וכו' – בשני וחמישי), למנצח יענך, ותפלה לדוד וכו' עד סוף תשרי.

בימים שאין אומרים בהם תחנון ובמילא א"א למנצח גו' יענך, אומרים אחר התפלה לפני אמירת תהלים את המזמור למנצח יענך, אבל לא בתור סדר התפלה כי אם בסדר תחנונים.

185) שיחת יום שמח"ת תשמ"ו. ושם, שעד"ז הוא בנוגע לשיעורי חת"ת דיום שמח"ת.

186) סה"ש תש"נ ח"א ע' 63 בהערה.

בלוח לשנת תש"ז עם הגהות בכתי"ק, נרשם לכ"ד תשרי: "בערל". וכבר העירו, שבכתי"ק משנים מאוחרות יותר נרשם רק היארציית דוקנתו (וכמ"ש בתש"ג), ושהלוח דתש"ז קרוע בתאריך כ"ה אלול. ואכ"מ.

187) וראה לקו"ש חל"ז פרשת שמיני באורך.

188) ונוכר הסיפור גם בר"ד בעת הסעודות ליל ב' דחה"ס תשל"א. מוצאי זאת חנוכה תשל"ה. ולהעיר משיחת מוצ"ש וארא תשל"ט.

וראה סה"ש תרפ"ט ע' 45.

אסרו חג: כל העושה איסור (פירוש אגודה) לחג באכילה ושתייה דהיינו שמרבה קצת באכילה ושתייה ביום שלאחר החג ועושהו טפל לחג מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר אסרו חג בעבותים (ופי' בהמות עבות ושמינות) עד קרנות המזבח לפיכך נוהגין במדינות אלו להרבות קצת באכילה ושתייה ביום שלאחר החג ואין מתענין תענית יום שמת בו אביו ואמו ואיסור זה אינו אלא מנהג אבל מעיקר הדין אין איסור כלל להתענות בו אלא שהמונע הרי זה משובח.

שכח ולא הבדיל במוצאי יום טוב, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

יש לזהר להזדרז לשלם דמי הזכרת נשמות. ובכמה אגרות קודש הפליא אדה"ז בנוגע לחובת הזריזות בפרעון דמי הצדקה (נוסף לגדר "בל תאחר")¹⁸⁹.

עצי הסכך אחר שעברו ימי החג, מותר להשתמש בהן לכל מה שירצה, ונכון לזהר שלא להשתמש בהן תשמיש בזיון, ואין צריך לומר שאין לפסוע עליהם.

בנוי סוכה, "לכאורה כדאי להוסיף בו אזהרה לשמור על קדושתו – ובפרט לשלול בהחלט הרגיל בהנהגות בנוי סוכה (לאחרי חה"ס בפרט)".

בשו"ע אדה"ז כתב: יש נוהגין לשרוף את החמץ בערבה שחבטו אותה בהושענא רבה לפי שכל דבר שנעשה בו מצוה אחת נכון לעשות בה מצוה אחרת ויש נוהגין לעשות היסק מערבות הלולב בפי התנור בשעת אפיית המצות¹⁹⁰. בפועל, הסכך היו שורפים במרחץ – אחרי (ובסמיכות ל) חג הסוכות. לולב והושענאות – שורפים אין א מיטען מיטוואך, ולא לשריפת החמץ¹⁹¹. ואפשר לזרוקם לאשפה בצורה מכובדת (כגון בעטיפה וערימה נפרדת משאר האשפה)¹⁹². וראה בהערה¹⁹³.

ביעור אתרוגי שביעית אחרי החג: צריך לשמור על קדושת שביעית באתרוג, ולא להפסידו בידים, ולדעת הרבה פוסקים – גם לא בדרך גרמא, לגרום לו הפסד¹⁹⁴. גם אין לזרוק לפח. כן אסור לנעוץ בו צפורן להרחיח לצורך ברכת בשמים בהבדלה. וחובה לקיים מצות ביעור¹⁹⁵ בזמנו¹⁹⁶. ולמעשה, מומלץ להשאיר את האתרוג גלוי לאויר (ולא במקרה או מעוטף), ואחרי שיתייבש באופן שאינו ראוי לאכילה, אפשר לזרוק לפח¹⁹⁷. אבל אין להניחו כנגד השמש בכדי שיתקלקל מהר.

כינוס תורה: בשיחת ב' דחה"ש תשמ"ט נאמר: המנהג שנקבע מכו"כ שנים ובכו"כ מקומות לערוך "כינוסי תורה" לאחרי ובסמיכות לכל א' משלש רגלים (שלש פעמים בשנה) . . וכפי שכבר הכריוו אודות הכינוס תורה כאן – בביהכ"נ וביהמ"ד זה, שמגדלין בו תורה ותפלה, בד' אמותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שבהם התפלל ולמד כו' במשך עשר שנים, וקדושה לא זזה ממקומה – שיתקיים למחרת וכו', "אסרו חג". וכאן המקום להציע שישתדלו בפירסום מנהג זה בכל שאר המקומות שעדיין לא נהגו כן – שגם במקומות אלו יערכו "כינוסי תורה" כהמשך ובסמיכות להימים טובים, ב"אסרו חג" או בימים שלאח"ז, באופן שיוכל להיות ברוב עם, כפי תנאי המקום. בהתוועדות יום שמחת תורה תשמ"ז נאמר: ישנו ענין נוסף . . בקשר ל"כינוס תורה" שמתקיים

189 ולהעיר מס' לקט יושר הל' צדקה (י"ד ס"ע 40) שבעל תרומת הדשן לא אכל בשחרית באסרו חג עד ששלח דמי הזכרת נשמות לגבאים.

190 ונת' בלקוטי לוי"צ ח"ב ע' רצו.

191 ר"ד תשרי תרצ"ג.

192 ראה שו"ת באתרא דרב סי' א' שעב.

193 וראה שו"ע אדה"ז סרצ"ז ס"ו ובלקוטי שיחות חי"ט ע' 569 ע"ד ההשתמשות בהדסים של מצוה לבשמים במוצאי שבת.

194 אבל אין לחשוש להפסד הקליפה ע"י משמוש בידים באתרוג.

195 ונחלקו טובא בזמן הביעור באתרוגים למצוה, ובפרט – באתרוגי שביעית שיצאו לחו"ל. (ו"א שלמ"ד שאין בהם היתר אכילה בחו"ל, מצות ביעור היא מיד).

196 מצות ביעור שייכת רק כשיש לו יותר משיעור ג' סעודות עבורו ועבור כל אחד מבני ביתו. אלא שאינו ברור שכ"ה גם בחו"ל. ובפרט ש"א שאסורים באכילה בחו"ל.

197 ומה טוב, שיש מהמוכרים המקבלים בחזרה את האתרוגים ע"מ לבערם (ומהם – המחזירים לא"י לבערם שם, ש"א שרק כך מקיים מצות ביעור. ואין לחוש מזה שאין להעבירם ממקום למקום, שבכגון דא שמחזרים לא"י ודאי עדיף. אבל י"א להחמיר גם בזה – ראה מנחת בכורים לתוספתא שביעית פ"ה ה"א. שו"ת ציץ הקודש ח"א סט"ו סק"ה. ויש שפי' כך בדעת כפתור ופרח פמ"ח (קז, א). ואכ"מ).

באסרו חג דשמח"ת, במכ"ש מעריכת "כינוס תורה" בכל המועדים, שהרי בשמחת תורה מודגש במיוחד ענין התורה עד ל"כתר תורה". ובשיחת שבת בראשית תנש"א: יש להזכיר גם אודות המנהג בשנים האחרונות לערוך כינוס תורה באסרו חג, ונת' שם בהמשך השיחה השייכות לגאולה.

מספר הרב ישעיהו הרצל שליט"א: בשנת תשכ"ו בעמדי בחוץ בחצרו של הרבי שליט"א יחד עם חמי הרב יעקב ז"ל פרידמן בשעת הכינוס תורה באסרו חג דחה"ש פנה אלינו כ"ק אד"ש בשאלה: מדוע עומדים אתם בחוץ מהכנס תורה, ועל תשובתינו מפני חשיבות הענין מצד צרכי חתונה המתקרים ובאים לא התייחס כלל, אלא העיר עוד הפעם: הלא זה באמצע תורה, ובעניני החתונה צריכים לגזול מן השינה! מאז הוחדר בי החשיבות להשתתף בכינוסים אלו אפילו כשקשה קצת. כשסיפתי כל זה בכנס תורה דחגה"ש שמח מאוד הגאון הרב מנטליק ז"ל ואמר: למה השארת דבר חשוב כזה לסיום הכנס?

בספר השיחות תש"ט¹⁹⁸: החג יש לו תשלומין כל שבעה, אין ליובאוויטש שבליובאוויטש פלעגט מען פארבריינגען נאך שמח"ת אלע נאכט ביז ראש חודש.

יום חמישי, כ"ה תשרי

בשיעור חת"ת לחמישי מסיימים בפסוק: "ואחות תובל קין נעמה" (פסוק כ"ב).

יום ועש"ק פרשת בראשית, כ"ו תשרי

בשנת תש"נ: "דין נצח", שנפסק בבית המשפט אשר "המלך אינו מעיד" [מיומנו של א' התמימים: ב-770 הגיעה הבשורה בערך בשעה 12. הריל"ג הודיע מיד לכ"ק אד"ש, וכ"ק אד"ש שאל האם הקהל אומרים לחיים? וענה: בחיוב. כ"ק אד"ש שאל אותו: מיט הגבלות אדער אהן הגבלות. וכשענה הריל"ג שכאו"א עושה כפי שמרגיש, אמר לו כ"ק אד"ש: ס'איז טאקע א שנת נסים, אבער ס'זאל זיין מיט הגבלות. כ"ק אד"ש ירד לתפילת מנחה (בסירטוק משי כרגיל בשנה זו ובמגבעת חדשה) ב-3:15, כאשר הקהל שר בהתלהבות דין נצח. כשהגיע למקום תפילתו הסתובב לעבר הקהל ועודד את השירה בידו. בחזרת הש"ץ שרו את הקטע של "שים שלום" ועודד את הניגון בידי הק'. בסוף התפילה שר הקהל את הקטע של "אל תירא" ו"אך צדיקים" ובסופו המשיך לדפוק על העמוד למשך זמן לאות אשר ימשיכו בניגון "כי אלקים". מיד באותו לילה אחרי תפילת ערבית, והשיחה שלאחריה, התקיימה התוועדות גדולה. בהמודעות ע"ד ההתוועדות ב-770, נזכר ע"ד ההוראה שיהא עם ההגבלות הידועות].

בשיעור חת"ת לשישי מתחילים מפסוק "ויאמר למך לנשיו" (פסוק כג).

העברת הסדרה שמו"ת – פ' בראשית.

ברשימה מחורף תרצ"ה: "[הצ"צ] ה' מאריך בהעברת פרשת בראשית. באמרו: ווי מען שטעלט זיך, אזוי גייט עס". ובשיחת ש"פ בראשית תשי"ב: כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר שבשבת בראשית ה' הצמח צדק נוהג להאריך בהעברת הסדרה, באמרו הטעם, "ווי מען שטעלט זיך אזוי גייט עס". כמו כן סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר שהצמח צדק ה' נוהג להעביר הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום, עם פירוש רש"י ופירוש הרמב"ן, פסוק בפסוק. – אלא שלא פירש אם ה' נוהג כן בשבתות כל השנה או בשבת בראשית בלבד [ועיי"ש ברשימה ה"ל]. ובכל אופן, האריכות בהעברת הסדרה הו"ע השייך לשבת בראשית, מטעם האמור, שנוגע לאופן העמידה על כל השנה בתנועה של התרחבות והתפשטות¹⁹⁹.

מצוה על כל אדם שיממש בבגדיו ערב שבת סמוך לחשכה שלא יהיה בהם דבר שאסור לצאת בו בשבת (בפרט שלבשו בגדי שבת ביום טוב כשהותרה הוצאה לצורך יום טוב). הדלקת נרות שבת קודש: 5:48 (18 דקות לפני השקיעה).

(198) ע' 286.

(199) עיי"ש ע"ד. וראה ג"כ שיחת ש"פ בראשית תשכ"ה.

שכחה להדליק נרות פעם אחת ביום טוב, תדליק מכאן ולהבא נר נוסף (על מספר הנרות שהיתה רגילה להדליק עד עכשיו) בכל יום טוב, אבל אינה צריכה להדליק נר נוסף לכבוד שבת²⁰⁰.

שבת קודש, כ"ז תשרי, שבת בראשית, שבת מברכים חשון

בלקוטי דבורים²⁰¹: הערט אידן מען קאן נאך אראיינכאפן תשובה טאן, ראש השנה שרייבט מען, און יום הכפורים שרייבט מען אונטער, הושענא רבה נעמט מען ארויס די פתקי חיים, און ביז שבת בראשית גייען זיי נאך ניט ארויס פון היכל²⁰².

עוד ע"ד שבת בראשית וענינה – ראה בהערה²⁰³.

הקהל: השייכות ד"שבת בראשית", שכל פרטי הבראה כלולים בנקודה אחת, ל"הקהל" – נת' בשיחת שבת בראשית תשמ"ח. ושם, שהכח להמשכת הענין ד"הקהל" בעניני חול בא משבת מברכים חשון, עיי"ש.

בשיחת שבת בראשית בסעודת הלילה תש"ה²⁰⁴: שבת בראשית פלעגן אמאל חסידים שטארק פארברענגען²⁰⁵. ובשיחת יום שמח"ת תש"ז: דעם שבת בראשית דארף מען זיין פרייליך א גאנצן שבת, פארבריינגען א סאך און זיין פרייליך. ובנוסח אחר שם: שבת בראשית גייט אויף ניט צופוס. מ'דארף פארבריינגען א גאנצן מעת לעת בשמחה. (וראה שם בהמשך הענין ע"ד שלילת משקה, אש זרה).

ובסה"ש תש"ב²⁰⁶ (הועתק בחלקו בהיום יום²⁰⁷): פרשה בראשית איז א פריילעכע סדרה. . איז די כללות הסדרה א פריילעכע און עס איז שבת בראשית, אין אלע קהלות ישראל איז ששון ושמחה, מען האט אנגעהויבען די תורה פון דאס ניי.

המנהג ב-770 שבתפלות שבת בראשית משלב הש"צ יגוני תפלות לימים נוראים, שמע"צ ושמח"ת.

יש נזהרים שלא לקדש בשעה ראשונה של הלילה דהיינו בשעה שביעית אחר חצות היום, אלא לאחר שעה תוך הלילה. והכוונה לשעה בת ששים רגעים, וע"פ מה שראיתי נוהגין – שש שעות אחר חצות האמצעי. **בנוא יארק, היינו משעה 6:56 עד שעה 7:56** (שעון קיין).

אמירת כל התהלים בהשכמה. יום התוועדות.

סוף זמן קריאת שמע: 9:55.

קריאת התורה: פ' בראשית. לחמישי מסיימים בפסוק: ואחות תובל קין נעמה (פסוק כג). לשישי מתחילים מפסוק "ויאמר למך לנשיו" (פסוק כג).

הפטורה: כה אמר – ויאדיר. יקום פורקן.

בשו"ע אדה"ז הובא שנוהגים שלא לברך בה"ב בשבת שבתוך תשרי אלא ממתינים לשבת הבא. מברכים חודש חשון. נכון לידע המולד קודם שמברכין החודש. מולד חודש חשון: יום ג' בשעה 9:44 (בבוקר) 71 חלקים.

200) ראה צדדי הספק והשקו"ט בארוכה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' א'שפא. ועיי"ש בטעם ההכרעה ככפנים. (201) ח"ד ע' תשיא, ליל שמח"ת תרצ"א.

202) ובשיחת שבת בראשית תשי"א שאף שמעלה זו שייכת לר"ה, יוהכ"פ, הושע"ד ועד למעמ"צ ולא לשבת בראשית – יתרץ קושיא זו אליה הנביא. וראה בר"ד בעת הסעודות דליל שמע"צ תשל"א.

203) ראה סה"ש תש"ה ע' 5-64. סה"מ תשי"א ע' 59. לקו"ש ח"א ע' 1. ח"ב ע' 449. ח"י ע' 190. ח"כ ע' 556 [ושם: "אין לדייק בשינוי הל' בלקו"ש תנ"ל, כי בהם הובא תוכן הפתגם (כי אין ידוע הל' בדיוק)]. וראה גם שיחת ש"פ בראשית תשנ"ב (בסה"ש תשנ"ב ח"א ע' 43). **וש"נ**.

204) סה"ש תש"ה ע' 64.

205) דיוק הלשון בזה נת' בשיחת שבת בראשית תשכ"ז.

206) ע' 30.

207) ג' חשון.

208) ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' א'תתכד. ובכללות הענין שם, סי' ג'שנ.

ראש חודש מרחשון²⁰⁹ ביום השלישי וביום הרביעי הבא עלינו לטובה.
אין אומרים אב הרחמים.

בעת ההתוועדות דשבת בראשית, נהגו ב-770, כהמנהג בכ"מ, למכור המצוות השייכות לבית הכנסת. ובשיחת ש"פ בראשית תש"נ²¹⁰: ידוע המנהג בכ"כ קהילות בישראל שבשבת בראשית "מוכרים" המצוות השייכים לבית הכנסת – עליות לתורה, הגבהת וגלילת הס"ת, פתיחת הארון, וכן הזכיות ד"נר למאור" ו"יין לקידוש ולהבדלה", וכיו"ב²¹¹.

בשיחת שבת בראשית תש"נ נזכר ע"ד הנהוג שמכירת המצוות ע"י הגבאי הוא בחבישת שטריימל, והטעם בזה²¹².

בשיחת ש"פ בראשית תשמ"ח²¹³, ע"ד השייכות דמכירת המצוות (עבור החזקת ביהכ"ג) ל"הקהל", כיון "שהקהל" נעשה במקום קדוש, בבית המקדש, ועד"ז בנוגע בית הכנסת וביהמ"ד, "מקדש מעט". ושם: ויה"ר, שמכירת המצוות תהי' בהצלחה רבה ומופלגה, הצלחה שתבטא בממון רב עבור בית הכנסת. והעיקר – שבקרב ממש נוכח לזמן שלא יהי' צורך במכירת מצוות מכיון שיהי' ריבוי כסף וזהב . . . באופן ד"אשפוך". ואז יהי' גם ענין הציבור בתכלית השלימות – "קהל גדול", כולם יחדיו, הן אלו שלובשים "שטריימל" בגשמיות והן אלו שלובשים "שטריימל" ברוחניות – ישובו הנה, לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש, להר הקודש, ולבית המקדש, ובאופן ש"לא עיכבו המקום כהרף עין".

בשיחת ש"פ בראשית תשמ"ו (כקביעות שנה זו): גם לאחר הדיבור אודות לימוד השיעור דפ' בראשית ביום שמח"ת [ולא באסרו חג – ראה בפרטיות לעיל ביום שמחת תורה] – ישנו לכה"פ יהודי אחד (או שנים) שלא למדו שיעור זה, לא בשמח"ת, ולא באסרו חג, עד עצם היום הזה! ובכל אופן, יש לימודי שיעור זה מיד לאחר ההתוועדות (או אפילו באמצע ההתוועדות – במקום לישון...), ומכאן ולהבא – בודאי יקפידו על לימוד השיעורים דבר יום ביומו. והתקווה חזקה שהדברים יפעלו פעולתם, ומה גם שאפילו על הספק – כדאי לדבר ולהאריך בזה, כולי האי ואולי כו', שכן אילו היו מדברים רק דבר **שבתונים** שיבוא לידי מעשה בפועל – הי' משך זמן ההתוועדות קצר יותר!...

מנחה: קריאת התורה (פ' נח). מנחה של שבת. אין אומרים "צדקתך".

מנהג העולם (והובא הענין בשו"ע אדה"ז²¹⁴) שמתחילין בשבת זו לומר ברכי נפשי וט"ו שיר המעלות. אבל בסידור רבינו הזקן לא הובא כלל²¹⁵.

מוצאי שבת קודש

צאת השבת בשעה 6:47.

הקהל: במכתב כללי מ"תחלת מ"ח ה'תשל"ד²¹⁶ ש"בבואנו מחודש תשרי" ישנה נתינת כח מיוחדת של שנת הקהל על כל השנה כולה. עיי"ש באורך.

ב"יחידות" להאורחים שיחיו, כ"ו תשרי תשמ"ח נאמר: השליחות המיוחדת, של כל אחד ואחת מאתנו, ושל כל כלל ישראל, בשנה זו, שנת "הקהל" (כאמור) – **לחפש** הזדמנויות לפעול ב"הקהל", דהיינו שלא להמתין עד שיעוררוהו פעם אחר פעם, אלא כל אחד ואחת, האנשים הנשים והטף, צריך

[209] כן המנהג כפנים. וראה שו"ת באתרא דרב סי' ה"ש.

[210] סה"ש תש"נ ח"א ע' 83.

[211] ועיי"ש באריכות בטעם המנהג. וראה גם שיחת שבת בראשית תשי"ב. תשכ"ה. ונת' בכמה שיחות.

[212] ההיתר ע"פ גולה, ראה שו"ע אדה"ז ס"ו סט"ז (בכלל). וראה מהרי"ק שרש ט. מהר"ל ה' סוכה. ועוד. ונתבאר גם בשיחת ש"פ בראשית תשח"ו. וראה בלקו"ש ח"א ע' 2 ההוראה בעבודת ה'.

[213] ובאר"א – בשיחת ש"פ בראשית תשמ"ח. ושם: ויה"ר, שמכירת המצוות תהי' בהצלחה רבה ומופלגה, הצלחה שתבטא בממון רב עבור בית הכנסת. והעיקר – שבקרב ממש נוכח לזמן שלא יהי' צורך במכירת מצוות מכיון שיהי' ריבוי כסף וזהב . . . באופן ד"אשפוך". ואז יהי' גם ענין הציבור בתכלית השלימות – "קהל גדול", כולם יחדיו, הן אלו שלובשים "שטריימל" בגשמיות והן אלו שלובשים "שטריימל" ברוחניות – ישובו הנה, לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש, להר הקודש, ולבית המקדש, ובאופן ש"לא עיכבו המקום כהרף עין".

[213] הנ"ל.

[214] סרצ"ב ס"ו. סת"ל ס"ב.

[215] טעם להמנהג – ראה בלבוש או"ח סתריס"ט. וע"ד החסידות – לקו"ש חל"ז ע' 12 ובהנסמן שם.

[216] דנפס בלקו"ש ח"י ע' 192 ואילך.

ללכת ולחפש בעצמו הזדמנויות לאסוף חברים (והנשים – חברות) שביכלתו להשפיע עליהם. ולכל לראש – על ידי היותו דוגמא חי' לכל, למבוגרים ולקטני קטנים, מה הם חיים יהודיים, וכמו כן השפעה בדיבור, ובדאי יצליח, שהרי "דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב" ופועלים פעולתם, ובפרט שגם כל הנמצאים בסביבתו עושים כן ואף הם פועלים בכיוון זה. ובפרטיות יותר: כל אדם, יהי מי שיהי הוא בעל השפעה על מספר מסויים של אנשים או ילדים וביכלתו לפעול עליהם שיוסיפו יותר בכל עניני יהדות (וכאמור – התחלת ההשפעה היא שיהי דוגמא חי'). ובדאי יצליח בזה בהצלחה רבה ומופלגה, הרבה יותר מן המשוער (כפי שדובר בארוכה בהתוועדויות שלפני זה). ו"המעשה הוא העיקר": עתה, כאשר כל אחד ואחת חוזר למקומו, בא הזמן למעשה בפועל, שהרי כל אחד ואחת נוסע לעירו, לשכונתו ולחוג שלו, ששם הוא בעל השפעה, וממילא מוטלת עליו החובה לעסוק בזה בפועל. ולהוסיף להפעולה בזה לא צריכה להיות, חס ושלום, מפני שמישהו מכריח לעשות, אדרבה – הוא עצמו מרגיש ברגש פנימי, דרישה ותאוה גדולה ביותר, להקהיל יהודים לעניני יהדות, לעשות טובה ליהודי ולהשפיע (על ידי היותו דוגמא חי') על עוד יהודים, החל מביתו ומשפחתו ועד לכל השכונה, ולשאר השכונות והערים עד לכל המדינות. ועד אשר פעולות אלו יביאו לידי כך שבמהרה בימינו ממש יסיים הקדוש-ברוך-הוא את ה"הקהל" שלו ויקויים, בפועל ממש, "ואתם תלוקטו לאחד אחד", היינו שהקדוש-ברוך-הוא לוקח את כל אחד ואחת מישראל, האנשים והנשים והטף, וקטני קטנים בכלל, בידו ומוביל את כולם ביחד, לקראת הגאולה.

בשיחת ש"פ לך לך תשמ"ח: ענין נוסף שבקשתי שיפרסמוהו – בקשר ובשייכות לשבעה במר-חשוון:

א. נתינת ישר-כח לכל האורחים שליט"א, אשר, הרגש החסידי שלהם האיר בהם בגילוי ובא לידי פועל ממש, לקיים ה"לך לך מארצך גו", כדי להיות בד' אמותיו (בית-כנסת ובית-מדרש) של נשיא הדור, כבוד קדושת מו"ח אדמו"ר במשך הזמן ד"הקהל", "הקהל את העם האנשים והנשים והטף" (חג הסוכות) – על כל פנים שעה אחת או יום אחד, ועל-אחת-כמה-זוכמה אלה שהיו כל משך חג הסוכות, ובמיוחד – גם המשכו עד שבעה במר-חשוון.

[ובר"ד שם: ישנם אמנם כאלו שלא באו, אלא נשארו לשבת ב"חור" שלהם ("געבליבן זיצן בא זיך אין קאטוך"), בדמיינים לעצמם שיושבים בארמון המלך . . . וכך "העבירו" ("אפגעשמאכטעט") את כל משך "זמן שמחתנו". הסיבה לכך שיוכל להיות מצב זה (לשבת ב"חור" ולחשוב שנמצאים ב"ארמון המלך") היא – **חשכת הגלות**. אבל, מה שייך חושך הגלות לאלו השייכים לנשיא דורנו, שמכרזו שכבר סיימו כל העבודה, כולל גם "צחצוח הכפתורים"?!... ומובן גודל הרחמנות עליהם, ובמילא, גדול יותר הצורך לעודדם כו' שלא יפלו ברוחם כו', ואדרבה – שיהי אצלם הענין ד"כפלים לתושי". ובכל אופן – כל זה שייך לצד השמאלי, אבל, העיקר הוא – מה שנעשה בצד הימני, כאמור, להביע ישר-כח לכל האורחים כו'].

בלקוטי שיחות (בשיחה לנשי ובנות חב"ד)²¹⁷: דער רבי דער שווער פלעגט ווינטשן עס זאל זיין א "געזונטער ווינטער". ווינטש איך איך בלשון הרב – אייך, אייער מענער און קינדער – א געזונטן פריילעכן און גליקלעכן ווינטער, א גוטן תמיד. ובמק"א: "א געזונטער ווינטער און א פריילכער יאר".

זכר להקהל

מראה מקומות וציונים

מאת המרא דאתרא וחבר הבד"צ הרב ברוין שליט"א

שקו"ט בזה בכ"מ, ונעתק כאן מ"מ וציונים משיחות ואג"ק בענין זה על הסדר, עם קיצור ור"פ בלבד, וחלקן משיחות שלא הוגהו, ובכל אופן – כאן הובא רק תמצית ותוכן הדברים, ומההכרח לעיין בפנים להבין הדברים על בוריים. [ולהעיר שבר"ד משיחת ש"פ נח תשמ"ח נזכר "בנוגע להענין דזכר להקהל על פי נגלה דתורה, שמזמן לזמן ניתוסף בזה, ויהי רצון שיעשו מזה דבר שלם כו"ל].

אג"ק ח"ז ע' יג (אחכה לידיעות מפורטות ע"ד האסיפה **זכר** להקהל (מדגיש אני את התיבה **זכר** להוציא מלבן וכו' ובטח גם הם נזהרו בזה, כדי שלא ליתן פתחון פה ויד לאלו הרוצים להטעות בזה וד"ל)).

ש"פ בראשית תשכ"ז (י"א שאין לעשות זכר להקהל, אבל באמת אין חשש אפ"י בקורא אותן הפרשיות ובאותו זמן, וגם אין לחשוש שיהא קלקול לכשיבנה המקדש, עיי"ש הטעם. ויש מקום לעשיית זכר גם אח"ז, כי התכלית שנמשכת מהפעולה דהקהל היא לאחר זמן. וכן מוכח גם מהמנהג לקרוא קהלת בשמע"צ).

לקו"ש ח"ד ע' 133 הע' 54 (בנוגע לעשיית זכר לענין הקהל – כבר שקו"ט בזה (ראה "לאור ההלכה ע' קמה)).

ו' תשרי תשל"ד (שכיון שראו "אז דער ענין איז זייער א געשמאקער", חשו שע"י "תוסיפו" יתכן "תגרעו" – תוצאות בלתי רצויות. אמנם, כ"ז בנוגע למעשה, אבל ברוחניות הענין קיים).

ליל א' דחגה"ס תשמ"א (דער הקהל וואס מען מאכט איצטער – וואס מען קלייבט צוזאמען אידן, אנשים נשים וטף, אלץ זכר צו הקהל שבמקדש, דארף זיין אויך דעם ערשטן טאג סוכות). ש"פ נצו"י תשמ"ז (בזמן הגלות שביהמ"ק אינו קיים ל"ש לקיים מצות הקהל כפשוטה, כ"א באופן של זכר בלבד, כמ"ש האברבנאל בנוגע למנהג שהגדול שבהקהל מסיים התורה ביום שמח"ת "לדמיון מעשה המלך בזמן האלקי ההוא").

י"ג תשרי תשמ"ח (ידוע שבדורות שלפנ"ז היו סברות ושקו"ט כו' בנוגע לחידוש הענין, מאיזו סיבה שתהי', אבל בפועל לא נתקבל. ויש להאריך בפרטי השקו"ט וטעמי הדבר בהלכה ובפלפול דאורייתא כו'. ובכל אופן, כן היא המציאות הנראית בעיני בשר, שלא נתקבל שום זכר לזה בין כל גדולי ישראל בדורות הקודמים, הן בחו"ל והן בא"י).

ש"פ בראשית תשמ"ח (כאשר הדבר עצמו, עכ"פ נקודתו העיקרית, קיים אזי אין צורך ולא שייך לעשות זכר. וכן בנדו"ד, שכאשר מקהילים האנשים והנשים והטף, ומזרזים אותם למצוות ומחזקים ידיהם בדת האמת, אלא שאין הדבר נעשה בביהמ"ק ע"י המלך, הרי אף שחסרים התנאים המעכבים קיום המצוה, ישנו עיקר הענין דהקהל – "הקהל את העם גו' ליראה את ה'". דוגמא לדבר ע"ד הצחות: הפתגם הידוע שבענינים מסויימים, שאין כאן המקום לפורטם מטעמים המובנים, לא שייך לומר שהעושה עצמו כא' מהם אינו מת מן הזקנה עד שיהי' כא' מהם, כי כשעושה עצמו כא' מהם ה"ה כמותם ממש. כלומר, ענין פלוני לא ניתן לחיקוי, נאכמאכין", כי החיקוי הוא הוא הענין).

לקו"ש חל"ד ע' 215 (במצות הקהל, שתוכן המצוה ("לחזק דת האמת") וכוונת הלב ואימה כו' שבמעמד הקהל הם מעצם המצוה, מכיון שתוכן וכוונה זו (חיזוק חיזוק דת האמת ואימה

(כו') נצחי הוא, מתגלה ענין הנצחיות יותר מבשאר מצות).

שם בהע' 38 (פשיטא אשר הזכר להקהל שעושים בזמן הזה צ"ל באופן שיהי' הדגש על התעוררות בחיזוק הדת כו').

סה"ש תשמ"ח ע' 17 הע' 84 (ידוע שבדור שלפנינו הי' אלו שרצו לעשות זכר להקהל – אבל לא נתקבל בפועל בתפוצות ישראל).

שם הע' 89 (יש לומר הטעם – כי עצם מצות הקהל הוא "למען גו') יראו את ה' אלקיכם" ואא"פ לעשות זכר לזה, כי איזה זכר ליראה את ה' הוא הוא המצוה (כמו שאא"פ לעשות זכר למצות אמונת ה' ואהבת ה' וכיו"ב). בסגנון אחר: זכר הוא ע"י דבר שני שאינו מעיקר ועצם המצוה, ועיקר המצוה אינו זכר כ"א המצוה עצמה (אפילו באם חסרים כל תנאים המעכבים)).

שם בפנים (מ'רעדט ניט וועגן מאכן א זכר גשמי למצות הקהל, נאר וועגען ארויסנעמען א הוראה רוחנית פון א מצוה מפורשת בתורה שבכתב, א מצוה וואס איז זיכער נצחית (אין גייסטיקן זין) אומעטום און אלעמאל).

יחידות לתמידי התמימים כ"ו תשרי תשמ"ח (בעשיית זכר בכלל יש כו"כ דרגות, וכדלקמן, אבל לכל לראש ישנו עצם הדבר שעושים לו זכר, ורק לאחר"ז יכול להיות הזכר עם החילוקים שבדבר: לפעמים צריך לעשות זכר לדבר, לפעמים הזכר הוא ענין של רשות, ולפעמים הזכר הוא דבר בלתי רצוי, אע"פ שעצם הענין הוא דבר טוב כו').

ש"פ נח תשמ"ח (לכאורה מאי שנא בהקהל, שגם כאשר ישנם שינויים בנוגע לתנאים המעכבים חשיב שישנו לא רק זכר אלא עצם הענין – "הקהל את העם ליראה את ה'", שלכן אסור לעשותו בזמן הזה? ותן לחכם ויחכם עוד).

ר"ד ד' כסלו תשמ"ח ("איך מאטער זיך א לאנגער צייט פארוואס איז נישט געווען קיין הקהל נאך בית שני?" ישנו קונטרס שהופיע בירושלים ושם הובאו כו"כ תירוצים, אולם עדיין לא מצאתי תירוץ קל ופשוט ולא באופן של "לומדות", שכן הוא צריך להיות מובן ומתאים לאלה הנכללים בהקהל – אנשים נשים וטף. והנה יש להבהיר כאן, שכל השאלות השקו"ט וכו' אינם אלא בנוגע לעשיית זכר להקהל (ע"ד זכר למקדש), אבל כשמדובר בהקהלת קהילות בישראל, לאסוף יהודים, כינוסי אנשים נשים וטף, ולהחדיר בהם יראת שמים – לא נוגע כל השקו"ט פלפולים וכו', כי אם המעשה הוא העיקר. לא מדובר בקיום זכר גשמי למצות הקהל, שא"א בזה"ז לעשות לה זכר, כי אם הוראה רוחנית ממצוה מפורשת בתושב"כ שהיא נצחית בכ"מ ולעולם, וכן מצד החיוב התמידי – לעורר יהודים לתומ"צ. ואת"ל, הרי אלו חיובים מפורשים בתושב"כ, "הוכח תוכיח את עמיתך", "ואהבת לרעך כמוך". והרי ידוע מ"ש בספרים כי אבן הבוחן לכל דבר האם הוא טוב ונכון ומצד הקדושה וכו' – כאשר בוחנים את תוצאות הדבר, ובענינו, כאמור אין צורך להרחיק לכת כדי לבחון את תוצאות ההתעוררות).

סה"ש תשמ"ח ע' 69 הע' 89 (אם יקבעו בכל מוצאי שמיטה מעמד ד"הקהל את העם האנשים והנשים והטף" כמו בזמן הבית – יעשה זה דבר הרגיל לפי ערך, ועד לחשש שיתמעט היוקר שבזה, ובפרט שהמדובר הוא בהפלאת המעמד דהקהל בביהמ"ק).

יחידות כ"ד ניסן תשמ"ח (הקהל שייך רק בזמן שביהמ"ק קיים, ואח"כ לא עשו אפילו זכר להקהל, אבל אעפ"כ מנהג העולם ואופן הדיבור כדבר איש אל רעהו, שאם בשנה מסויימת ישנו דבר יוצא מהכלל, אפילו רק באחד מימי השנה, מוזכרת כל השנה כולה ביחס לאותו דבר. ובנדוד"ד – הענין דהקהל הי' בפועל בזמן המקדש, ורק בסוכות, אבל מובן שמזה לוקחים חיות חדשה ותוקף למשך כל השנה להקהיל אנשים נשים וטף, ומכיון שע"ז זוכרים ההקהל שהי' בזמן המקדש – מובן שכוונת ההקהל כמו בביהמ"ק "למען ישמעו וגו' ליראה את ה'").

ובכללות הענין ילה"ע מאגרא דכלה תבא כו, טז ד"ה היום הזה: כל אלה הג' מצות אפשר לקיים בכל עת כי מצות הקהל ג"כ מצוה לקיים בכל עת גם כשאין מלך בישראל לאסוף אסיפות במועדי ה' לדרוש מעניני דיומא וכמו שאמרו רז"ל משה תיקן להם לישראל שיהיו דורשין הלכות החג בחג.

קיצור דיני שכחה וטעות שמיני עצרת ושמחת תורה

הדלקת נרות

טעות	נזכר/ה	הדין
אמרה "להדליק נר של שבת קודש"	תוך כדי דיבור	אומרת "להדליק נר של יום טוב"
	לאחר כדי דיבור	חוזרת ומברכת ¹
שכחה ברכת שהחיינו	—	מכוונת בשעת קידוש

קידוש

טעות	נזכר/ה	הדין
אמר הנוסח של שבת	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"אשר בחר בנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לתחילת הברכה ²
הוסיף ההוספות של שבת	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"אשר בחר בנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	חותם "מקדש ישראל והזמנים" ³
לא הזכיר שם החג	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"אשר בחר בנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לתחילת הברכה ²

הערות

- כל זמן שהנרות דולקות.
- וחוזר ומברך בורא פרי הגפן.
- אבל אם חתם "מקדש השבת וישראל והזמנים", אם נזכר תוך כדי דיבור – אומר "מקדש ישראל

חוזר ל"אשר בחר בנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	אמר "חג הסוכות הזה"
חוזר לתחילת הברכה ²	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
אינו חוזר	—	לא אמר "זמן שמחנתנו"
חוזר ל"אשר בחר בנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	אמר "זמן מתן תורתנו" או "זמן חרותנו"
אינו חוזר	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
מברך מיד	משך החג	שכח ברכת שהחיינו ⁵
אומרת "למדני חוקיך" וחוזרת ומברכת בורא פרי הגפן וקידוש	לאחר שאמרה "ברוך אתה ה'"	בירכה שהחיינו בהדלקת נרות ובירכה עוד הפעם בקידוש
פוסקת וחוזרת ומברכת בורא פרי הגפן וקידוש	לאחר שאמרה "אלוקינו"	

ברכת לישוב בסוכה

הדין	נזכר/ה	טעות
בשמיני עצרת – ממשיך ואומר לישוב בסוכה. בשמחת תורה – אומר "למדני חוקיך" וחוזר ומברך בורא פרי הגפן וקידוש ⁶	לאחר שאמר "ברוך אתה ה'"	טעה ובירך לישוב בסוכה
בשמיני עצרת – אינו חוזר. בשמחת תורה – פוסק וחוזר ומברך בורא פרי הגפן וקידוש ⁷	לאחר שאמר "אלוקינו"	

הערות

5. אפילו שכח רק בליל ב' של יום טוב.
6. ובשמיני עצרת לבן א"י.
7. או ברכת המוציא על הפת.
4. אם מסופק, אינו חוזר.

והזמנים" ויצא. אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור – חוזר לתחילת הברכה (וחוזר ומברך בורא פרי הגפן).

ברכת המזון

טעות	נזכרה/ה	הדין
אמר רצה	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לתחילת ברכה שלישית
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	אינו חוזר
שכח יעלה ויבוא	קודם שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	חוזר ליעלה ויבוא
	לאחר שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	חותם הברכה ומברך "אשר נתן" ⁸
	לאחר שאמר "ברוך" בהתחלת ברכת הטוב והמטיב	בסעודות יו"ט – חוזר ומברך ברכת המזון
	לאחר שאמר "ברוך" בהתחלת ברכת הטוב והמטיב	בסעודות נוספות ביו"ט, ⁹ בנמשך סעודתו למוצאי יו"ט – אינו חוזר ¹⁰
הזכיר ר"ח או חג אחר בייעלה ויבוא	קודם שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	חוזר לתחילת ברכה שלישית
	לאחר שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	חותם הברכה ומברך "אשר נתן" ⁸
	לאחר שאמר "ברוך" בהתחלת ברכת הטוב והמטיב	בסעודות יו"ט – חוזר ומברך ברכת המזון ⁹
	לאחר שאמר "ברוך" בהתחלת ברכת הטוב והמטיב	בסעודות נוספות ביו"ט, ⁹ בנמשך סעודתו למוצאי יו"ט – אינו חוזר ¹⁰
אמר "חג הסוכות הזה" ⁴	קודם שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	חוזר לתחילת ברכה שלישית
	לאחר שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמי ירושלים"	אינו חוזר ¹¹

הערות

8. כנוסח שבסידור.
9. לאחר שיצא י"ח בשתי סעודות של פת בלילה וביום.
10. אם טעה וסבר שע"פ דין צריך לחזור ולברך.
11. ונכון באם אפשר שיבקש ממי שלא בירך שיוציאנו בברכת המזון (ואף כשלא קבעו יחד).⁸

חוזר ואומר "ובנה ירושלים"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	אחר "יעלה ויבוא" אמר "ותחזינה עינינו" (כבנוסח התפילה)
מסיים "למדני חקיך" וחוזר ל"ובנה ירושלים" ¹²	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
חוזר לתחילת ברכה שליטת	לאחר שסיים "המחזיר שכינתו לציון"	

מעין שלש

טעות	נזכרה/ה	הדין
שכח ולא אמר "וזכרנו לטובה"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"וזכרנו לטובה"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	יצא ¹³ ואינו חוזר
שתה רביעית יין ואכל כזית מזונות ושכח ובירך רק על המח'	באמצע הברכה	חוזר ל"על המח' ועל הכלכלה ועל הגפן וכו'"
	לאחר שחתם "על הארץ ועל המח' ועל פרי הגפן"	יצא ואינו חוזר
	לאחר שחתם "על הארץ ועל המח'"	שותה עוד רביעית יין ¹⁴ ומברך אחריו על הגפן, או מבקש מאחר ששתה יין שיוציאו ידי חובתו בברכה זו ¹⁵
טעה ובירך בורא נפשות על היין או מזונות	—	חוזר ומברך מעין שלש.

הערות

12. אם סיים ואמר "בונה ברחמי ירושלים" יצא.
13. אפילו ב"על המח'". על פת הבאה בכיסנין וכדומה". אבל מי שאין לו פת ויוצא סעודת יום טוב במיני מזונות, חוזר ומברך "על המח'".
14. או מיין ענבים.
15. אם אין לו יין או אי אפשר לו בכך, יכול לאכול עוד כזית מזונות ולכלול על הגפן בברכתו (אף שלכתחילה אין לעשות כן). ואם גם זה לא שייך, יאכל כזית פירות משבעת המינים ויברך על העץ, שבדיעבד פוטרת את היין.

תפילת העמידה – ערבית, שחרית ומנחה

טעות	נזכר/ה	הדין
התפלל ברכות אמצעיות של חול	לאחר שאמר רק "אתה" ¹⁶ של ברכת "אתה חונן"	ממשיך "בחרתנו מכל העמים וכו"
	באמצע ברכה ¹⁷	גומר אותה ברכה ומתחיל "אתה בחרתנו" ¹⁸
	לאחר שהתחיל רצה	מפסיק ומתחיל "אתה בחרתנו"
	לאחר "המחזיר שכינתו לציון" קודם "מודים"	אומר יעלה ויבוא קודם מודים וממשיך להתפלל ממודים עד סוף התפילה
	קודם "יהיו לרצון" השני	חוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר "יהיו לרצון" השני ¹⁹	חוזר לראש התפילה ²⁰
התפלל כל התפלה של חול ²¹	—	הזכיר יו"ט: יצא
	—	לא הזכיר יו"ט: חוזר ומתפלל של יום טוב
	—	ספק אם הזכיר יו"ט: חוזר ומתפלל של יום טוב
	בשחרית: אחרי שהתפלל מוסף	אינו חוזר

הערות

16. וכן אם התחיל גם תיבת "חונן" אלא שלא אמר כל התיבה אלא תחילתה כגון "חו" – או "חונ" – שאינו גומר הברכה. ואם מסופק אם אמר כל התיבה יגמור הברכה.

17. בין שנזכר בברכה ראשונה של אמצעיות של חול שהיא אתה חונן, ובין שנזכר בשאר ברכות אמצעיות של חול.

18. אם לא גמר ברכה של חול אלא הפסיק באמצע

19. והסיח דעתו מלומר תחנונים.

20. וצריך להמתין כדי הילוך ד' אמות לאחר שאמר "יהי רצון... שיבנה וכו'".

21. ואם מסופק אם התפלל של חול או של יו"ט יש להסתפק אם יחזור ויתפלל. ולמעשה יכוון וישמע מהש"ן ויצא ידי חובתו.

16. וכן אם התחיל גם תיבת "חונן" אלא שלא אמר כל התיבה אלא תחילתה כגון "חו" – או "חונ" – שאינו גומר הברכה. ואם מסופק אם אמר כל התיבה יגמור הברכה.

17. בין שנזכר בברכה ראשונה של אמצעיות של חול שהיא אתה חונן, ובין שנזכר בשאר ברכות אמצעיות של חול.

18. אם לא גמר ברכה של חול אלא הפסיק באמצע

פוסק מיד ומתחיל "אתה בחרתנו"	באמצע ברכה אמצעית	התפלל של שבת
אומר "למדני חוקיך", וחוזר ל"אתה בחרתנו"	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	
חוזר ל"אתה בחרתנו"	לאחר שסיים ברכה אמצעית	
חוזר לראש התפילה ^{20 22}	לאחר "יהיו לרצון" השני ¹⁹	
חוזר ל"אתה בחרתנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	הוסיף ההוספות של שבת
אומר למדני חוקיך, וחוזר ל"אתה בחרתנו"	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	
אינו חוזר ²³	לאחר שסיים ברכה אמצעית	
חוזר ל"אתה בחרתנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	התפלל תפלת מוסף
אומר למדני חוקיך, וחוזר ל"אתה בחרתנו"	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	
בשחרית: מסיים התפלה ועולה לו למוסף, ואח"כ חוזר ומתפלל שחרית	לאחר שחתם הברכה	
בערבית ומנחה: חוזר ל"אתה בחרתנו" ומתפלל תפלת ערבית או מנחה	לאחר שחתם הברכה	

הערות

²² "מקדש השבת וישראל והזמנים", אם נזכר תוך כדי דיבור – אומר "מקדש ישראל והזמנים" ויצא. אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור – חוזר ל"אתה בחרתנו".

²³ ואפילו הזכיר של יו"ט ביעלה ויבוא לא יצא. ²² אם חתם "מקדש ישראל והזמנים". וכדאי שיכוון וישמע מהש"ץ ויוצא ידי חובתו. אם חתם

חוזר ל"אתה בחרתנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אמר רק "חג הסוכות הזה" ולא הזכיר "שמיני עצרת" כלל
אומר למדני חוקיך, וחוזר ל"אתה בחרתנו"	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	
מבקש מהש"ץ להוציאו בתפילתו. בתפילת ערבית וכן כשהפסיד מלשמוע תפלת הש"ץ: חוזר ומתפלל	לאחר שסיים ברכה אמצעית	
חוזר ל"ותתן לנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	הזכיר שם חג אחר
חוזר ל"אתה בחרתנו"	קודם "יהיו לרצון" השני	
חוזר לראש התפילה ²⁰	לאחר "יהיו לרצון" השני ¹⁹	
חוזר ל"ותתן לנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	לא הזכיר שם החג
חוזר ל"אתה בחרתנו" ⁷	קודם "יהיו לרצון" השני	
חוזר לראש התפילה ²⁰	לאחר "יהיו לרצון" השני ¹⁹	
אינו חוזר'	—	לא אמר "זמן שמחתנו"
חוזר ל"אתה בחרתנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אמר "זמן מתן תורתנו" או "זמן חרותנו"
אומר למדני חוקיך, וחוזר ל"אתה בחרתנו"	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	
אינו חוזר'	לאחר שסיים ברכה אמצעית	
חוזר ל"והשיאנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	אחר "יעלה ויבוא" אמר "ותחזינה עינינו"
מסיים "מקדש ישראל והזמנים"	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
חוזר ל"אתה בחרתנו"	לאחר שחתם "המחזיר שכינתו לציון"	אחר "יעלה ויבוא" אמר "ותחזינה עינינו"
חוזר לראש התפילה ²⁰	לאחר "יהיו לרצון" השני ¹⁹	

חוזר ל"אתה בחרתנו"	קודם "יהיו לרצון" השני	מסופק אם אמר "והשיאנו" או המשיך "ותחזינה" ²⁴
חוזר לראש התפילה ²⁰	לאחר "יהיו לרצון" השני ¹⁹	
חוזר ל"והשיאנו"	קודם שאמר "ברוך אתה השם"	אחר "יעלה ויבוא" אמר "ובנה ירושלים"
מסיים "מקדש ישראל והזמנים"	לאחר שאמר "ברוך אתה השם"	
חוזר ל"אתה בחרתנו"	לאחר שחתם "בונה ברחמיו"	

תפילת העמידה – מוסף

הדין	נזכר/ה	טעות
חוזר ל"אתה בחרתנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אמר "ואת מוסף חג הסוכות הזה"
אומר למדני חוקיך וחוזר ל"אתה בחרתנו"	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	
חוזר ל"אתה בחרתנו"	לאחר שסיים ברכה אמצעית	
חוזר לראש התפילה ²⁰	לאחר "יהיו לרצון" השני ¹⁹	
חוזר ואומר כתיקונו	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	לא אמר פסוקי מוסף
אינו חוזר	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	
חוזר ויאמר כתיקונו	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אמר פסוקי חג אחר או יום אחר במקום פסוקי היום
חוזר ל"אתה בחרתנו"	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	
חוזר לראש התפילה ²⁰	לאחר "יהיו לרצון" השני ¹⁹	

התפלל ברכות אמצעיות של חול או שבת	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	פוסק מיד ומתחיל "אתה בחרתנו"
	קודם "יהיו לרצון השני"	חוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר "יהיו לרצון" השני ¹⁹	חוזר לראש התפילה ²⁰
התפלל תפלת יו"ט ולא מוסף	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה האמצעית	חוזר ל"ומפני חטאינו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה האמצעית	אומר קודם רצה "ונעשה לפניך בתמידי היום וקרבן מוסף"
	באמצע רצה	אומר "והשב העבודה לדביר ביתך ונעשה לפניך בתמידי היום וקרבן מוסף"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת המחזיר שכיתנו לציון	אם לא הגיע עדיין זמן מנחה – חוזר לתחילת הברכה
	לאחר שאמר "השם" בחתימת המחזיר שכיתנו לציון	אם הגיע כבר זמן מנחה – מסיים התפילה ²⁵
	לאחר "יהיו לרצון" השני ¹⁹	חוזר ומתפלל מוסף ²⁶

תפילת העמידה – ערבית, שחרית, מוסף ומנחה

(בימות הגשמים – ממוסף שמיני עצרת עד שחרית יום ראשון של פסח)

טעות	נזכר/ה	הדין
אמר מוריד הטל	תוך כדי דיבור	אומר "משיב הרוח ומוריד הגשם"
	לאחר כדי דיבור ²⁷	אינו חוזר

הערות

²⁵. ועלתה לו למנחה. ויחזור ויתפלל מוסף.

²⁶. אם הגיע כבר זמן מנחה, עלתה לו למנחה.

²⁷. אפילו לא סיים הברכה.

ברכת ההפטורה

הדין	נזכר/ה	טעות
חוזר לתחילת הברכה	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	אמר הנוסח של שבת ולא הזכיר יו"ט
אומר למדני חוקיך וחוזר לתחילת הברכה	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
חוזר לתחילת הברכה	לאחר שסיים הברכה	
חוזר לתחילת הברכה	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	הוסיף "ועל יום השבת הזה"
חותם "מקדש השבת וישראל והזמנים" ויצא ²⁸	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
חוזר לתחילת הברכה	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	אמר "ועל יום חג הסוכות הזה" ⁴⁴
אומר למדני חוקיך וחוזר לתחילת הברכה	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
חוזר לתחילת הברכה	לאחר שסיים הברכה	

הבדלה

הדין	נזכר/ה	טעות
מבדיל מיד	לאחר שנטל ידיו ולפני ברכת המוציא	לא הבדיל
טועמו מיד ואח"כ מבדיל	לאחר שבירך המוציא ²⁹	
מבדיל מיד	לאחר שאכל	
אינו מבדיל	למחר	
מתקן ואומר "המבדיל בין קודש לחול"	תוך כדי דיבור	אמר "המבדיל בין קדש לקדש"
שומע הבדלה מאחר ³⁰ .	לאחר כדי דיבור	

הערות

- 28.** אבל אם חתם "מקדש השבת וישראל והזמנים", אם נזכר תוך כדי דיבור – אומר "מקדש ישראל והזמנים" ויצא. אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור – חוזר לתחילת הברכה.
- 29.** או "בורא מיני מזונות" על עוגה.
- 30.** באם אין לו אחר לשמוע ממנו הבדלה יחזור ויבדיל בעצמו. וחוזר ומברך בורא פרי הגפן.

הערות

א. ע"פ קו"א לשר"ע אדה"ז סרס"ג סק"ג וסק"ד. [וראה גם בקונטרס באתרא דרב ח'ו ג הע' 45 ואילך. והארנונו בזה בכינוס תורה חוהמ"פ תשע"ט. וצ"ע מש"כ מפי השמועה בס' הרב אשכנזי].

ב. שהקידוש הפסק, כיון שאינו מענין הברכה שצריך לברך, ואינו בגדר קידוש כלל. ובקידוש על כוס מים וה' בדעתו לשתות יין – ראה מג"א סרע"א סק"ב ובשר"ע אדה"ז שם סכ"ח (ודלא כרעק"א שם בהגהות שם עה"ג. וראה הגהות רעק"א למג"א סרצ"ט סק"ו) – אין הקידוש הפסק, לפי ששם קידוש עלה, אלא שלא יצא יד"ח כיון שלא ה' על יין. ושו"ר כסברא זו באפיקי מגינים סכ"ה בביאורים סקט"ו שהחסרון הוא מצד אחר. אבל הכא פטומי מילי בעלמא ניהו ואינו בגדר קידוש. וראה כע"ז בשו"ע אדה"ז סרצ"ט ס"ט.

וכ"ה בנוגע לטעות בנוסח הבדלה. ופברט כשאומר "בין קדש לקדש" במקום "בין קדש לחול", "דהוא שקר" (כל המג"א סרצ"ט סק"ט).

ג. ופשוט שאין מקום לומר שכיון שלמד מ"ד א"צ לשתות הכוס בכוס ש"ב (רק שלא תהא נראית ברכת בפה"ג לבטלה) שוב אי"ז הפסק – חדא שג"ז בפלוגתא תליא. ועוד שבקידוש (בשונה משאר כוס ש"ב) ודאי חייב לשתות. ובלא"ה, כיון שבפועל שותה הרי זקוק הוא לברכת בפה"ג לפני'. ואין לומר דדמיה למי שטעה באמצע ברכת הקידוש שאינו הפסק, דהתם עלתה לו ברכה זו לקידוש, שאין שיחה בדברים אחרים פוסלת ברכת הקידוש, וממילא אהני ל"י גם לגבי ברכת היין. אבל כשכל עיקר ברכתו היא לבטלה כבדו"ד, ה"ה הפסק גמור ואינו מענין ברכת בפה"ג, וכברכה שלא בזמנה. וכאשר הארכנו בכ"ז וכי"ב במקורות ועיונים להל' יומית אות תרז. ואם נפשך לומר בסברא מחודשת שבבירך על המים אינו הפסק לפי שבפה"ג וקידוש כחדא מילתא ניהו, וכחדא ברכתא – דבר שזקוק לישוד ובית אב בראשונים וקשה לחדש כן ללא מקור, ובפרט שד"ז לא יועיל לגבי ברכת הנר על נר שלא שבת ובשמים של ע"ז, ראה מקורות ועיונים שם – ל"ש לומר כן כשאין הקידוש עולה לו, ורק בקידוש שאין פסולו בגופו אלא דבר אחר גרם לו שלא יעלה לו לחובה כיון שלא ה' על המים וכי', אבל כשעיקר הקידוש הוא שלא כמטבע שטבעו ה"ז ככל ברכה שלא בזמנה. ודומה למי שבירך שהחיינו באחש"פ – ראה מש"כ בקיצור דיני שכחה וטעות ש"ל לקראת פסח השתא. וכן מי שבירכה שהחיינו בהדלקת נרות ובירכה עוד הפעם בקידוש – ראה מש"כ להלן הערה יא. וכן ראיתי שהעלה בקובץ אור ישראל ח'ו מא ע' סז (מטעם אחר). וי"ל גם בסגנון אחר, דשאני התם בקידוש על מים, שאותה ברכה בעצמה אינה יכולה להיות הפסק, וכל שתיקנו שיקדש אין הקידוש מהווה הפסק לגבי קידוש השני (וראה עד"ז בשש"כ פמ"ז הע' ריח בבירך ברכת היין ב"פ זאח"ז אם השני הפסק, אלא שיש לחלק דהתם אם נאמר שהוא הפסק יצטרך לברך אותה ברכה פעם שלישית. ועוד, דהתם דנים על ברכה השני' שתהא הפסק בין ברכה ראשונה לשני', אבל בקידוש על המים, השק"ט על קידוש הראשון שתהא ברכה בין בפה"ג לשתי'. וראה אילנות במקורות ועיונים שם בגוף השאלה), משא"כ בנדו"ד שבירך ברכה אחרת לחלוטין. ואף שאין סברא זו עיקר, המסקנא שוה. ול"ד למי שטעה בספה"ע שנתעסק בדבר שבירך עליו אלא שלא עלה כהוגן (ראה שו"ע אדה"ז סתפ"ט סכ"ב), דהתם

וראה בשו"ת שבה"ל ח"ח סק"ח שמתפק בטעה ואמר בין קדש לחול, שמה ההבדלה בין קדש לחול היא גם מענין הברכה, שהרי נמנית במנין ההבדלות. וראה עד"ז שש"כ פס"ב סכ"א. ויש להוסיף, שיסוד ההבדלה מצ"ע בין קדש לחול, אלא שטבעו חכמים לומר בדוקא בין קדש לקדש (ומה"ט יוצא יד"ח שבטבח להבדיל במוצ"ש בהבדלת בין קדש לחול שבמוצאי יו"ט – ראה בלוח יומי לחג השבועות אשתקד (תשפ"ב) בהערה) ומ"מ כיון שלדינא לא יצא, לא חל עליו גדר הבדלה. ואף הם לא כתבו כך רק כמסתפקים. והחומר יבחר.

ד. דומיה לברהמ"ז, שגם בשח באמצע אינו חוזר ומברך. וראה מש"כ לקמן גבי ברכת ההפטורה. ועד"ז הוא בתפלה, ראה להלן הע' כא-כב.

ה. נתרבר באריכות בקונטרס באתרא דרב חוברת ו – י"ל לחגה"ס תשפ"א.

ו. א"צ להזכיר ראה אדה"ז סתפ"ז ס"ב שאצ"ל אתה בחרתו.

ז. כ"כ בשיח מרדכי וייסמאן ס"ב ספ"ז. ובשש"כ פמ"ז הע' רז נסתפק.

ח. ראה בשו"ת באתרא דרב סי' יז'תריג.

ט. לפי שה"ז הפסק גמור. ועד כאן לא מצינו שטעות בברכה אינה בגדר הפסק, כי אם בבירך ברכה הנצרכת לו כעת, אלא שלא עלתה בידו, כגון בקידוש על היין ונמצא מים, ויין מוכן לפניו לשתותו, שאין ברכת הקידוש הפסק בין בפה"ג לשתית היין, אבל בנדונו שא"צ לברך שהחיינו או לישב בסוכה שהרי כבר בירך, ה"ז הפסק. ואינו דומה למש"כ הט"ז או"ח סי' קח סק"ב בד"ן הבדיל בשיתיהן יצא לפי שבאמת זמן הבדלה הוא אלא שהוא שלא לצורך כיון שכבר הבדיל, דשאני התם בד"ן הפסק בתפלה שהעיקר שייך לתפלה, משא"כ בהפסק בין ברכה לאכילה. והוא דלא כשו"ת מנחת שלמה ח"א סי"ח. וכפי שהארכנו בכי"ב במקורות ועיונים להל' יומית אות תרז.

י. סידור. ראה שעה"כ פל"ד סי"א. ולדעת רוב האחרונים

אדם דעתו לקיים המצוה תכנתת חז"ל על הכוס – ראה תוס"ש סרע"א סק"ג, הב"ד במנוה"ט שם בקנה"מ סק"א, ובהגהות רעק"א או"ח סרע"ג לט"ז סק"ב. שו"ת חת"ס או"ח סט"ו. שם ס"ז. סכ"א. הגהותיו לשו"ע או"ח סרע"א למג"א סק"ט. שו"ת שו"מ חמישאה ס"ז. משנ"ב סרע"א סק"ב. ועוד. וצ"ל, דבכוונה לתפלה שגי, שסו"ס מתכוונים להזכיר שבת – ראה מחה"ש סרע"א סק"ב. ישוע"י שם סק"ב. שו"ת ר"י מסלוצק ס"ז. מהר"ם שיק מצוה לא. ועוד. ועוד איכא בגוה ש"י"א עיקר המצוה לקדש בשניהם בתפלה ועל הכוס – ראה בה"ג ריש הל' קידוש. פנ"י צ"ח וראש יוסף ברכות לג, א. קצוה"ש סע"ט בבדה"ש סק"א]. ומצינו כה"ג במג"א סתרצה סק"ט שבאכל סעודה אחת בפורים אינו חוזר בשכח להזכיר ועה"נ, לפי שכבר יצא יד"ח סעודת פורים. וכה"ג ב"ט"ג סתרצה סק"ב. ובאמת, בסעודת פורים חמיר טפי, שלפמ"ג סתרצה"ג במ"ז סק"א בעי כוונה זכר לנס. וגם בזה, ה"ע ד"ה הפוך כוונה, שיעקר הסעודה כדבעי הוא אח"כ אחרי מנחה. ונראה, דשאני פורים שאין כאן כוונה שלא לצאת לפי שרוצה לצאת גם בראשונה, שמצוה להרבות בסעודת פורים. אבל בסעודת שבת רצונו רק לקיים קידוש במקום סעודה, שבוה גם רביעית יין מועיל, ולא לשם מצות סעודת שבת.

עוד ראיתי למיסבר סברא, שלא יצא גדר סעודה ללא בשר, וממילא רק סעודת פת נחשבת כסעודת שבת (ראה פשט ועיון ברכות מט, ב). או כלל לדרך זה, שהכל כסעודה אחת דמיא (שו"ת תשוה"ג להנ"ל ח"ה סע"ט). ודבריהם מחודשים, ואין להם בית אב ומשענת חזקה בפוסקים. [ופשוט לדידי ולדכוותי שגמר הסעודה לענין זה תלוי בברכה אחרונה או בשיעור עיכול כשכבר אינו יכול לברך, דאלת"ה, נימא שיצא ס"ג גם באמצע סעודה שני' כשאוכל מיני תרגימא בסוף הסעודה].

ונו"ל בפשיטות בטעמא דמילתא שבאינו מתכוון לשם סעודה אינו חוזר, כיון דאי בעי לא אכיל כיוסנין עתה, שהרי בדעתו לאכול פת אח"כ, והדר דינא כסעודת הרוש. משא"כ באין דעתו לאכול פת עוד, שמוכרח לאכול עתה. ואף שזה גופא תלוי ברצונו, אם יאכל פת אח"כ או לא, דנים רק על ההווה אם מוכרח באכילתו עתה או לא, דאלת"ה הרי גם כל עיקר המצוה תלוי בדעת האדם, שכשאינו עונג עבורו פטור, וכן מותר להתענות תענית חלום בשבת (וראה שו"ע אדה"א סתצה"ג בקו"א סק"ה). ועכ"ל, שכיון שעונג הוא לו, ורצונו ודעתו לאכול פת, אי"ז בגדר "אי בעי לא אכיל". אמנם, בחי' תלמיד הרשב"א פסחים קא, א, כתב שאף שא"צ לאכול סעודה ראשונה בלילה, כיון שעלתה לו לחובתו ונפטרה מחמתה חוזר. אבל אין לה"ר מזה, דהתם שאני שאכלה לחובתו.

[ויש שכתבו להסתפק בד"ז מטעם אחר שכיון שנחלקו הדעות בגדר הפה"כ, שמא דינה כפת וחוזר (וכמובן, ד"ז שייך רק בדבר שהוא ספק לחם גמור). אבל אינו, שהרי לפ"ז מצריכים אנו שיחזור מעי"ג, וה"ז תרתי דסתרי לומר שדינו כפת, ושיחזור ויברך מעי"ג ולא ברהמ"ז. ורק בסעודה שלאחר' בשכח להזכיר שדין לומר שמא יצא יד"ח בסעודה שלפנ"י מחמת הספק שדינה כפת ולא יחזור לברך. אמנם, באם הוא תוך שיעור עיכול לאכילת פה"כ, י"ל שבלא"ה צריך לחזור, שהרי אנו קייל"ן שלא יצא חובת ברהמ"ז בברכת מעי"ג (ואכ"מ), וממנ"פ אם אין דינה כפת לא קיים מצות סעודה (למ"ד שצ"ל פת דייקא), וחוזר מחמת סעודה זו, ואם דינה כפת עדיין מוטלת חובת ברהמ"ז עליו.

– כ"ה גם בנוגע לנשים. ובפרט למש"כ אדה"א סי' קפח ס"ה שחיוב אכילת פת משום שמחה. וראה הגש"פ עם לקו"ט ד"ה מצה. ולענין חיוב שמחה אצל נשים – לרוה"פ חייבת בעצמה. וראה מש"כ אצלנו בלוח יומי בהערה, לענין גדר שמחת יו"ט בנשים. ואכ"מ.

יא. שבדלית ברירה יש לסמוך על האומרים דבדיעבד מהני להוציא יד"ח, אף שהעיקר כדעה דלא מהני – ראה שו"ע אדה"א סי' קסז ס"ז.

יב. כבשח באמצע ברכת המזון שחוזר למקום שפסק. ועד"ז כתב בקצוה"ש סמ"ז סק"ה מטעם אחר, עיי"ש.

יג. וראה חשוקי חמד בכורות נ, א בארוכה.

יד. נתקשו רבים בכונן דא, דכיון שלכמה ראשונים יוצא יד"ח סעודת שבת ויו"ט במיני תרגימא (וכ"כ מהר"ל בהגה על שו"ע אדה"א סי' קפח ס"ה, בנוגע למיני לחמים שאין קובעים עליהם סעודה שאדה"א חזר בו בסוף ימיו ולא הצריך לאכול כשיעור סעודה), וא"כ יצטרך לחזור ולברך גם במעין ג'. ולאידך, עפ"ז מקום לומר שלא יחזור בשכח יעני' בסעודה שלאחר', לפי שכבר יצא סעודת יו"ט לפני, וממילא לא עדיפא מס"ג בשבת שאינו חוזר. ושקו"ט בזה גם בכל שבת, בנוגע לקידושא רבה הנהוג אחרי מוסף שאוכלים מזונות לפני סעודת פת. [ומה שבפוסקים נזכר רק בס"ג שלא לחזור, דמייירי במי שכל אכילתו היא פת. ועוד, שבס"ג שאני, ד"א דאי בעי לא אכיל אפילו מלחם שאין קובעים עליהן סעודה, וגם לא מעשה קדירה כ"א פירות וכיו"ב].

אבל בקצוה"ש סמ"ז בבדה"ש סק"ח כתב דהיינו רק בנתכוון לצאת בו יד"ח סעודה. וראה גם תורת חיים סופר סק"ח סק"ד. ברכת הבית ש"ז, כט. שלחן שלמה (להגרש"א) סרפ"ט ס"א סק"ד.

איברא, דלכא"ו צ"ע בדבר, דהא אנו קייל"ן שמצות אצ"כ בדרבנן (וממילא גם בלא ידע שהיום שבת או יו"ט או שאוכל פת יצא – ראה שו"ע אדה"א סתצה"ג ס"ט). וגם למ"ד שמצ"כ בדרבנן, ובפרט במצות שמדברי קבלה, וכן למ"ד שעונג שבת עיקרו מה"ת (וכן שמחת יו"ט באכילת פת – ראה שו"ע אדה"א סי' קפח שם), הרי יש בה הנאת הגוף, ובמצות התלויות באכילה יצא גם ללא כוונה. (וראה בית הלוי פ' תרומה ד"ה איתא במדרש. לשם כתב לחלק בין עונג שבת שכוונתו לתענוג יצא, ולשמחת יו"ט שלא יצא. אמנם לא נחית לדין מצ"כ, ומיירי רק מצד גוף הענין שאין כוונתו לשם מצוה. כן צ"ב במש"כ שבי"ט לא כתיב עונג. ואולי כוונתו רק בלישנא דקרא. אבל ראה שו"ת כת"ס או"ח סל"ט ד"ה ועי"פ דברינו, שכתב שבאוכל בשבת לשם אכילה גסה לא יצא כלל. (וראה גם שם סוס"י קז. אבל התם מיירי לענין מצות אנשים מלומדה ולא מצד חובת המצוה. וראה גם שם סע"ח). וכ"כ בשו"ת פרי השדה ח"ב סי' ס סק"ה ד"ה והנה. ולהעיר מערה"ש סרצה"א ס"ו). ויש שתירצו, שה"ז כהיפך כוונה, ומעשיו מוכיחים שאינו רוצה לצאת, שאינו לוקח לח"מ וכו' (אף שיש המהדרים גם בזה, כנ"ל). ועצ"ב להסוברים שבמצות שיעיקרן התוצאה, גם בכוונה הפכית, יצא יד"ח – ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 203.

[ולהעיר מדוגמתו דקייל"ן שיצא יד"ח קידוש בתפלה אף שלא נתכוון לכך, ואדרבה דעתו ורצונו לקדש אח"כ על הכוס. ודלא כמאן דס"ל שאינו יוצא בתפלה לפי שמצ"כ, ובפרט שכל

יז. יש בזה ספק אם חוזר ומברך על הגפן, ואפרש שיחת: בלוח ברה"נ פ"א הי", שי"א שתמרים ויין נפטרים בברכת על המח'. אבל בסדר ברה"נ פ"א הי"ח השמיטו רבינו. ופשוט שלי"ש לפרש כאן שהשמיטו לפי שאינו מצוי (כפטרטים אחרים שהשמיט בסדר שם – ראה קצוה"ש סי' ס בבדה"ש סק"ט, והועתק בתורת מנחם לסדר ברה"נ פ"א הי"ז, ועוד כיו"ב). ולהעיר שגם במשנ"ב השמיט ד"ז. ולפלא שבקצוה"ש סי' ס סוס"ו העתיק ד"ז לדינא, ולא העיר כלל שהשמיטו אדה"ז בסדר ברה"נ.

ומריש הו"א שבכלל מאתים מנה, והשמיטו רבינו לפי שמוכח הוא מדין ברהמ"ז, וכפי שמצינו בלבוש סר"ח סי"ז דפשיטא לי' טפי שיצא בעל המח', והוסף ולא עוד אלא אפי' אמר ברהמ"ז יצא. (אלא שהלבוש כ"כ לפי דרכו, שהכל תלוי אם הוא שבח יתירה, יעו"ש). וכמ"פ מצינו כן בפוסקים שהשמיטו דין מסויים לאהבת הקיצור כיון שמוכח מדין אחר כיו"ב. אבל דוחק גדול לומר כן, שהרי במחלוקת שנוי הדבר, ובלוח גופא הביא כן רק בשם י"א, ואיך יודע הדבר להבין דבר מתוך דבר כשלא נזכר להדיא.

ולכאורה י"ל, דה"ט לפי שלמסקנא הכריע לדינא כדעת הט"ז סר"ח סקט"ז שלא יצא רק בברכת המזון שנזכר בהם "הזן", משא"כ בעל המח' ששם "מזונות" לא נזכר שם. (ראה בדעתו בפמ"ג שם ב"מז. מאמ"ר סק"ה. הגהות רעק"א בהוצאת הדרת קודש ונדפס גם בשו"ת רעק"א מכת"י סי"ב. אבל איהו ס"ל שגם להט"ז אפשר דין שאני מתמרים. ולהעיר מרא"צ ברכות לה, א, שהאר"ך להוכיח שגם בברהמ"ז יצא רק איין ולא אתמרים. אבל בפמ"ג מפורש דהט"ז קאי גם ביין, ומסברא אפ"ל גם לאידך גיסא דין גרע טפי, דסעידי ולא זיין. וראה ח"י הצ"צ ברכות פ"ו אות ג (ז, א). וראה קובץ בית ועד לחכמים (שע"י בית הועד דביהמ"ד ערוך לנר), חו' ו ע' 82 ואילך בדעת הרשב"א).

[ומצינו כסברא זו לחלק בין נוסח ברהמ"ז לנוסח על המח', אבל לאידך גיסא, בריטב"א ברכות יב, א, שכתב שרק בתמרים יצא בשלש ברכות, אבל בשאר מינים לא יצא, ד"ל אמרנו מנין שלש לא עדיף משלש, דכיון דשאר פירות לא זייני מברך עלייהו "על הארץ ועל המזון" [כנראה כך נוסחו במעין שלש על הפירות (שהרי במיני דגן ל"ש לומר דלא זייני)] – ולא "מכין מזון לכל ברייתו" עכ"ל. ואף שצ"ב החילוק והסברא, מוכח דס"ל לחלק מחמת נוסח הברכות. ולהעיר גם מחילוק בכ"מ בין "מזון" ל"זין" (ראה ברכות לה, ב. ולכמה דעות אינו יוצא אפי' על תמרים ויין בברכת במ"מ. וראה קר"א ברכות רפ"ד ד"ה נחזור לראשונות. העו"ב הל' ברכה" (כולל צ"צ) ח"ב סי' קעד סקמ"ג (ע' 148)). אבל בשטמ"ק (ברכה משולשת) שם הנוסח הוא באו"א "לא מברך עלייהו על הארץ ועל המזון ולא מכין מזון וכו", וגו' זו מובנת יותר, וא"צ לחדש בנוסח מעין שלש. ולהעיר, שבלוח מספ"ל לאדה"ז גם בבירך ברהמ"ז על מיני מזונות אם יצא. אבל בסדר הכריע בפשיטות שיצא, דלא שנוא לי' בין מעין שלש לשלש ברכות].

וכבר כתבו לבאר, ש"מח"י היינו רק דבר שעליו יחי האדם כמיני דגן, וגם לי' "כלכלה" קאי אצרכי האדם בכלל ולא דוקא מידי דגן. ובפרט לנוסח (אדה"ז) שאין חותמים על הכלכלה, וראה גם שו"ת מהר"י לבית הלוי כלל ה סמ"ז,

ועוד להעיר בגוף הענין, שבלא"ה מקום לומר שלא יחזור בשכח מעין המאורע בברכת מעי"ג, שהרי י"א שא"צ להזכיר מעין המאורע במעי"ג. אמנם, לאו כו"ע מודו בהכי. ובנתכוון לשם מצות סעודת שויו"ט נראה שלמסקנת אדה"ז צריך לחזור גם בברכת מעי"ג. וראה פמ"ג סי' קפח בא"א סק"ט. שו"ת מהר"ם בריסק ח"א סי"ד. קצוה"ש שם].

עוד יל"ע מטעם אחר, שביאנו אוכל בזמן הסעודה, תו אין דינה כס"ג (ראה מח"ב סרצ"א סק"ד. משנ"ב שם סק"ו. אבל בראי פמ"ג סי' קפח בא"א סקט"ו. משנ"ב שם סק"ו. ולכא' סותר ד"ע, ומזכה שטרא לבי תרי). איברא, הכא קיימינן באוכל אחר חצות, וה"ז זמן ס"ג.

והנה, למש"כ בלקו"ש חט"ז ע' 284 הע' 7, במנהג אדמו"ר מוהרש"ב י"ע, שבאכילת מזונות אחרי קידושא רבה, אוכלים ס"ג לפני ס"ב (וכנראה לא ס"ל שהוא ע"פ מהר"ל הנ"ל בשם אדה"ז, חדא דהתם מיירי רק במיני לחמים שאין קב"ס, והמנהג גם לאכול מעשה קדרה וכיו"ב. ועוד, שלפ"ז נמצא שדוקא בס"ג הידר לאכול פת ולא בס"ב, וד"ז רחוק מהסברא, ובפרט, שהמנהג אצלנו בס"ג בטעמית איזה דבר ולא (בת), שוב אינו חוזר בשכח להזכיר כשאוכל פהב"כ שבקידוש לפי שדינה כס"ג. אלא שביו"ט ל"ש לומר כן שאין חובת ס"ג. (ובכלל, מקום לומר שמש"כ מהר"ל בשם אדה"ז קאי רק לענין עונג שבת ולא לענין שמחת יו"ט. אבל לא מסתבר לחלק בהכי. וסתימת דבריו דקאי על תרתייהו).

ולמעשה מצינו שכן הכרעת הפוסקים, שרק במי שלא הי' לו פת לס"ב ואכל פהב"כ כתבו שלא יחזור בס"ג, וטעמם שהי' בדעתו שלא לאכול פת ונתכוון לצאת בזה. (ראה שו"ת דברי דוד מילדולה ספ"ו, הב"ד בעיקרי הד"ט סי"ג סי"ז, ובבית מנוחה דיני ס"ג ס"ג, ובחסל"א סרצ"א סק"א. והובא לדינא בכה"ח סי' קפח סק"מ. אר"ח ספינקא שם סק"א. תורת חיים סופר שם. ברכת הבית שם. קצוה"ש שם. ולהעיר, שבדברי דוד לא מיירי בפהב"כ דייקא). אבל בלא"ה כיון קנטינן שבדעתו לאכול פת אח"כ חוזר בסעודת פת ולא בסעודת פהב"כ. (אבל ראה שיורי טהרה מע' ב סקנ"ב, ובספר יוקח נא סרצ"ג סק"ה שלא חילק בין נתכוון לסעודה או לא. וחולק על מח"ב הנ"ל. ואין דבריו מכריעים).

ולכא' נפק"מ לפ"ז בשבעת ימי המשתה, דקיי"ל"ן שבס"ג א"צ פנים חדשות (אא"כ לאלו שהכריעו כהדעה שגם בס"ג א"צ פ"ח ואפי' ללא דרשה. ואכ"מ), שאם אכלו בקידושא רבה אחרי התפלה נצריך פנים חדשות בסעודה שלאחמ"כ אח"כ כדיון ס"ג (שהרי בטעם שאין מברכים ז"ב בס"ג ללא פ"ח, כיון שאינה עיקר כ"כ – שו"ת מהר"י ווייל סי' קטו. ב"י אה"ע סס"ב. אבל לפמש"כ בב"ח שם לפי שבס"ג אין דרך להרבות במנות, וכ"ה בט"ז שם סק"ה, ודאי אינה בגדו ס"ג). ומעולם לא שמענו שזיהרו בזה. ועכצ"ל כנ"ל, כיון שדעתם בעת הקידוש לאכול סעודת פת אח"כ.

טו. מג"א סר"ח, סק"ז. משנ"ב שם סקנ"ח. כפה"ח שם סקט"ז. וראה בארוכה בבירור הלכה בענין השוכח ועל הניסים ס"ט.

טז. ראה שו"ת באתרא דרב סי' טו"פו.

בסוגיין דקאי בברהמ"ז דייקא, ולא בעל המחי, הכריע כן. וראה א"ר שם סק"ג שגם הוא סיים בצ"ע. וראה גם בא"א מבוטשטאט סוס" רח.

כמו"כ מצינו בדין האוכל דייסא בשר ודגים ואמר על המחי, ששינה אדה"ז לשונו בסדר ברה"ג מבלוח, שבלוח כתב ש"בשר ודגים ושאר מיני לפתן אע"פ שזנים ומשביעים אינן בכלל מחי" כמו תמרים ויין, ואילו בסדר הי"ח שינה וכתב "בשר ודגים אע"פ שמשביעין קצת אינן בכלל מחי". ונראה, דהא בהא תליא, והכל תלוי בהבנת ד' הטור באכל מיני לפתן, דקס"ד דהטור שברכת על המחי פוטרנו דאף הוא זיין, אלא שהביא שאביו הרא"ש לא הודה לדבריו. ולדעת הב"י כוונתו דאע"ג דזיין לא סעידי. והקשה הב"ח מזה שברהמ"ז פוטר תמרים כיון דזייני, אע"ג דלא סעידי. ומיישב הב"ח דשאני תמרים שגדולו מהארץ מלפתן שהוא בשר ודגים. (וכ"ה ע"פ דא"ח – ראה לקו"ת אמור לט, ג. ועוד). ובט"ז לא ניתא ל' בהכי, דסתם לפתן לא קאי אבשר ודגים. ועוד שלפ"ז בשאר לפתן שגדל מהארץ יפטור אותה ברכה מעין שלש. ומבאר הט"ז החילוק בין ברכת הזן לעל המחי כנ"ל. ונמצא לפ"ז, שבלוח נקט כדעת הב"ח, ומשו"ה נקט לישנא ד"לפתן" ככל' הטור, ומפרש כדברי הב"ח, דאע"ג דזיין לא סגי בהכי כיון שאין גדולו מהארץ, ומשו"ה אינו בכלל מחי דקאי רק אגדולי קרקע. (וקושיית הט"ז בנוגע לשאר גדולי הארץ – צ"ל שצ"ל תרתי, מיזן וגדולי קרקע, ושאר לפתן אינו בגדר מיזן). ומה"ט נקט נמי בל" שזנים ומשביעים, דבשר ודגים זייני נמי כתמרים, אלא שאינן בגדר מחי כתמרים ויין מחמת שאין גדולן מהארץ. אבל בסדר נגדר אחר ד' הט"ז, ומה"ט השמיט ל' לפתן, שחל"ס סתם לפתן לא קאי אבשר ודגים, ונקט בל" שמשביעים קצת, שלדבריו החילוק בין תמרים ויין לשאר מינים לענין ברכת הזן הוא שהם משביעים יותר, ומ"מ אינו מועיל לענין מחי", דקאי רק על מין דגן.

ובנדוד' דפרט, שיש לברכה מקום לחול על המזונות, בלא"ה ו"א שלא יצא לכ"ע. אבל יש חולקים גם בזה. וראה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות תלח. ועוד שקו"ט כיון שלא נתכוון להדיא לפטור יין בברכתו, אף שבברכת הזן על תמרים ויין ל"כ אדה"ז שצריך להתכוון לכך.

[ויש שכתבו לקשר ד"ז בהפלוגתא אם בברכה אחרונה מהני כוונה לפטור רק מין אחד – ראה פמ"ג בא"א ס"ז בא"א סק"א. פתיחה כוללת להל' ברכות אות י, ד"ה מריש. הפלאה ברכות מד, ב. שו"ת שער אשר קובו ס"ד. רב פעלים ח"ב או"ח סל"ב. אר"צ סי' ק. הר צבי או"ח ח"א סצ"ו. ועוד. וכבר העירו מס' הבתים שערי ברכות ש"ט ס"ב בשם הראב"ד דמהני כוונה שלא לפטור. וכבר העירו ממג"א סי' קצ סק"ג ושוע"א אדה"ז שם ס"ז, בטענה ובירך ברכה אחרונה ודעתו לשתות עוד, שאי"ז סילוק. אמנם, גם להסברא דלא מהני, שאני הכא שאי"ז ברכתו הראוי, והכי מוכח בפמ"ג שם גופא].

(והנה, מאן דס"ל הכי ה"ר מברכת על הגפן על יין הבדלה שאינו נפטר בברהמ"ז על פתו (שו"ע או"ח סרצ"ט ס"ח). וכ"ה להדיא בביהגר"א סי' קעד סק"א שרק בבירך להדיא על היין לחוד או נתכוון לכך. וכ"כ במשנ"ב סי' קצז בשעה"צ

והובא גם בקדושה וברכה (לבעל סמיכת חכמים) ברכות יב, א שכתב גם הוא (בין הדברים) בטעם שפירש"י (ברכות שם ד"ה היינו בעינין) דקאי לענין ברכה אחרונה, דלישנא דהזן ומפרנס מועיל גם לתמרים. ובמכתב לחזקי' בחי' לברכות שם, הב"ד מהר"י הלוי, וכתב עלה דלא תיקשי עליו דלא נקט דקאי במעין שלש, לפי שכל הפוסקים ביארו דין זה בברהמ"ז.

וכ"כ במלבושי יו"ט שם סקי"א שלא יצא רק בברכת המזון או הזן. וראה א"ר שם סק"ז שמדברי רבינו יונה (ברכות ה, – בדפי הרי"ף) משמע שלא יצא (אף שדחה הרא"י, והו"ע ס"ל לדינא דיצא. ומה שהביא כן מפירש"י על הרי"ף – הרי הביא שוברו בצדו, שלא נודע אם ראוי לסמוך עליו. וכ"ה ביד מלאכי כלל רש"י ס"ה. ובכ"מ – נסמנו במתנת ידו על יד מלאכי הוצאת מכוני ירושלים. וראה לקו"ש ח"ט ע' 129 הע' 8. ולאחרונה הוכיחו שבד"כ הוא לר"י זוסלין מגדולי חכמי אשכנז. ומש"כ בחכמת שלמה למהרש"ל ברכות שם, לדייקי' מל' רש"י שם שנקט בל" ברכת הלחם" – כבר העירו שבפירש"י ברכות יח, א (ד"ה ואין) נקט כי האי לישנא וקאי אברהמ"ז). ולהעיר שכן מצינו גם לכמה ראשונים שפי' בגמרא שבירך ברכת המזון על התמרים כרבינו יונה (ראה מלחמות פסחים כד, א. רא"ש ברכות פ"א ס"ד. תר"י ברכות יב, א. ר"י נט"ז ח"ב. מאירי מתם ומאורות ברכות שם. ועוד. ולהעיר גם מד' הרא"ש ברכות פ"ו ס"ז לגבי דברים הבאים בתוך הסעודה שברהמ"ז פטור כל מילי דזיין "דעדיף טפי ממעין שלש לפטורין"). וכבר כתב בישוע"י שם סק"י שמסתמת לשון הקדמונים לא נראה כן [וכנ"ל מד' המכתב לחזקי' שכל הפוסקים ביארו דין זה בברהמ"ז]. ועיי"ש שהכריע שלא יצא, עיי"ש טעמו באו"א, שבעל המחי ה"ז בגדר שינוי מטבע.

וכ"כ לדינא בפתחי עולם סק"ו. (וראה בדברות מרדכי שפירא סוס"י ח שהוכיח בדעת המשנ"ב ס"ח בה"ל לסי"ח ד"ה מספק, וכן בדעת החי"א כ"ל נ ס"כ, שלא יצא. ולהעיר שמש"כ במשנ"ב ס"ח סק"ו דמח"י נמי מזון הוא – אינו סותר, דהתם מייירי בברכה אחרונה על הלחם וסיים ובירך הזן, ור"ל שתיבות על המחי בתחילת הברכה אינן סותרין להברכה יעו"ש. ותו, דאיכא לפירושי בדבריו שגם חזר ותיקן תחילת הברכה שתהא כהוגן).

[ולכאורה י"ל גם באו"א, שבמברך ברכת המזון שאני, שכיון שברכתם מעין שלש יוצא גם בשלש ברכות, וכיון דאינהו נמי זייני מתאימה הברכה גם להם. אבל על המחי ברכה אחרת היא, ותיקונוה רק על דגן ולא על תמרים ויין. (וכע"ז כתב בישוע"י שם, באו"א קצת). ובפרט לסברת הראל"צ ברכות לה, א שלחם שבתורה קאי על כל מידי דזיין, ושייך ברהמ"ז מה"ת ע"ז. אלא שד"ז נסתר מזה שיוצא גם בברכת הזן לחוד].

ולהוסיף, שגם בלוח כ"כ רק בשם י"א וספוקי מוספק"ל בד"ז, ומשמע שם שהוא רק בגדר "טוב לחוש בספק ברכות". ושפיר אפ"ל שבסדר ברה"ג חזר והכריע במוחלט שלא יצא, ומה גם שבהקדמה לסדר ברה"ג כתב אדה"ז שבסדר נטה ממש"כ בלוח ע"פ דעת אחרונים, בהתאם למה מצינו בספרי הקדמונים. וכיון שכל הראשונים פירשו

דלעיל). ומ"מ עדיף שלא לכלול דבר אחר בברכתו אא"כ בדלית ברירה (וכאן חמור מספק אכל כשיעור שיש לו חזקת חיוב). וכן ברכת על העץ על היין תליא בפלוגתא, אף שבדיעבד קיילין שיצא. ואכ"מ.

ופשוט שאין לומר שנפטר בברכת מעי"ג מטעם אחר, לפי ששייך לסעודה שאין קידוש אלא במק"ס – דד"ז ל"ש רק בסעודת פת, לפי שברמה"ז פוטר דברים הבאים מחמת הסעודה. אמנם, אם יתנה יין בתוך הסעודה ולא יצא ממקומו, שפיר אפשר שברמה"ז שלאחמ"כ תפטר היין שלפני הסעודה. אלא שבקו"א סי' קעד סק"ה בנוגע להבדלה (שהיא רק למצוה ולא לפתוח תאות המאכל, והרי כ"ה גם בקידוש) שיברך מיד ולא ימתין. וז"ע בדעת אדה"ז בסדר ברה"פ פ"ד הי"ב שלא נתפרט החילוק בין מבדיל קודם שקבע עצמו או לא.

ית. אמירת יעו"י מהני גם לתחילה בנזכר אחרי רצה – כ"כ בדה"ח סי' קיא ס"א, והב"ד במקרא קודש (אויורבאך) ס"י"ח ס"ד, ובכה"ח סתפ"ז סק"ו. ודלא כחיי"א כלל כח ס"ו, הב"ד בפתי"ש סרס"ח ס"ד ובפתי"ע שם סק"ד ובארחות חיים שפינקא שם סק"ה ובמשנ"ב שם סק"ג ובכה"ח שם סק"ה (וסותר ד"ע ממש"כ בסתפ"ז לגבי יו"ט. ודוחק לחלק בין שבת ליו"ט, כיון שנוסח יעו"י ל"ש לשבת (ראה כע"ז בדעת החי"א בתה"ל"ד סרס"ח סק"ו). ולהעיר ממחה"ש סרס"ח סק"ה שר"ל בדעת הרא"ש לחלק עד"ז בין שבת ליו"ט) – שהרי יכול להזכיר קדושת היום באו"א באמירת רצה נא במנוחתו ביום השבת הזה" וכדומה. ובחיי"א גופי" כ"כ גם בנוגע ליו"ט).

[ולהעיר שבדרה"ח שם סע"ד ס"ו נשאר בצ"ע. אבל מתנ"ד בס"י קיא נראה שהוקשה לו רק כשכבר התחיל מודים. ואולי י"פ באו"א, דפשיטא לי' רק כשנזכר קודם מודים, משא"כ כשנזכר אחרי התחלת רצה. ולכא' כשנזכר אחרי סיום רצה, אם יאמר ברכה אמצעית של שבת יצטרך לחזור על ברכת רצה עוה"פ וה"ז ברכה לבטלה, וממילא מורין לי' שיאמר יעו"י שם. אבל כשלא גמר רצה, שפוסק באמצע הברכה (שבברכות אחרונות לא אמרו שיגמור הברכה, כפשוטו. וכן מפורש בדרה"ח סס"ז ס"ב. קיצור שו"ע סע"ו ס"י"ח. ועוד. וראה תה"ל"ד סרס"ח סק"ז. ובאמת ליעקב קמניצקי סרס"ח ס"ב עלה ונסתפק בד"ז ואישתמיטת' כל הנ"ל), חוזר ומתחיל ברכה אמצעית של שבת (אף שנמצא מברך י"ט בברכות). ול"מ קצת בשו"ת ר' אברהם בן הרמב"ם סע"ט סק"ו שבנזכר אחרי שומע תפלה חוזר לאתה קדשת ולא מהני שיאמר מעין המאורע שם. (אלא שיי"מ בדעתו ובדעת אביו הרמב"ם שבדיעבד יצא בהתפלל של חול בשבת גם בלא הזכיר מעין המאורע כלל. ואכ"מ). וצל"ע.

ובעיקר הקושיא שהקשה בדרה"ח – ראה חכמ"ש סרס"ח ס"ד. ומה שת"י שזה משנה ממטבע שטבעו – צע"ג לדידי ולדכותי, שהרי לכ"ע יצא יד"ח בדיעבד. וראה גם שו"ע אדה"ז סתפ"ז ס"ב שאי"ז שינוי ממטבע שטבעו חכמים שהרי מן הדין ראוי ה"ל לעשות כן. וש"מ שנתקשה בזה בשו"ת עמק התשובה ח"א ס"ד סק"יא.

ולאידך, בדעת החי"א מקום לפרש דקאי רק כשנזכר בברכת רצה, אבל בנזכר לאחמ"כ יודה שיאמר יעו"י שם,

סק"ג. ולענין תמרים – ראה אהעו"ז סר"ח ס"ז, הובא בבה"ל שם ד"ה והי'. אבל דעת אדה"ז גם ביין הבדלה שברמה"ז פוטרת (ראה סי' קעד ס"ו. סדר ברה"פ פ"ד ס"ב. וגם בשו"ע הנ"ל – מקום לדחוק דמייירי שלא בירך ברהמ"ז עדיין ור"ל רק שיברך ללא כוס). וראה גם כה"ח סרצ"ט סקמ"ז. שם סי' קעד סק"ל. וראה בירו"י בברכת מיר ע' שסה ואילך.

ונראה שמקום לחלק בין תמרים ויין בברכת הזן – ולפ"ז גם בעל המח"י להסוברים כן – דהיינו הך לפי שהוא מידי דזיין, שכיון שבלא"ה מברך ברהמ"ז מועילה לו לכל מידי דזיין, ובסגנון אחר שבעצם ה' צריך לברך ברהמ"ז גם על היין מחמת חשיבותו דזיין וסעיד, משא"כ בברכת על הגפן על ענבים. אבל לאידך גיסא מקום לומר שכ"ז בברהמ"ז דוקא, שברכה זו נתקנה זו מידי דזיין, ועד שי"א שאפשר אפילו לתחילה לברך כן על התמרים ויין כשאכל לחם אח"כ, משא"כ בעל המח"י.

ואדאתאן להכי, אולי אפ"ל באופן מחודש בטעם ההשמטה בסדר ברה"פ, שבכל הלכות אלו בסדר ברה"פ מייירי דוקא בבירך ברכה אחרונה על דבר המתאים לברכתו, והדיון הוא אם עלתה לו גם עבור מין השני, וכבנדון הנ"ל, שבירך ברהמ"ז על לחם ועולה לו לתמרים ויין. ואדה"ז השמיט בסדר ברה"פ דין הטועה ובירך ברכת הזן לתחילה על תמרים ויין שנו' בלוח (לפי שאינו מצוי, כנ"ל). וכן הזכיר דין המברך ברכת מעין שלש כשאכל דייסא ובשר ודגים (משא"כ בלוח שנו' בדוגמא שאכל בשר ודגים בפ"ע). וכן נו' דין ברכת על הגפן על אכילת ענבים ושתיית יין ביחד (זולת דין הטועה ובירך בפה"ג על הענבים לחוד שנו' גם בסדר). ואמטו להכי לא נחית לפרט דין מעי"ג על תמרים ויין, שבאופן שאכלם ביחד עם מין דגן אה"נ שאינו עולה לו, וכנ"ל בטעמא דמילתא, אלא רצה להזכיר דין הטועה ובירך על עליהם, שאין כאן מקומה להזכיר טעם שיהי'. (ולהעיר ממ"ש בפתיחה לסדר ברה"פ שסדר ההלכות כאן מסודרים באופן נאות ויותר מתקונים).

עוד אעירה ע"ד סברא שנשמעה בין כותלי ביהמ"ד, שיש מקום לומר בדוחק, שברצה לברך על הכל אלא שטעה בדיבורו דאישתקיל מילול' מחמת הרגילות לברך על המח"י, ג"ז בגדר כוונה לכך, ואדה"ז שכתב שאין ברכת על הגפן עולה לו עבור ענבים ללא כוונה – מייירי רק בשכח שאכל ענבים. וראה שו"ת ויען חוד ח"ד או"ח ס"כ באו"א).

ולפי שאין הדבר מוחלט, שהרי כמה פנים לתורה, ומצינו כמ"פ שנשמטו פריטים בפוסקים מטעמים אחרים, ואין אתנו יודע עד מה בטעם ההשמטה בסדר ברה"פ, בשגם שיי"ל דאילו ברירא לי' לאדה"ז מילתא שלא יצא, הו"ל לפירושי הכי בהדיא (אף שכמו"כ י"ל איפכא לאידך גיסא) – הרי מידי ספק לא יצא, ואין הכרח לפרש שזה דבר ההשמטה בסדר ברה"פ. ומה"ט כתבנו ככפנים. וכיון שהעיקר נראה לדגוש שלא יצא, ואף גם זאת שיי"א שברכת מעי"ג מה"ת, כשאכל כדי שביעה עכ"פ, נכון להחמיר ככפנים. (ועליו לברך מחדש על היין, שכן כבר גמר בלבו שלא לשתות עוד. ובפרט שגם בירך ברכה אחרונה אף שטעה בנוסח הברכה, ול"ד למי שטעה ובירך ברכה אחרונה

של חול ולהזכיר של יו"ט בעבודה בכדי להוציא בני א"י, עיי"ש בנדון [יד].

ובלא"ה, כיון שבדיעבד לכו"ע יוצא, ונחלקו האחרונים, הרי במקום ספק נקטינן דסב"ל. (אבל לפום סברא הנ"ל, שכיון שכבר התפלל ברכות של חול אין טעם שיחזור, הרי גם בנזכר אחרי ברכת ש"ת יש להורות שימשיך ויאמר רצה ויזכיר מעין המאורע ברצה, שהרי כבר גמר ברכות אמצעיות של חול. ולא הכרענו כן בפנים, שהרי גם אם יזכיר ברכה בפ"ע לקדושת היום לא הפסיד שאין כאן ברכה לבטלה, משא"כ בנזכר אחרי שגמר רצה).

וצ"ע לסברא זו, כשנזכר אחרי מודים, מדוע יחזור לברכה אמצעית (שכ"מ מסתימת ההלכה בשו"ע סרס"ח ס"ה ובשו"ע אדה"ז ס"ח) ולא יזכיר שם. ואולי אכן כצ"ל, ורק כשגמר כל הברכות וסיים תפלתו אלא שלא עקר רגליו לא מהני הזכרת שבת. ובאמת בהכי מיירי בשו"ע שם, וכן גם במקור הדברים בסמ"ק ס"א, שסיים תפלתו, ולא נתפרש להדיא באופן שנוזכר לפניו. ובלו לבוש סרס"ח ס"ה (ובא בהמשך לס"ז, עיי"ש) מדוייק עוד יותר, שרק בסיים תפלתו אלא שלא עקר רגליו אמרו שיחזור לברכה אמצעית, עיי"ש"ה. ויל"ד. אבל בדרה"ח גופא בס' קיא מפורש שגם לדעתו בנזכר אחרי מודים מורנין ל' לחזור לברכה אמצעית (אלא שנתקשה בטעם הדבר. וראה שם סס"ז ס"ב).

ולמעשה, כיון שי"א דלא מהני הזכרת שווי"ט רק בברכות אמצעיות או בעבודה ולא בברכות אחרונות (ושקו"ט בזה. ואכ"מ), יש להורות שכשנזכר אחר מודים יחזור לברכה אמצעית, והרי גם הדרה"ח נקט לעשות כן (אף שהוקשה לו בטעמא דמילתא). ולאידך, בנזכר קודם מודים יאמרנה שם, שלא ליכנס לברכה לבטלה בחזרת רצה ענה"פ. ומה גם שיל"פ כן גם בדעת החי"א. והרי הזכרת שווי"ט ברצה עדיף טפי מהזכרה בברכה אחרת, שהרי מעיקרא כך הי' ראוי לאומרה בעבודה לולא כבוד שווי"ט (אדה"ז סרס"ח ס"א. אבל בסתפ"ז ס"ב כתב בסתמא "בברכה אחת מהן"), אלא שיוצא יד"ח באיזה ברכה שיהי' (אדה"ז סרס"ח ס"ז). ומפורש יותר בסתפ"ז שם. ואולי קאי רק בברכות אמצעיות או בעבודה. וראה שו"ת עמק התשובה שם סק"ט בכוונת אדה"ז לגבי הזכרת קרבנות מוסף. ואכ"מ). אבל כשנזכר אחרי ש"ת, וכן באם התחיל רצה ולא סיימה, יחזור לברכה אמצעית, שאין בכך הפסד. ובפרט שכ"מ דעת ר"א בן הרמב"ם כנ"ל. (וראה שו"ת מתת ידו ח"ב סוס"ד שנקט בפשיטות שאחרי ש"ת חוזר לשל שבת, אבל לא נחית לכ"ז). וכן ראיתי שכתב בפשיטות בכרם שלמה האס דיני תפלת יו"ט (נדפסו אחרי סתק"ט), וכן במעשה בראשית (בן אדהאן – מגדולי רבני המערב, נלב"ע בשנת תרפ"ו) ח"ג מצוה תלג (ע' 36 – במהדו"ח). וראה מש"כ בדעת האול"צ במורי' ניסן תשע"ט ומה שהשיגו באדני שלמה סרס"ח ס"ה. ושניהם לא נחתו לכמה מהפרטים דלעיל.

יט. ראה מקור חיים לחו"י ס' קה סק"א ד"ה כדי הילוך שנסתפק ברכה.

כ. כ"נ לפענ"ד פשוט ע"פ שו"ע אדה"ז ס' קכו ס"ג. ושומ"ש ש"כ במענין כהן קופשיץ ח"ה ס"י.

כא. וא"צ לחזור לראש התפלה, אף שה"ז שקר מוחלט.

שלא לגרום לברכה לבטלה. ותו, שהרי עיקר טעמו שהזכרת מעין המאורע מהני רק בדיעבד אבל לכתחילה צ"ל ברכה בפ"ע לקדושת היום, וכל סיים כבר רצה כבדיעבד דמיא, שלא להצריכו לחזור ולברך ברכת רצה. (ועפ"ז, אולי מקום לומר יתירה מזו בדעת החי"א, שאם הזכיר כבר של שבת ברצה, אין לו לחזור לאחר המעשה, גם כשלא סיים הברכה). אבל לשונו "דאפי' נזכר קודם מודים לא מהני" משמע דבכל גוונא מיירי. ואדרבה, נקט הדוגמא דנוזכר קודם מודים, שבפשיטות הכוונה שסיים כבר רצה, ולרבותא נקט". ואולי כוונתו להשמיענו שאפי' בברכת רצה שהיא מקום הזכרת יעו"י לא מהני. ועדיין יל"ע אם ס"ל שגם אחרי שכבר הזכיר של שבת חוזר ומברך ברכה בפ"ע].

וראה ברכת הבית ח"ב שמ"א סכ"א ובשע"ב לשם ובהגהת המחבר שם. וכן העלה בשו"ת אול"צ ח"ב פי"ט ס"ב לחלוק על החי"א, ונראה מדבריו שר"ל שכל עיקר הטעם שתיקנו ברכה בפ"ע דלא אטרחוהו להתפלל י"ח, אבל כשכבר התפלל ברכות של חול, אין טעם שיחזור. ועו"ל בסגנון אחר, שמעיקרא לא תיקנו חובת ברכה בפ"ע לשבת, וסגי בהזכרה לחודה, ורק כיון שפטרואו מלהתפלל י"ח ברכות ממילא נזקקו לתקן ברכה לשבת, אבל גם אחרי התקנה לא י"ז תקנת ברכה כ"א חובת הזכרה, ואמטו להכי, באופן שהתפלל כבר י"ח הדין לעיקר הדין ומזכיר של שבת בעבודה. (ואה"נ שלש"ב ב"ש ביו"ט שחל בשבת שמברך שתי ברכות בפ"ע לקדושת היום (ביצה יז, א) משמע שאחרי שלא הטיחוהו כבר תיקנו חובת ברכה, אבל אכן בדעת ב"ה איירינן הכי. ויל"ע בדעת הפר"ח סתפ"ז ס"א ששו"ט שחל בשבת וחתם באחד מהן לא יצא, אי ס"ל שאחרי התקנה ה"ז חובת ברכה, או"י שאף שנסארה חובת הזכרה לחוד, מ"מ משנה ממטבע שטבעו במתפלל שבע). ועוד, שכיון שמן הדין ראוי להתפלל כך, "אלא שהחכמים הקילו על האדם" (כל הרא"ש ברכות פ"ג סוס"ז). אדה"ז סתפ"ז ס"ב), נמצא שאין כולו תקנה לברך ברכה בפ"ע, אלא קולא שלא לברך י"ח. וכל שכבר בירך י"ח אין מקום להורות לו להחמיר לברך ברכה בפ"ע, שא"ז חומרא אלא קולא. [לאידך, פשוט שא"ז לכתחילה להתפלל מעיקרא י"ח ולהזכיר של שבת, וכל' כל הפוסקים (ואבוהון דכולהו – בשו"ע סרס"ח ס"ד) "יצא", דהיינו בדיעבד, ומפורש כן בשו"ע אדה"ז סתפ"ז ס"ג, ואף אנו במאי עסקינו כשכבר התפלל י"ח. וק"ל. וכבר ארכנו לתונן הטעם שלא הטיחוהו משום כבוד שבת כנ"ל עם הטעם שבירושלמי ברכות פ"ה סוף ה"ב שאסור משום בקשת צרכיו. וכ"ה בשו"ע אדה"ז סרצ"ד ס"א. ואף אנו בעניתינן כתבנו מזה – ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב (כת"י) ס' יב"א. ולהעיר מפני' ברכות כט, א בפ"י הגמ' שם "הני שבע דשבתא כנגד מי", דמשמע דס"ל שהיתה תקנה מיוחדת לברך ברכה בפ"ע, ודלא כנ"ל. אבל ראה יד דוד זיצנהיים ברכות כט, א. (ולהעיר ממש"כ שם כא, א). וגם בד' הפנ"י אפשר להעמיס כדברינו, שכ"ז רק כשאנו מתפלל י"ח, אבל במתפלל י"ח חוזר לעיקר הדין, והפנ"י ר"ל שכיון שפטרואו מלומר ח"י ברכות, ממילא נזקקו לתקן ברכה בפ"ע בכדי שיהיו במספר שבע, אבל אין כאן חובת ברכה מצ"ע. וראה גם בצ"ח ברכות לג, א ד"ה בתחלה קבעוהו. ויתר על כן, מצינו בברכ"י ס' קכד סק"ג (וראה בשלמי חגיגה הל' יו"ט ס"א ס"ב בהערת הרב המג"י) למיסבר סברא להורות לכתחילה לבן חו"ל ביו"ט להתפלל

ראה תה"ד סרס"ח סק"ט ואלך, ואכ"מ.

כב. ה"ז בגדר מזכיר מאורע שלא בזמנו שנחלקו הפוסקים. ולמעשה, גומר תפלתו ומתפלל תפלת נדבה. אבל בשו"ט שאין מתפללים נדבה בהכרח שיגמור תפלתו. אמנם, בנזכר קודם חתימת הברכה ודאי יחזור לראש הברכה לאפקוי נפשי מפלוגתא ושתאה תפלתו כהוגן אליבא דכו"ע. וגם באמר כבר שם השם – כיון שי"א שמחזירין אותו, חותם למדני חוקר.

כג. ולא מהני שיחזור לותתן לנו לפי שקלקל הברכה שהזכיר שקר לפני המקום – הקרבת קרבן מוסף.

כד. ע"פ שו"ת גו"ר או"ח כ"ל ד ס"ט – הובא בהגהות רעק"א סתפ"ז ס"א. ערוה"ש שם ס"ד. כה"ח שם סק"ל. וראה תשובות הפוסקים (כ"ץ) סכ"ג – באו"א. והנלע"ד כתבנו.

כה. ראה קצוה"ש סמ"ז ס"ב. לקט הקמח החדש ס' קכ סק"ב (השני). חשוקי חמד בכורות ג, א בארוכה.

כו. נחלקו הפוסקים ודעת האחרונים שאינו יוצא נזכרה בפשטות (ובסתמא) בשיחת ש"פ נצו"י תשמ"ז (בלתי מוגה). ושם, שאף שלא הזכיר פסוקי קרבנות בכלל יצא – במזכיר קרבן אחר קלקל וגרע טפי. וע"ד הדין שבהתחיל לומר פסוקים צריך לומר כולם. וכש"כ בשינה וקילקל. ועד"ז כתבו כמה אחרונים (דלקמן). וראה אצלנו בקובץ "באתרא דרב" (מהדו"ב) גליון ג הע' 26 בכי"ב. וש"נ. [וי"ל דוגמא: אמירת "מוסף" ולא "מוספי" ביום א' דר"ה שחזור – ראה הגהות רעק"א סתקצ"א סק"ג. מט"א ס"ה. שעת"ש שם בשם הלק"ט. אבל במשנ"ב בשעה"צ סק"ו שחזור רק בלא סיים הברכה. ובדה"ח ס' קנא ס"ב, שאינו חוזר כיון שאומר "מלבד עולת החדש" ואומר ג"כ "ושני שעירים". ועד"ז, במוסף שבת ר"ח והזכיר של שבת ולא של ר"ח (או ביו"ט שחל בשבת – של שבת ולא של יו"ט), דלא סגי במש"א ונעשה לפניך קרבנות וכו', שכיון שפירט פסוקי שבת ולא ר"ח גרע – ראה שו"ת תשובה מאבהה ח"א ס' קס. וראה מה שכתבנו בענין זה בלוח יומי לחנוכה תשע"ו (יום שבת ר"ח). אבל ראה בשו"ת אג"מ או"ח ח"ד סכ"א סק"ג מש"כ לחלק, ושם, אפי' הזכיר של שבת בהברכה. אבל, נ' פשוט שאם אמר "ואת מוספי יום השבת" ולא אמר פסוקי שבת, דיצא. וכ"מ מסתימת האחרונים].

אמנם, דעת רוב הפוסקים שלא יחזור (וכמה מהם כתבו להדיא דל"ג ממי שלא הזכיר פסוקי מוספין כלל) – ראה בכור"י סתנר"ט סק"א. ח"י"א כלל כח סט"ז. משנ"ב סי קח סק"ל"ח. סתפ"ח סק"י"ג. ועוד. וכ"פ בשו"ת חבלים בניעימים ח"ב המאסף לחאו"ח סק"ג. מנח"י ח"ח סמ"ט. שבה"ל ח"ד סס"ג. ח"י או"ח ס"ז שאלה ט (עיי"ש החילוק מקריה"ת שבקרא קרבנות אחרים לא יצא. ועצ"ב. וראה בשו"ת שו"מ שתיתאה סכ"ב דאזיל בתר איפכא).

אבל ראה עולת שמואל סי' קג. שו"מ רביעאה ח"ב סי' קח (לחזור כיון שהזכיר מאורע שלא בזמנו. וס"ל דמ"ד דל"ה הפסק הוא רק בתפלת תשלומין. וילה"ע, שלרוה"פ גם בתפלה עיקרית שייך לומר הכי, ולמעשה מתפלל נדבה. אמנם, ביו"ט ל"ש להתפלל נדבה). פת"ש לסי' תרסג

(שבסוכות שקרבנות מעכבים זא"ז חוזר. וראה הנסמן שם. ובשו"ת שבה"ל ח"ד שם העיר מפסק הרמב"ם (תו"מ פ"ח ה"ב) שמוספין אין מעכבין זא"ז. וכבר הקשו (ראה מנ"ח מ' שכ) שד' הרמב"ם הם נגד פשטות הגמ' (מנחות מד, ב) החלק בין סוכות לשאר המועדים. ובשו"ת מנח"י העיר לנכון מחי"א כלל כח בנשמ"א סק"א שבמצאו עוד באמצע היום חייבים להקריב, וא"כ הה"נ בתפלה, עיי"ש מש"כ). הנסמן בארחות חיים סתרס"ג סק"א. דע"ת שם (נוטה שיחזור גם בגרע ממספר הקרבנות). משמרת שלום קוידינו בהדרת שלום הוספה לסמ"ג. שו"ת עמק התשובה ח"א ס"ב. ח"ו סי' רל. תשוה"נ ח"א שספ"ח. בצה"ח ח"ב סס"ח. רבבות אפרים ח"ו טסד"מ. שו"ת הלורות נתן ח"ח סכ"ז (רק כשהוסף במספר הקרבנות).

וקצת ראי' (ראה עד"ז בשו"ת רבבות אפרים שם) ממה שבספרד ל"א פסוקי מוספין דילמא אתי למיטעי, ועדיפא להו לבטל לכתחילה מנהג קריאת הפסוקים, אף שיוצא רק בדיעבד (וה"א שגם בדיעבד ל"י), ולכא"ו צ"ל הטעם שבטעה גם בדיעבד לא יצא. אבל בשו"ע אדה"ז סי' תקצא ס"ה הוסיף: ותתבלבל תפלתם. ומ' שבוה שיש חשש טעות לחוד לא סגי לבטל קריאת הפסוקים.

ובטעה בספיא דיומא, לכו"ע יצא כשהזכיר יומו, דאנן בקיאינן בקביעא דירחא.

ולכאורה מקום לומר, שכשהחליף פסוקי יו"ט אחד בחבירו, והזכיר שם חג אחר להדיא בפסוקי הקרבנות ("פסח לה", "וביום הבכורים" בפסח וסוכות, וכדומה), דלא יצא, כמו בהזכיר יו"ט אחר בתפלתו. (ולהעיר משו"ע אדה"ז סתפ"ז ס"ב). ואין לומר שכיון שהזכיר במקומו, לא איכפת לו, ועכ"פ ה"ז כמזכיר מאורע שלא בזמנו – שה"ז שקר גמור, דלדידן חוזר ומתפלל נדבה (ואכ"מ), וד"ז ל"ש במוסף.

אבל, עפ"ז לכא"ו נראה שגם באינו מזכיר שם חג אחר, כ"א יום אחר מימי החג, או אתרין אחר בחודש, ה"ז שקר. ומדוע לחלק בכ"ז. ויתירה מזו, מסתבר שגם הזכרת קרבנות אחרים ה"ז שקר, שאומר "ואת מוספי יום חג פלוני נעשה ונקריב וכו' כאמור", ומסיים בענין אחר. והדרין לסברא קמיינתא. ראה בעיקרי הד"ט או"ח ס"א. ובשו"ת מנח"י שם בסו"ד ר"ל דל"ה שקר כיון שהיא טעות דמוכח. וצ"ב. וראה גם בשו"ת משנה"ה ח"ז סע"ג באו"א. ועד"ז בשו"ת שרה"מ ח"ג סוס"ל לא. ועצ"ע בכ"ז.

כז. נחלקו הפוסקים אם יכול להבדיל למחרתו, (ראה שד"ח אס"ד מערכת ה' סקט"ו) (והובא בשש"כ ח"ב פ"ח הע' צז. וראה שם פס"ב הע' י). וספק ברכות להקל, ובמק"א הארכנו במשמעות דעת אדה"ז בזה.

כח. נתבאר באריכות בכינוס תורה דחווה"פ תשע"ד וי"ל בקובץ "באתרא דרב" גליון ג.